

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

Kriisiperheiden toiminta, kokemukset ja edellytykset

Hunnakko Tiina, Oksa Minna

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

Kriisiperheiden toiminta, kokemukset ja edellytykset

Hunnakko Tiina
Oksa Minna
Sosionomi amk
Opinnäytetyö
toukokuu, 2012

Hunnakko Tiina, Oksa Minna

Kriisiperheiden toiminta, kokemukset ja edellytykset

Vuosi 2012 Sivumäärä 72

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli tutkia kriisiperheitä ja heidän subjektiivisia kokemuksia työstään. Saimme tutkimusluvan opinnäytetyötämme varten Vantaan Kaupungilta. Haastatelimme tutkielmaamme varten kolmea eri kriisiperhettä, eli yhteensä kuutta aikuista. Puolet haastattelemistamme (50 %) oli miehiä ja puolet (50 %) naisia. Tarkoituksenamme oli erityisesti tuoda esille miesten ja naisten kokemusten eroja kriisiperhetyöstään. Tutkimuksesamme ei ole lasten näkökulmaa, vaan kriisiperheiden vanhempien näkökulma koskien lapsia kriisiperheessä.

Keräsimme aineistomme avoimen kvalitatiivisten haastattelun avulla. Haastattelun apuna käytimme ennalta suunniteltuja aiheita ja apukysymyksiä. Haastattelut toteutettiin yksilohaastatteluina. Nauhoitimme kaikki haastattelut ja litteroimme ne sanatarkasti, jotta haastatteluihin ei tulisi omaa tulkintaamme. Tutkielmassamme emme tarvitse muita tunnistetietoja kuin sukupuolen. Analysoidessamme tutkielman tuloksia, pidimme erittäin tärkeänä sitä, ettemme erota sanoja tai lauseita niiden asiayhteydestään, tällä tavoin pystyimme säilyttämään tutkielmamme eettisen luotettavuuden. Keskeisinä lähteinä käytimme alan kirjallisuutta, muun muassa lastensuojelulakia ja perhehoitoa koskevaa kirjallisuutta ja tutkimuksia.

Opinnäytetyössämme haimme vastauksia seuraaviin pääkysymyksiin; Mitä kriisiperheenä toimiminen edellyttää, miten kriisiperhevanhemmat kokevat kriisiperhetyön vaikuttavan heidän elämäänsä, minkälaisia kokemuksia kriisiperhevanhemmilla on kriisiperheenä toimimisesta ja miten kriisiperhe näkee sijoituksen lapsen kannalta. Saimme todella kattavan kuvan kriisiperheinä toimivista perheistä ja heidän kokemuksistaan. Huomasimme tutkielmassamme erityisesti sen, että miesten ja naisten kokemukset erosivat joiltain osin toisistaan.

Keräämämme tutkimusaineiston pohjalta saamiemme tulosten mukaan voimme todeta, että kriisiperhetyö edellyttää yhteen hiileen puhaltamista ja sitä, että ainakin toinen vanhemmista on kotona. Kriisiperhevanhemmat kokevat työnsä vaikuttavan terveyteensä, parisuhteeseensa sekä ajankäyttönsä ja vapaa-aikaan. Kriisiperheiden subjektiiviset kokemukset työstään olivat pääosin positiivisia, mutta haasteina esiin tuotiin muun muassa sijoituksen alkuvaihe ja eri kuntien ja kaupunkien erilaiset maksupolitiikat. Onnistumisen ja ilon kokemukset olivat tärkeitä ja niitä saatiin pienistä asioista. Kriisiperheen arki koettiin useimmiten tavalliseksi lapsiperheen arjeksi. Kriisiperheet näkevät myös perhesijoituksen lapselle parempana vaihtoehtona kun laitoshoidon, koska tällöin lapsi saa normaalin perheen mallin ja häntä hoitavat vain yhdet aikuiset. Mielestämme tutkielmamme on onnistunut kokonaisuus, joka tuo kriisiperheiden vanhempien äänen hyvin kuuluviin.

Asiasanat: Kiintymyssuhdeteoria, kriisiperhe, lapsi ja kriisi, lastensuojelu, lastensuojelulaki, perhehoito, Pride-valmennus, sijaisperhe

Hunnakko Tiina, Minna Oksa

Activities, experience and capability of a crisis work family

Year	2012	Pages	72
------	------	-------	----

The purpose of our study was to examine families working as crisis families, and their subjective experiences of the family crisis work they had been doing. We were granted a research permit for our thesis from the City of Vantaa. For this study we interviewed three different families, a total of six adults. Half of our interviewees (50%) were male and half (50%) were female. Our intention was specifically to highlight the differences between men and women, how they experienced family crisis work. In our study, we have not included the perspective of children, but the parents' perspective on children in a crisis family.

The data collected was gathered through open qualitative interviews. Pre-designed themes and assisting questions were used to help during the interviewing. The interviews were conducted individually. All interviews were recorded and transcribed word by word, so that the interviews would not be of our own interpretation. Gender was the only information needed to identify the informant. Analyzing the results of the thesis, we considered it very important that words or phrases would not be removed out of context; in this way, we were able to maintain the ethical reliability of our thesis. The main sources used were literature in the field, including the Law on Child Protection and family therapy literature and research.

In our thesis we sought answers to the following key issues; What are the pre-requisites for the family to succeed as a crisis family, how do the parents feel the crisis family work has affected their family life, what kind of experiences the parents have had of the work, and how the family perceives the placement from the child's point of view. We got a really comprehensive picture of families functioning as crisis work families and their experiences. In particular, we found out in our thesis that the men's and women's experiences differed in some respects from each other. Based on the results received from the collected research data, we can state that working as a crisis family requires pulling together and that at least one parent is at home. The parents of these families found that their work had affected their health, relationships, and time management and leisure. The crisis families' subjective experiences of work were mainly positive, but the challenges brought out, among other things, were investment in early stages of the placement and the differences between different payment policies in different cities. Success and the joy of the experience were important and they were gained through small things. The crisis family work was mostly seen as a normal part of the family's everyday life. The families also considered a family placement to be a better option for the child than residential care, because then the child receives a normal family model and is being cared for by only one set of adults. We believe that this study has successfully brought out the parents' voices of the crisis work families.

Key words: attachment theory, crisis family, child and crisis, child protection, child protection act, foster care, Pride-coaching, foster family

Sisällys

1	Johdanto	7
2	Lastensuojelu.....	10
2.1	Lapsen sijoittaminen	11
2.2	Kiireellinen sijoitus ja huostaanotto.....	12
3	Sijaisvanhemmuus	13
3.1	Sijaishuolto	13
3.2	Toimiminen sijaisvanhempana	14
3.3	Oma hyvinvointi ja jaksaminen toimiessa sijaisvanhempana.....	16
3.4	Yhteistyö biologisten vanhempien kanssa	18
3.5	Pride-valmennus ja työnohjaus.....	20
4	Lapsi sijaishuollossa	22
4.1	Lapsen saapuminen ja tutustuminen sijaisperheeseen	22
4.2	Kiintymyssuhdeteorian huomioiminen ja soveltaminen sijaishuollossa.....	24
5	Opinnäytetyön toteutus	28
5.1	Opinnäytetyön tavoitteet ja tutkimuskysymykset.....	29
5.2	Aineiston keruu	30
5.3	Opinnäytetyön arvioinnin eettisyys ja luotettavuus	30
6	Aineiston analyysi	32
6.1	Haastateltavien taustatiedot.....	32
6.2	Kriisiperhetoiminnan aloittaminen.....	34
6.3	Edellytykset sijaisvanhemmuuteen	35
6.3.1	Kasvattajien ongelmat ja ristiriitatilanteet sijaisvanhempana	37
6.3.2	Toimintatavat ja metodit kasvatuksessa	39
6.4	Kokemukset kriisiperhetoiminnasta.....	40
6.4.1	Kriisiperheen omat kriisit ja niiden käsittely.....	41
6.4.2	Onnistumisen - ja ilon kokemuksia.....	43
6.4.3	Arki kriisiperheessä	44
6.5	Kriisiperheenä toimimisen vaikutukset kriisiperhevanhempien kokemana	45
6.6	Sijoitettujen lasten sopeutuminen ja kriisiperheen omien lasten suhtautuminen sijoitettuihin lapsiin kriisiperhevanhempien näkökulmasta	46
6.6.1	Lapsen saapuminen perheeseen	48
6.6.2	Lasten iän huomioiminen sijoituksessa	49
6.6.3	Yhteistyö sijoitetun lapsen biologisten vanhempien kanssa	50
6.7	Lapsesta luopuminen	50
7	Johtopäätökset.....	51
8	Pohdinta.....	59

Liitteet.....	66
Liite 1: Kysymykset haastateltaville.....	66
Liite 2: Kirje haastateltaville.....	68
Liite 3: Suostumusasiakirja.....	69
Liite 4: Tutkimuslupa.....	70
Liite 5: Lastensuojelulaki.....	71

1 Johdanto

Mielestämme kriisiperheiden toiminnasta ja sen vaikutuksista ei ole ollut tarpeeksi keskustelua. Halusimme omalta osaltamme tuoda esille kriisiperheiden arvokasta ja erityisesti lapsille korvaamatonta työtä. Myös Vantaan kaupungin työntekijät ovat olleet todella kiinnostuneita aiheestamme ja pitivät sen tutkimista tarpeellisena. Ajatus kriisiperheisiin liittyvästä tutkimuksesta tuli nimenomaan aiheen ajankohtaisuuden vuoksi. Perhesijoitus on vuonna 2012 voimaantulleen lain mukaan ensisijainen sijoitusvaihtoehto lapselle, joka sijoitetaan kodin ulkopuolelle. Se koetaan myös lapsen kannalta useimmissa tapauksissa parhaimmaksi vaihtoehdoksi; lapsi saa elää tavallisessa perheessä, jossa on ympärillä turvallisia aikuisia ja usein myös perheen muita lapsia.

Haimme Vantaan Kaupungilta tutkimuslupaa ja luvan saatuaamme olimme yhteydessä Vantaan kaupungin sosiaalityöntekijään, joka lupasi kysyä kriisiperheiden halukkuutta osallistua tutkimukseemme. Saimmekin yhteensä kolme perhettä ja tutkimuksen aineisto kerättiin kesällä 2011. Haastattelimme opinnäytetyötämme varten kolmea eri perhettä, jotka toimivat kriisiperheinä. Kaksi haastattelemistamme perheistä toimi ainoastaan kriisiperheenä ja yksi perheistä toimi sekä kriisi- että sijaisperheenä. Haastattelimme molemmat vanhemmat erikseen, näin ollen meillä oli yhteensä kuusi haastateltavaa. Näin menettelemällä pyrimme tuomaan esille myös miesnäkökulmaa. Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina ja jokainen haastattelu kesti noin kolme tuntia. Haastattelut toteutettiin haastateltavien kodeissa. Tutkimuksemme oli kvalitatiivinen, jonka kohteena olivat ihmiset ja heidän kokemuksensa. Valitsimme fenomenologisen laadullisen sisällönanalyysin, sillä se sopi parhaiten tutkimuksemme aineiston analyysiin.

Rajasimme opinnäytetyöaiheemme sijais- ja kriisiperheiden toimintaan, lastensuojelulakiin ja kiireellisiin sijoituksiin perheissä. Toimme esille myös kiintymyssuhteen merkityksen ja sen tukemisen perhehoidossa. Hypoteeseinamme oli se, eroavatko sijaisisien ja sijaisäitien näkökulmat toisistaan ja miten se näkyy, millä tavalla he kokevat kriisiperhetyön vaikuttavan elämänsä; parisuhteeseen, terveyteen ja vapaa-aikaan. Minkälaisia kokemuksia heillä on työstään ja miten he näkevät kiireellisen sijoituksen sijoitettavan lapsen kannalta ja miten heidän omat lapset suhtautuvat kriisiperhetyöhön. Tutkimme myös kriisiperhevanhemmuuden edellytyksiä, kuka voi ryhtyä kriisiperheeksi ja mitä se vaatii. Tutkimustulosten perusteella voimme lyhyesti todeta, että kriisiperhetyö vaatii paljon, mutta antaa sitäkin enemmän. Se on työtä, jota täytyy tehdä täydellä sydämellä ja lasta kuunnellen.

Työn tarkoituksena oli tuoda kriisiperhevanhempien ääni kuuluviin sekä kuvata heidän työtään mahdollisimman totuudenmukaisesti, sellaisena kuin se oikeasti on. Halusimme tehdä tutkimuksemme mahdollisimman kattavan ja luotettavan, jotta lukija saa realistisen kuvan krii-

siperhetyöstä. Saimme koottua erittäin laajan aineiston haastattelujemme pohjalta ja haluamme kiittää haastattelemiamme perheitä heidän suuresta panoksestaan, ajastaan sekä siitä, että he kertoivat kaunistelematta omasta työstään ja kokemuksistaan. Tavoitteenamme on, että tätä tutkielmaa tulaisiin jatkossa käyttämään esimerkiksi uusien kriisiperheiden rekrytointitilaisuuksissa ja että se antaisi kriisiperhetyötä harkitseville kuvan siitä, mitä työ pitää sisällään. Opinnäytetyötä olemme tehneet koko ajan jakaen työt tasaisesti puoliksi. Yhteydenotot Vantaan Kaupunkiin, sosiaalityöntekijöihin ja perheisiin on hoitanut Minna ja Tiina puolestaan etsinyt aiheeseemme sopivaa kirjallisuutta ja hoitanut yhteydenpitoa ja aikataulun sopimista koulumme kanssa. Opinnäytetyöprosessi on ollut pitkä ja sen aikana olemme joustavasti jakaneet vetovastuuta. Opinnäytetyön tekeminen yhdessä on opettanut meille joustavuutta, ymmärrystä ja ennen kaikkea toisen kannustamista ja auttamista.

Seuraavalla Tove Janssonin tarinalla ”Näkymätön lapsi” haluamme havainnollistaa ilmiötä, joka on osana sijoitettujen lasten, näiden vanhempien ja sijaisvanhempien elämää.

”Kerran pimeänä ja sateisena iltana perhe istui kuistin pöydän ympärillä puhdistamassa sieniä, ympärillään rauhallinen hiljaisuus. Koko pöytä oli peitetty sanomalehdillä ja keskellä pa-loi öljylamppu. Äkkiä kuului kevyitä koputuksia ikkunaruuuun, ja enemää odottamatta Tuu-tikki astui kuistille ja puhdisti vettä sadetakistaan. Sitten hän piti ovea avoinna ja huusi houkuttelevasti sateeseen: - Tule, tule! - Kuka sinulla on mukanas? Kysyi Muumipeikko. - Ninni, sanoi Tuu-tikki. Lapsen nimi on Ninni. Hän piti vieläkin ovea auki ja odotti. Ketään ei tullut. No jaa, Tuu-tikki sanoi ja kohautti harteitaan. - Olkoon sitten ulkona, jos on niin ujo. - Mutta eikö hän kastu? Kysyi Muumipeikon äiti. - Mahtaako se paljoakaan haitata, kun on näkymätön, Tuu-tikki vastasi, tuli peremmälle ja istuutui. - Tiedättehän, jos jotakuta säikäyttää kovin usein, hän muuttuu helposti näkymättömäksi. sanoi Tuu-tikki. - No jaa. Tuota Ninniä säikäytteli pahasti eräs täti, joka oli ottanut tytön hoiviinsa, vaikkei pitänyt hänestä. Tapasin tädin ja hän oli kauhea. Hän puhui aina Ninnille yhtä epäystävällisesti. Ninni alkoi muuttua aina vain haaleammaksi. Lopulta hän katosi kokonaan. Silloin täti antoi Ninnin minulle. Hän sanoi, ettei voinut pitää huolta sukulaisista, joita ei edes nähnyt. Nyt minä toin hänet tänne. Te saatte tehdä hänet uudestaan näkyväksi, Tuu-tikki sanoi. Tuli hetkeksi hiljaista. Kuului vaan sateen ropinaa kuistin kattoa vasten. Kaikki katsoivat miettivästi Tuu-tikkiin. - Puhuuko hän? Pappa kysyi. - Ei, mutta täti satoi kulkusen hänen kaulaansa tietääkseen, missä hän milloinkin on. Tuu-tikki nousi ja aukaisi jälleen oven. - Ninni! Hän huusi pimeyteen. Hetken kuluttua alkoi kulkunen kilistä ulkona, epäröiden - ääni tuli portaita ylös ja vaikenä. Vähän lattian yläpuolella riippui mustassa nauhassa pieni hopeakulkunen. - Jaaha, tässä on uusi perheesi. He ovat toisinaan hieman hupsuja, mutta suurin piirtein oikein kunnan väkeä, sanoi Tuu-tikki. - Antakaa lapselle tuoli! Osaako hän perata sieniä? Pappa kysyi? - Minä en tiedä Ninnistä mitään, toin hänet vain tänne ja nyt minulla on vähän muita puuhia. Pistäydyn jonain päivänä kysymässä, miten täällä sujuu. Hei sitten, Tuu-tikki sanoi ja lähti.

Voitteko keksiä, miten me saisimme hänet jälleen näkyväksi? Isä kysyi huolestuneena. - Pitäisikö mennä puhumaan jollekin lääkärille? - Tuskin, Tuu-tikkihan sanoi että hän on ujo. Minusta on parasta antaa lapsen olla rauhassa, kunnes keksimme jotain parempaa. Muumimamma meni alakertaan ja otti esille isoäidin muistiinpanot, sieltä hän löysi reseptin, joka oli tarkoitettu ”Sumuisiksi muuttuneille sukulaisille tai niille joita on vaikea nähdä”. Muumimamma kävi läpi monimutkaisen ohjeen ja alkoi valmistaa Ninnille lääkettä.

Aamulla Ninni heräsi ja Muumipeikko oli häntä vastassa. Muumipeikon yllätykseksi kulkusen lisäksi Ninnistä näkyi nyt myös pienet käpälät. - Hei Ninni! Olet nukkunut kuin porsas, milloin näytät naamasi? Olet varmaan aika ruma, koska sinun täytyy tehdä itsesi näkymättömäksi, huusi Myy. - Hiljaa, kuiskasi Muumipeikko. - Hän loukkaantuu. - Älä välitä Myystä, hän on kovaksi keitetty. Olet aivan turvassa täällä meidän luonamme. Älä ajattelekaan sitä kauheaa tättiä, hän ei voi tulla ottamaan sinua. Samassa Ninnin käpälät alkoivat häipyä. Ne saattoi vain nipin napin erottaa nurmikolta. - Kultaseni, sinä olet taas aasi, äiti sanoi harmissaan. - Kyllä kai käsität, ettei lasta saa muistuttaa siitä. Poimi omenoita äläkä lörpöttele. He poimivat omenoita ja Ninnin käpälät tulivat taas selvemmiksi.

Ninni tassutteli muiden mukana ja kaikki tottuivat pian kulkuseen, joka seurasi heidän askeliin, eikä Ninni ollut enää heidän mielestään ihme eikä mikään. Muutaman päivän kuluttua Ninni näkyi jo kaulaa myöten. - Onpa hauskaa havaita, että sinä näyt tänään enemmän, Pappa sanoi. - Mitä enemmän näemme, sitä iloisemmaksi tulemme. Päivät kuitenkin kuluivat, eivätkä Ninnin kasvot tulleet millään esille. Mamma keitti lisää isoäidin lääkettä Ninnille, mutta mitään ei tapahtunut. Eräänä päivänä perhe lähti merelle ja kohtasi siellä Tuu-tikin. - Hei, sanoi Tuu-tikki. - Miten näkymätön lapsi jaksaa? - Enää puuttuu vain naama, Pappa sanoi. Hän on parhaillaan levoton, mutta se menee varmaan ohi. Mamma istuutui laiturille ja katseli veteen. - Hyi miten kylmältä se näyttää, hän sanoi ja haukotteli hieman ja lisäsi, ettei pitkään aikaan ollut tapahtunut mitään jännittävää. Pappa iski silmää Muumipeikolle ja alkoi hiipiä Muumimamman selän taakse, mutta ennen kun hän ehti perille, kuului kiljahdus ja Ninni lensi yli laiturin. Pappa ulvahti ja tiputti hattunsa veteen, Ninni oli upottanut pienet näkymättömät hampaansa Papan häntään. Ninni seiso laiturilla ja punaisen otsatukan alta näkyivät vihaiset kasvot ja pieni nenä. - Hän näkyy, hän näkyy! Huusi Muumipeikko. Hänhän on suloinen! Muumipappa tutki häntäänsä. ”Vai, että vielä suloinen! Huonosti kasvatettu hän ainakin on,” isä puhisi vihaisena. Muumipappa yritti nostaa hattuaan merestä, mutta laituri oli liukas. Muumipapan jalka lipesi ja hän tipahti mereen. Muumipappa nousi seisomaan aivan litimärkänä. Hänen korvansa olivat täynnä mutaa. ”Voi miten hauskaa! Miten ihmeellistä!” riemuitsi Ninni. Hän nauroi niin kovasti, että koko laituri tärisi. Tuu-tikki näytti hämmästyneeltä. ”En ole koskaan aikaisemmin kuullut Ninnin nauravan! Te olette tehneet hänestä pahemman kuin pikku Myy. Mutta tärkeintä on, että hän taas näkyy. ”Se on kokonaan isoäidin lääkkeen ansiota,”

totesi Muumimamma. Osansa taisi kuitenkin olla myös muumiperheen hellällä huolenpidolla.” (Jansson, T. 1962: 88-102.)

2 Lastensuojelu

Lastensuojelu on laaja käsite joka on osa lasten ja nuorten julkista huolenpitoa. (Mikkola & Helminen 1994: 28). Lastensuojelulaissa alle 18-vuotiaat ovat lapsia ja nuorilla viitataan 18-20-vuotiaisiin. Laki huomioi käytännössä lapsia ja nuoria eri tavoin iän mukaan. Jaottelun perusteena on ikävaiheittainen kehitys ja lapselle kuuluvat oikeudet. Nuoruus on määritelty alkavan 12 ikävuoden jälkeen, tällöin lapsella on oikeus tulla kuulluksi häntä koskevissa asioissa, kuten sijaishuollossa, sen päättymisessä ja lapsen yhteydenpidosta omiin biologisiin vanhempiinsa. (Bardy 2009:165.) Lapsen ollessa lastensuojelun asiakkaana on hänellä oikeus laadukkaaseen sosiaalihuoltoon, oikeus hyvään kohteluun ja oikeus sijaishuoltopaikkaan, joka vastaa hänen tarpeitaan. Näiden lisäksi lapsella on oikeus muun muassa tavata henkilöitä, jotka ovat hänelle läheisiä sekä tavata sosiaalityöntekijää tai muuta lastensuojelutyöntekijää. (Saastamoinen 2008: 5.) Lastensuojeluun kuuluvat peruspalvelut sekä perhe- ja yksilökohtainen lastensuojelu. Peruspalveluilla tarkoitetaan neuvolaa, päivähoitoa ja koulua. Perhe- ja yksilökohtaiseen lastensuojeluun kuuluvat avohuollon tukitoimet, sijaishuolto kodin ulkopuolella sekä jälkihuolto. Lastensuojelun tehtävänä on puuttua ongelmiin tarpeeksi varhaisessa vaiheessa ja tähän tarvitaan nimenomaan yhteistyötä peruspalveluita tuottavien yksiköiden kanssa. (Mikkola & Helminen 1994: 28.)

Lasten oikeudesta osallisuuteen on määritelty kansainvälinen laki. Se on määritelty YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa, jota YK:seen kuuluvat maat ovat luvanneet noudattaa myös kansallisella tasolla, joten laki on määritelty myös Suomen perustuslaissa 731/1999, 6 §. YK:n lapsen oikeuksien sopimus velvoittaa päättäjät ja kansalaiset turvaamaan lapsille mielipiteen ilmaisemisen mahdollisuuden sekä mahdollisuuden osallistua kaikkiin heitä koskeviin asioihin ja päätöksiin. Näkemykset on otettava huomioon ikätason mukaisesti. (Bardy 2009: 117-118.) Lapsen mielipiteen kuuntelu häntä koskevissa asioissa on määritelty lastensuojelulaissa. Lapsen etu ja oikeudet tulee ottaa huomioon jokaisessa vaiheessa lastensuojeluprosessia. (Saastamoinen 2010: 6, 67-68). Pienten lasten kohdalla mielipidettä voidaan selvittää keskustelemalla lapselle läheisten ihmisten kanssa tai havainnoimalla lapsen käyttäytymistä ja suhdetta vanhempiin. Mielipiteen selvittämiseen on käytettävissä myös erilaisia metodeja. (Saastamoinen 2010: 67-68.) Pienenkin lapsen mielipide on otettava vakavasti. Lapsella on oikeus tavata läheisiään ja jos lapsi on yli 12-vuotias, ei hänen ole pakko tavata biologisia vanhempiaan. (Arkimies 2008:117.)

2.1 Lapsen sijoittaminen

Huostaanotettu tai kiireellisesti sijoitettu lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle. (Ahto & Mikkola 1999: 8). Vaihtoehtona on esimerkiksi perhehoito, mutta se saattaa olla lapsen kannalta huono vaihtoehto esimerkiksi huostaanoton syyn takia. Tällöin voidaan pohtia muita vaihtoehtoja, joita ovat ammatillinen perhekoti, lastensuojelulaitos tai koulukoti. (Taskinen 2010: 87; Pynnönen 2010: 15.) Sijaisperheet ovat lastensuojelulle tärkeä voimavara ja sijaisperheen valinta sijoitettavalle lapselle on yksi lastensuojelun vaikeimmista tehtävistä. (Kaskela & Väliavaara 2010: 9; Koisti-Auer 2008: 22.) Perhehoidon etu verrattuna laitoshoittoon on se, että perheessä pystytään enemmän huomioimaan lapset yksilöllisesti. (Karvinen-Niinikoski & Tapola 2005:67). Perhehoidon valinnassa otetaan huomioon sijoituspaikan sijainti, perheen rakenne, sijaishuoltajien saama koulutus ja lapsen mahdolliset erityisen hoidon ja tuen tarpeet ja se, miten niihin pystytään sijoituspaikassa vastaamaan. (Taskinen 2010: 124). Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle tilapäisesti myös avohuollon tukitoimena eikä tällöin huostaanottoa tarvitse tehdä, se toki edellyttää asianosaisten suostumusta. Jos lapsen biologiset vanhemmat eivät avohuollon tukitoimista huolimatta pysty huolehtimaan lapsesta ja hänen tarpeistaan, ottaa sosiaalilautakunta hänet huostaansa. (Laurila 1993: 17).

Vaikka lapsi joutuisi sijaishuoltoon, ei vanhemmuus kuitenkaan pääty. Lapselle tulee kertoa etteivät vanhemmat ole hylänneet häntä ja lapsen tulee saada tietää, että hänellä on oikeus pitää yhteyttä vanhempiinsa ja muihin läheisiin ihmisiin, lapsen on kuitenkin tärkeää saada kiintyä myös sijaisvanhempiin. (Saastamoinen 2008: 132.) Avohuollon tukitoimena tehty sijoitus kodin ulkopuolelle antaa vanhemmille oikeuden päättää edelleen kaikista lapsia koskevista asioista. (Taskinen 2010:124). Sijaisvanhemmat eivät siis ole sijoitetun lapsen juridisia huoltajia, vaan biologiset vanhemmat pysyvät lapsen huoltajina sijoituksen aikana. (Valkonen, 1995: 1). Lastensuojelulain 19 § (liite 5) mukaan huostaanoton ajan toimitelmällä on kuitenkin oikeus päättää lapsen olinpaikasta, valvonnasta, kasvatuksesta, opetuksesta, terveydestä ja muusta hoidosta. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on sovittava lapsen asioita yhdessä huoltajien, vanhempien ja lapsen kanssa. (Finlex 2012.)

Jokaiselle lastensuojelun asiakkaalle on tehtävä kirjallinen asiakassuunnitelma joka on työntekijän ja asiakkaiden välinen tärkeä työväline. (Taskinen 2010: 87). Huostaanottopäätökseen liittyvä asiakassuunnitelma sisältää yleisiä sopimuksia lasten huoltamisesta. Asiakassuunnitelmassa on muun muassa lapsen erityisen tuen tarve sijaishuollon aikana, yhteydenpito lapsen vanhempiin, muihin sukulaisiin ja läheisiin, sekä mihin sijaishuollolla pyritään vaikuttamaan ja miten. Asiakassuunnitelmassa tulee olla myös perustelut sijaishuollon valintaan (perhe-, laitos- vai sukulaissijoitus) sekä sijaishuollon arvioitu kesto. (Saastamoinen 2010: 82-83.) Asiakassuunnitelman avulla konkretisoidaan mitä huostaanotto tarkoittaa ja mitä huostaanoton avulla pyritään saavuttamaan. Jos lapsi päätetään sijoittaa sijaisperheeseen, voi asiakassuun-

nitelman laatimiseen osallistua myös sijaisperheen vanhemmat. (Taskinen 2010:87.)

2.2 Kiireellinen sijoitus ja huostaanotto

Jos lapsi on välittömässä vaarassa tai tarvitsee kiireellisen sijoituksen, voidaan lapsi lastensuojelulain 40 §:ssä (Liite 5) mainitusta syystä sijoittaa laitoshuoltoon, perhehoitoon tai järjestää muulla tavalla hänelle riittävä hoito ja huolto. Muuna hoitona ja huoltona voidaan pitää lapsen sijoittamista esimerkiksi toisen vanhemman tai muun sukulaisen luokse, jos se on lapsen edun mukaista. (Saastamoinen 2010:40-41.) On arvioitu, että noin 15-20 prosenttia perhehoitoon sijoitetuista lapsista asuu sukulaissijaisperheessä. (Koisti-Auer 2008: 26). Akuitissa tilanteessa, jossa ei ole mahdollista käyttää avohuollon tukitoimia, on kiireellinen sijoitus ainoa vaihtoehto. (Saastamoinen 2010: 40-41). Aina kun lapsi sijoitetaan omasta kodistaan muualle, se on riskitilanne. Kiireellinen sijoitus voi vaurioittaa lasta jos hän ei saa tilanteeseen tarpeeksi tukea. Yleensä huostaanotto on viimeinen toimenpide, kun kaikkea muuta on jo yritetty tehdä lapsen normaalin kasvun ja kehityksen turvaamiseksi, sekä luomaan lapselle turvallinen ja tasapainoinen ympäristö elää. (Taskinen 2010: 84-85.) Sijoitukset ovat aina väliaikaisia ja päämääränä on saada lapsi sijoitettua takaisin omaan kotiinsa. (Laurila 1993:45). Ilman erillistä päätöstä kiireellinen sijoitus voi kestää enintään 30 päivää. Joissakin tapauksissa kiireellinen sijoitus voi kestää yli 30 päivää. Näin voidaan toimia, jos lapsen huostaanottoa koskeva hakemus on vireillä joko korkeimmassa - tai hallinto-oikeudessa tai viranhaltija tekee hakemuksen hallinto-oikeuteen 30 päivän kuluessa kiireellisen sijoituksen alkamisesta. (Saastamoinen 2010:44-49.) Lyhytaikaista perhehoitoa tarvitaan useimmiten kriisitilanteissa tai avohuollon sijoituksena. Lyhytaikaisen sijoituksen aikana sosiaalityöntekijät arvioivat voiko lapsi palata kotiin vai jatketaanko sijoitusta pysyvään sijaiskotiin tai lastensuojelulaitokseen. (Aro-Salonen, Kariranta & Marttila 2001: 1.)

Huostaanotot ovat lisääntyneet, mutta sijaisperheitä on koko ajan vain vähemmän (Laurila 1993: 27). Lyhytaikaisena sijoituspaikkana toimii lastensuojelulain 50§ (Liite 5) mukaan ensisijaisesti perhe (Finlex 2012). Kriisiperhetoimintaa on ollut perhehoidon yhtenä toimintamuotona vuodesta 1998. Kriisiperheet ottavat nopealla varoitusaajalla hoitoonsa lapsia, jotka tarvitsevat kiireellisen sijoituksen. Lapsi asuu kriisiperheessä tilanteen selvittelyn ajan, yleensä viikosta kuuteen kuukauteen. Sijoitukset kriisiperheisiin tehdään aina virka-aikaan. (Mantila, Mikkonen & Väinölä. 2006: 121.) Vuoden 2012 alussa on astunut voimaan lakimuutos, joka tekee perhesijoituksesta ensisijaisen sijaishuollon muodon. (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, viitattu 14.4.2011). Kiireellinen sijoitus voidaan lopettaa jo parissa päivässä, jos asiat kotona ovat hyvin tai ne voidaan taata turvallisiksi avohuollon tukitoimien avulla. Jos perheen tai lapsen olosuhteet eivät parane kiireellisen sijoituksen aikana, aloitetaan huostaanoton valmistelu. Huostaanoton valmistelun ajan lapsi on kriisiperheessä ja muuttoa pysyvään sijaisperheeseen tai lastenkotiin aletaan valmistella. (Taskinen 2010:82.)

Tavallisesti huostaanottoa valmistellaan yhdessä lapsen ja perheen kanssa, jotta he voisivat hyväksyä asian paremmin. Toisinaan huostaanoton valmisteluun ei ole aikaa tai yhteisymmärrystä vanhempien, lapsen ja sosiaalitoimen välillä ei saada aikaan. (Taskinen 2010: 84-85.) Jos vanhemmat eivät anna tähän suostumustaan, on kyseessä tahdonvastainen huostaanotto. (Laurila 1993: 17). Huostaanottoprosessi alkaa siitä, että on tutkittava huostaanoton lainmukaiset edellytykset. Selvityksessä käydään läpi lapsen tai nuoren kasvuolosuhteiden vahingollisuus, avohuollon tukitoimien mahdollisuudet sekä se, onko sijaishuolto lapsen edun mukaista. Tämän jälkeen järjestetään neuvonpito, jossa lapsen kanssa keskustellaan henkilökohtaisesti. Neuvonpito voidaan järjestää myös läheisneuvonpitona, jolloin tapaamisessa on mukana myös lapsen perhettä ja läheisiä henkilöitä. Tämän jälkeen valitaan sijaishuoltopaikka. Paikan valinnassa tärkeimpiä seikkoja ovat lapsen tarpeet ja huostaanoton syy. (Taskinen 2010: 87.)

3 Sijaisvanhemmuus

Sijaisvanhemmuus on vaativa tehtävä, joka vaatii valmentautumista ja se on muutos koko perheelle. (Välivaara 2010:22, Ketola 2008:106.) Sijaisvanhemmat voivat toimia pitkäaikaisena sijoitusperheenä tai kriisiperheenä. (Arkimies 2008:142). Sijaisvanhempana toimiminen on sekä samanlaista ja erilaista kuin vanhempana oleminen. Niin kuin biologiseksi, niin myös sijaisvanhemmaksi kasvaminen vaatii aikaa ja tietynlaisen roolin omaksumista. (Ahto & Mikkola 1999: 24; Mantila ym. 2008: 20).

3.1 Sijaiskoti

Yleisesti luullaan, että sijaiskotia tarvitsevat vain lapset, joiden vanhemmat ovat alkoholisteja tai huumeidenkäyttäjiä, mutta tämä on harhaluulo. Sijaiskotia saattavat tarvita myös aivan tavallisen perheen lapset. (Arkimies 2008: 103-104.) Sijaiskotilasta odotetaan yleensä innostuneina ja onnellisina. On tärkeää myös tulevalle lapselle tietää että häntä on odotettu, sillä lapsen myönteiselle kehitykselle on olennaista, että lapsi tuntee kuuluvansa johonkin. (Laurila 1993: 39; Garam 1988:39). Toisinaan sijaislapsen odotus voi kestää vuosia, toisinaan vain muutaman tunnin, niin kuin kriisiperheissä usein. (Laurila 1993: 39). Sijaishoito perheessä tarkoittaa lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä lapsen kodin ulkopuolella. (Vaarla 2011: 81). Sijaisvanhemmalla tulee olla perhehoitolakiin perustuva toimeksiantosopimus. Sijaiskotissa perhehoitaja ja lapsi asuvat yhteisessä kodissa ja tarkoituksena on, että sijaiskoti antaa lapselle mahdollisimman kodinomaisen ympäristön asua. (Taskinen 2010: 127.) Sijaisperhe sopii parhaiten pienille lapsille, joiden kehityksessä ei ole havaittu isoja poikkeavuuksia. (Saastamoinen 2008: 28-29). Sijaisvanhemmalla ei tarvitse olla ammatillista tutkintoa tehtävään, mutta kouluttamaton henkilö ei välttämättä aina pysty vastaamaan lapsen tarpeisiin ja sijaisvanhemmat saattavat uupua esimerkiksi vaikeasti fyysisesti vammaisen lapsen kanssa.

Sijaiskodissa voi lain mukaan olla enintään neljä lasta, mukaan luettuna perheen omat alle kouluikäiset lapset. Jos hoidossa on useampi saman perheen lapsi; sisarusryhmä, voidaan tästä poiketa. Jos taloudessa asuu kaksi aikuista, jotka ovat käyneet Pride-valmennuksen, eli ovat saaneet luvan toimia sijaisvanhempina, voi samanaikaisten sijaislasten ja omien alle kouluikäisten lasten yhteismäärä olla seitsemän. (Taskinen 2010: 127-128.) Jos pieni lapsi luultavasti huostaanotettaisiin pitkäksi aikaa, pyritään lapsi sijoittamaan pitkäaikaiseen sijaisperheeseen. (Saastamoinen 2008:28-29). Lapselle annetaan perhehoidossa ympärivuorokautista turvaa, tukea sekä hoitoa. Sijaisperhe on vastuussa myös sijoitetun lapsen kasvattamisesta ja tavoitteena on turvata lapsen mahdollisuudet normaaliin sosiaaliseen kehitykseen, läheisiin ihmissuhteisiin ja sekä mahdollisuuden elää perheessä, joka on jokaisen lapsen oikeus. (Ahto & Mikkola 1999: 8-9.)

Kriisiperheisiin lapset voivat tulla hyvinkin lyhyellä varoitusaajalla, yleensä tunnin tai kolmen päivän sisällä. Lapsen sijoittaminen kriisiperheeseen on vaihtoehtona lastenkodille ja se tekee kriisiperheenä toimimisesta vaativaa työtä. (Mantila ym. 2008,123.) Sijaishuoltopaikan tulee saada jo ennen sijoitusta ja sijoituksen aikana tietoa lapsen tilanteesta, jotta sijaishuoltopaikka kykenee vastaamaan heille annetusta tehtävästä. Usein kuitenkin kriisiperheinä toimivat eivät saa lapsesta mitään tietoja, koska kaikki tapahtuu niin nopeasti. Jos sijoituksen alussa lapsen tiedot ovat puutteellisia, tulee sijaishuoltopaikan pystyä ottamaan yhteyttä koska vaan sosiaalityöntekijään tai muuhun lapsen tilanteesta tietävään lastensuojelun työntekijään. (Saastamoinen 2008: 7.) Kriisiperhe on tavallinen perhe, joka on käynyt Pride-koulutuksen ja sosiaalityöntekijä on tehnyt arvion perheen sopivuudesta tehtävään. Perheen aikuisilta vaaditaan myös rikosrekisteriote. (Taskinen 2010: 127.) Sijaiskodin ei siis tarvitse olla täydellinen, vaan aivan tavallinen koti on riittävän hyvä. Jokainen sijaisperhe on erilainen ja jokaisen perheen lähtökohdat ovat erilaisia. (Laurila 1993: 18, 27.)

3.2 Toimiminen sijaisvanhempana

Yleensä ajatus sijaisperheeksi ryhtymisestä on vaimon. (Laurila 1993: 27). Jos perhe miettii sijaisvanhemmuutta, tulee tässä asiassa kuunnella myös biologisia lapsia eli sijaisperheeksi tulisi ryhtyä koko perheen yhteisellä päätöksellä. (Arkimies 2008:142). Vaikka taloudellinen korvaus on sijaisvanhemmille tärkeä, niin kuitenkin se ei riitä motiiviksi sijaisvanhempana toimimiseen. Yleisin motiivi sijaisvanhemmaksi alkamisella onkin halu antaa lapselle koti ja rakkautta. Yksi motiivi sijaisvanhemmilla on myös se, että he haluavat tehdä jotain yhteiskunnan hyväksi. (Ketola 2008: 100-101.) Noin puolella sijaisvanhemmista syy ryhtyä sijaisvanhemmaksi on oma lapsettomuus ja aluksi ajatuksena voi olla adoptio, mutta valmennuksen myötä sijaisvanhemmat päätyvät sijaisvanhemmuuteen. Halu auttaa ja rakkaus lapsiin on myös tärkeä motiivi ryhtyä sijaisvanhemmaksi. (Marjomaa & Laakso 2010: 44.) Pätevyys sijaisvanhempana toimimiselle koostuu tiedosta, taidosta ja kiinnostuksesta. (Ketola 2008: 102).

Ennen sijaislapsen muuttamista sijaisperheeseen tekevät sijaisvanhemmat ja sijoittava kunta toimeksiantosopimuksen. (Ketola 2008:138). Sopimukseen on kirjattu perhehoidon voimassaoloaika, tapaamisajat biologisten vanhempien kanssa sekä palkkiot, kulukorvaukset ja vapaa-päivät. (Arkimies 2008: 50-51). Sopimuksessa tulee olla kirjattuna myös sijaisvanhempien vastuut ja velvollisuudet. Erityisesti lapsen erityisen tuen tarpeet on tärkeä olla sopimuksessa, jotta sijaisvanhemmat voivat vastata lapsen tarpeisiin parhaalla mahdollisella tavalla. (Ketola 2008:138.) Jokaisen lapsen on oikeus saada suojelua ja huolenpitoa ja sijaisvanhemmalla onkin merkittävä rooli, kun sijaislapsi rakentaa hyvinvointiaan. (Ketola 2008:114; Arkimies 2008:103-104). Sijaisvanhempien tulee olla myös tietoinen lastensuojelulaista ja siihen kuuluvasta salassapitovelvollisuudesta. Sijaisperheet ovat vaitiolovelvollisia lasta ja lapsen perhetä koskevissa asioissa. (Kaskela 2009, 29; Mantila ym. 2008:20). Sijaisvanhempien tulee muistaa, että kaikkea tietoa lapsesta ei ole sosiaaliviranomaisilla. Kaikki paperit tulee pyytää luettavaksi, sillä on tärkeää tietää mitä lapsi on elämässään kokenut. Lapsen sijoituspäätöksiä valmistellaan huolella, mutta siltikin voi käydä niin, että sijaisvanhempien ja lapsen välille ei synny kiintymyssuhdetta. (Arkimies 2008: 54-55, 85; Koisti-Auer 2008: 75.) Lapsi tulisi ottaa lapsen takia, ei sijaisvanhempien. Myös lapsesta luopuminen on rankka prosessi jota täytyy miettiä jo ennen sijaisvanhemmuutta. (Laurila 1993: 27.)

Parisuhteen tulee olla vakaa, heillä tulee olla riittävästi tietoa toiminnasta ja ympäristön tuki ennen kuin he aloittavat tehtävässään. (Kaskela ja Väliavaara 2010: 21.) Suvaitsevaisuus ja toisen hyväksyminen sellaisena kuin hän on, ovat hyvän sijaisvanhemman perusominaisuuksia. Sijaisvanhempien tulisi olla joustavia sekä kykeneväisiä haasteellisen ongelman käsittelyyn. Sijaisvanhempien on hyväksyttävä se, että kotona käy usein tuntemattomia sosiaalityöntekijöitä ja lapsen biologiset vanhemmat tulevat ainakin tutustumaan lapsensa uuteen kotiin. (Arkimies 2008:190, 206.) Sijaisvanhempien tulee tukea lapsen suhteita hänen sukulaisiinsa, sitoutua lapseen ja pystyä toimimaan yhdessä lapsen asioita koskevissa tilanteissa eri yhteistyötahojen kanssa. (Pynnönen 2010: 20-21). Sijaisvanhempien täytyy luoda hyvä suhde sosiaalitoimen, lasten biologisten vanhempien sekä sijaislapsen kanssa. (Arkimies 2008: 50-51). Kun sijaisvanhemmat ja sosiaalityöntekijä ovat yhteistyössä useita vuosia, voi heidän välilleen syntyä ainutlaatuinen ja läheinen suhde. (Koisti-Auer 2008: 95).

Sijaisvanhemman tulee antaa lapselle kokemus perusturvallisuudesta, tukea lapsen kehitystä ja ottaa lapsen omat erityistarpeet huomioon. (Ketola 2008: 105; Pynnönen 2010: 20-21). Lapselle tulee antaa vastuuta hänen ikätasonsa mukaisesti. Lapsen tulee tietää missä sijaisvanhemmat ovat ja kuinka heidät tavoittaa. (Arkimies 2008: 28, 202.) Sijaisvanhempien tulee olla helposti lapsen saatavilla; kuunnella lasta, tehdä asioita hänen kanssa, tarjota neuvoja ja tarjota lapselle oma huone ja/tai harrastusmahdollisuuksia, tunnistaa lapsen vahvuudet ja kehitystarpeet sekä antaa tukea niissä ja tukea lapsen itseluottamusta. (Ketola 2008: 104-

105). Sijaislapsen itsetunnon kasvattaminen saa erityisen merkityksen juuri sijaisperheessä. Lapselle on hyvä antaa positiivista palautetta pienissäkin asioissa sekä luoda usko tulevaisuuteen jotta lapsen itsetunto kasvaisi. Sijaislasta täytyy kannustaa, häneen tulee luottaa ja hänelle tulee osoittaa arvostusta. Käytännössä näitä asioita toteutetaan puhumalla, neuvomalla sekä välittämällä erilaisia arvoja oikeasta ja väärästä. (Ahto & Mikkola 1999: 26; Ketola 2008: 27.)

Toimiessa sijaisvanhempana tulee muistaa kohdella kaikkia lapsia tasapuolisesti. (Arkimies 2008: 28-30). Sijaislapsen saapuminen vaikuttaa aina koko perheeseen ja omat lapset saattavat olla mustasukkaisia, kun sijaislapset saavat vanhemmilta enemmän huomiota. (Ahto & Mikkola 1999:19-20). Sijaislapsen ei kannata olla perheen vanhin lapsi. (Arkimies 2008: 50-51). Sijaisperheen biologiset lapset saattavat kokea tavaroiden ja vanhempien jakamisen toisinaan raskaaksi ja sijaislapsien ja biologisten lasten välille saattaa syntyä myös riitaa. Se saattaa olla nimittelyä, läpsimistä tai tavaroiden rikkomista. Useimmiten kuitenkin sijoitetuista ja biologisista lapsista tulee ystäviä ja leikkivereita toisilleen. (O`dell & Leverett 2011: 123-124.) Kiireettömyys ja maltin säilyttäminen ovat tärkeitä asioita, erityisesti lapsen saapua perheeseen. On tärkeää tiedostaa, että pysyvämmät muutokset tulevat vasta ajan kanssa. Sijaisvanhemmat kokevat usein onnistuvansa silloin, kun lapsi menee eteenpäin ja kehittyä.

Sijaisperheenä toimivan vanhemman tulee muistaa, ettei mene liikaa mukaan lapsen tunteisiin. (Arkimies 2008: 54-55, 85, 205.) Lapsilla voi olla paljon tarpeita ja sijaisvanhemman tulee pystyä tukemaan lasta hänen kriisinsä keskellä. (Mantila ym. 2008:205). Toimiminen sijaisvanhempana ei siis ole helppoa, sillä silloin kasvattaa toisten vanhempien lapsia. Sijaisvanhempien mielestä sijaislapsi edellyttää enemmän tukemista ja rajojen asettamista kuin biologiset lapset. (Ketola 2008: 27, 105.) Raskaimmat kriisit sijaisvanhemmille ovat lapsen häiriökäyttäytyminen ja lapsesta luopuminen. (Laurila 1993: 196).

3.3 Oma hyvinvointi ja jaksaminen toimiessa sijaisvanhempana

Lapsen Maailma-lehden artikkelissa kirjoitetaan helsinkiläisistä sijaisperheistä, joista yhä useampi uupuu ja luopuu sijaislapsesta. Helsingissä vuonna 2011 purettujen sijoitusten määrä kasvoi yli 50 %. Uusi perhehoitolaki edellyttää lapsen sijoittamista ensisijaisesti perheeseen. Muutos tapahtuu nopeasti, jolloin lapsen perhehoidettavuuden arviointi saattaa jäädä puutteelliseksi, joka taas osaltaan lisää perhehoidon haastavuutta. Perhehoitajien oma auttamisenhalu saattaa myös olla niin suuri, että omaa väsymystä ei haluta huomata. (Lapsen Maailma 2011: 22.)

Perhesijoituksen ensimmäiset 12 kk ovat riskialttiimpia aikoja. Tuona aikana tapahtuu eniten sijoitusten purkuja ja suurin syy tähän on sijaisvanhempien kokemus tuen puute (Arkimies 2008: 186.) Sijaisvanhemmat saavat tukea ja ohjausta sosiaalityöntekijöiltä, joiden tulee tukea sijaisperheitä heidän yksilöllisistä tarpeista lähtien. (Ahto & Mikkola 1999: 26; Ketola 2008: 46). Myös sijaisperhe itsessään voi joutua kriisiin ja tämä ei johdu sijoitetusta lapsesta. Sijaisperheen sisällä voi sattua muun muassa sairastumisia, avioero, kuolemantapauksia ja työttömyyttä. Jos uusi elämäntilanne on todella vaikea, voi väsymys käydä ylitsepääsemättömäksi ja sijaisperhe voi joutua purkamaan sijoituksen. Muut syyt sijoituksen katkeamiselle voivat liittyä muun muassa sijoitettuihin lapsiin tai yhteistyöongelmiin biologisten vanhempien kanssa. (Ketola 2008: 123, 125, 128, 131-132.)

Jos sijoitus jostakin syystä katkeaa, kokevat kaikki sen eri tavoin. Osalla se tarkoittaa epäonnistumista, kun taas toisille se tarkoittaa mahdollisuutta uuteen. Jokainen sijoituksen katkeaminen on yksilöllinen prosessi, johon liittyy tunteita laidasta laitaan. Sijoituksen katketessa sijaisvanhemmat voivat kohdistaa tunteensa itseensä, sosiaalityöntekijään, sijaislapsen, hänen biologisiin vanhempiinsa tai näihin kaikkiin yhtäaikaaisesti. Sijoitusten katkeaminen on kuitenkin aika harvinaista. (Ketola 2008: 123, 125, 128, 131-132.) Sijoituksen purkaminen voi aiheuttaa masennusta, häpeää ja tunnetta, että on epäonnistunut. Kaikkia sijoituksen purkautumisia ei pystytä estämään. Joskus arvioidaan väärin miten lapsi ja perhe sopivat yhteen sekä mitkä ovat lapsen tarpeet ja sijaisperheen kyvyt antaa lapselle tämän tarvitsemaa tukea. Jos sijoitus joudutaan purkamaan, se tulee purkaa mahdollisimman nopeasti. Sijaisperhe on voinut tehdä kaikkensa lapsen eteen eivätkä he voi tehdä enää enempää. Tässä tapauksessa heidän työtään voi jatkaa joku toinen sijaisperhe. (Arkimies 2008: 188.) Usein sijoituksen purkautuessa ovat sijaisvanhemmat olleet tyytymättömiä sosiaalityöntekijältä saamaansa tukeen ja toisinaan sijaisvanhemmat kokevat, että sosiaalityöntekijää on todella vaikea tavoittaa edes puhelimitse tai sähköpostilla. Sosiaalityöntekijä voi myös vaihtua joissakin tapauksissa ja tämä hankaloittaa sosiaalityöntekijän antamaa tukea sijaisperheelle. Sijoituksen katkeaminen tarkoittaa aina kriisiä sekä sijaislapsille että sijaisvanhemmille. Jokainen sijaisvanhempi toivoo onnistuvansa. (Ketola 2008: 124, 134, 138).

Sijoituksen pysyvyyden kanssa on yhteydessä tarpeeksi varhainen sijoittaminen sijaisperheeseen, sijaisvanhempien voimavarat, halukkuus koulutukseen, tukiverkostot sekä hyvä yhteistyö lapsen biologisten vanhempien sekä sosiaalityöntekijöiden kanssa. Sijoituksen katkeamista pystytään ennaltaehkäisemään tukemalla sijaislapsia, heidän biologisia vanhempiaan sekä sijaisvanhempia. Sijaisperheiden tukemista tulisi tulevaisuudessa kehittää vielä enemmän. (Ketola 2008: 142.)

Sijaisperheenä oleminen tuottaa stressiä ja tämä johtuu tapahtumista, jotka liittyvät perheen tehtävään ja nämä asettavat omat haasteensa sijaisperheenä toimimiseen. (Laurila 2002: 24).

Sijaisperheen tulee muistaa pitää huolta omista voimavaroistaan ja parisuhteestaan sekä sijaisperheen tulee muistaa hakea apua sitä tarvitessaan. (Arkimies 2008: 50-51). Sijaisvanhempien tulee pystyä tunnustamaan, että tarvitsee joskus apua. (Ahto & Mikkola 1999: 24). Toisten sijaisvanhempien kanssa kannattaa pitää yhteyttä, sillä näin sijaisvanhemmat voivat purkaa yhteisiä tuntemuksia arjesta toisilleen. (Heino 2005: 92). Sijaisvanhempien tulee muistaa antaa aikaa itselleen eikä ystäviä pidä unohtaa. Sijaisvanhemman pitäisi myös koettaa järjestää esimerkiksi kerran viikossa aikaa mukavalle harrastukselle, joka antaa voimia. (Arkimies 2008: 54-55, 140.) Sijaisvanhemmat pitävät tärkeänä asiana parisuhdettaan ja hyvää tukiverkostoa, joka auttaa heitä jaksamaan. (Marjomaa & Laakso 2010: 49). Sijaisvanhemman terveydellä on tärkeä merkitys jaksamiseen sijaisvanhempana. Sijaisvanhemmuus voi olla ajoittain vaativaa ja kuluttavaa niin fyysisesti kuin psyykkisestikin. Sijaisäidit ja sijaisisät arvioivat kuitenkin terveytensä usein vähintään kohtalaiseksi. (Koisti-Auer 2008: 60, 62.)

Sijaisvanhemmat toivovat enemmän tiedottamista asioista, ohjeiden selkeyttä sekä yhtenäisiä käytäntöjä muun muassa maksupolitiikassa eri kuntien kesken. Perheen ja lapsen yhteiseen sosiaalityöntekijään on hyvä rakentaa luottava ja muutenkin hyvä suhde, sillä se helpottaa myös avun pyytämistä ongelmatilanteissa lapsen tai lapsen biologisten vanhempien kanssa. Avun saaminen ongelmatilanteissa auttaa sijaisvanhempia jaksamaan työssään paremmin. (Ketola 2008: 102, 137.) Eniten tukea sijaisvanhemmat toivoisivat lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvissä asioissa, jaksamisen tukemisessa sijaisvanhempana ja korvauksia koskevissa asioissa. Vähiten tukea sijaisvanhemmat tarvitsevat sijaisvanhemman rooliin ja tehtäviin liittyvissä kysymyksissä sekä vuorovaikutukseen - ja sijoituksen pysyvyyteen liittyvissä asioissa. (Marjomaa & Laakso 2010: 81.) Tutkimusten mukaan sijaisvanhemmilla on ongelmana saada sijainen sairaspäiväksi tai lakisääteiseksi vapaapäiväksi. Sijaishuolto sisältäpäin - tekijät tietäjinä - kysely alalla toimiville 2009 tehdyn tutkimuksen mukaan 60 % sijaisvanhemmista ei ole koskaan mahdollista saada sijaista sairaspäiville tai lakisääteisille vapaapäiville. (Muuronen, Sairiola & Varsa. 2009: 15.) Sijaisvanhemmat toivoisivat enemmän vertaisryhmä tai pienryhmätoimintaa sekä konsultaatio- tai kriisiapua vaikeiden tilanteiden sattuessa. (Marjomaa & Laakso 2010: 80). Palkitsevaa sijaisvanhempana toimiessa on kuitenkin se, kun saa antaa lapselle rakkautta ja turvallisen ympäristön, se auttaa sijaisvanhempia jaksamaan toimessaan. (Ketola 2008: 102).

3.4 Yhteistyö biologisten vanhempien kanssa

Vanhemman osallistaminen sijoitetun tai huostaanotetun lapsen elämään on uutta. Aiemmin vanhempia on pidetty yksin syyllisenä ongelmiin, eikä heitä ole edes yritetty tukea, vaan on ajateltu, että vanhemmat ovat oman käyttäytymisensä takia ansainneet menettää lapsensa. (Hämäläinen 2006: 20.) Yksi haastavimmista tehtävistä sijaisvanhemmille on sijaislapsen ja hänen biologisten vanhempien välisen suhteen tukeminen sekä tuki biologisille vanhemmille.

(Ketola 2008: 106). Vanhempien tukeminen on erityisen tärkeää, jotta vältetään lapsen hylätyksi tulemisen kokemukset. Vanhemmat saattavat tuen puutteen takia ajautua etäälle lapsestaan. Usein tällainen johtaa tuskan minimointiin, joka näkyy konkreettisesti niin, että vanhempi välttää lapsen tapaamista. (Hämäläinen 2006: 17-18.)

Lapsen siirtyessä omasta kodistaan perhehoitoon on erityisen tärkeää, että lapsen biologiset vanhemmat ja sijaisvanhemmat tekevät yhdessä töitä onnistuneen sijoituksen ja yhteistyön eteen. (Hämäläinen 2006: 15). Sijaisvanhemmat ovat lapselle tärkeä osa hänen elämänsä, mutta siltikään ei saa unohtaa lapsen biologisia vanhempia. Myös muut sukulaiset ovat lapselle tärkeitä. (Arkimies 2008: 41). Sijaisvanhempien ja biologisten vanhempien tulisikin toimia tiiminä ja kasvatuskumppaneina lapsen hoidossa ja elämässä. (Carbino 1989: 9). Monille sijaisvanhemmille on tärkeää, että suhteet lapsen biologisiin vanhempiin ovat hyvät ja yhteistyö toimii. (Marjomaa & Laakso 2010: 49). Sijaisvanhempien on tärkeää kertoa lapsen biologisille vanhemmille, että he kunnioittavat heidän uskontoaan sekä muita tapoja, mutta on myös hyvä kertoa, että myös heiltä odotetaan samaa. Näin kohtaaminen on tasa-arvoista. (Arkimies 2008: 166).

Sijaisvanhemmat pystyvät tukemaan sijaislapsen ja tämän biologisten vanhempien välistä suhdetta ja vuorovaikutusta monilla eri tavoilla ja on tärkeää, että lapsen asioista sovitaan yhdessä. On tärkeää järjestää tapaamisia, jossa keskustellaan lapsen asioista, esimerkiksi neuvolakäynneistä, syntymäpäiväjuhlien järjestämisestä ja kaikista muistakin mahdollisista asioista. Vanhemmille on tärkeää saada tietää miten heidän lapsensa voi ja ainoastaan avoimuus sijaisperheen puolelta voi luoda sellaisen tunteen biologiselle vanhemmalle, että hänen lapsensa on turvassa. Myös kiintymyksen säilyttäminen ja luomien molempiin, niin sijais- kuin biologisiin vanhempiin on tärkeää. (Huges 2006: 89-90.) Lapsen kaksien vanhempien välinen suhde voi olla joko yhteistyö- tai konfliktisuhde. (Hämäläinen 2006:18). Sijaishuollossa olevalle lapsella on kahdet vanhemmat, mutta vain yhdet vanhemmat kerrallaan voivat olla lapsen psykologisia vanhempia. Tämä tilanne voi siis vaihdella sijoituksen ollessa käynnissä. Aluksi biologiset vanhemmat voivat olla psykologisia vanhempia, mutta psykologinen vanhemmuus voi siirtyä sijaisvanhemmille, jolloin biologiset vanhemmat eivät ole enää psykologisia vanhempia. Psykologinen vanhemmuus tarkoittaa sitä vanhempaa, johon lapsi kiintyy. (Laurila 2004: 26.) Yhteistyö biologisten vanhempien kanssa saattaa olla välillä ongelmallista, vaikka kyse ei olisikaan niin sanotusta konfliktisuhteesta. Yksi iso syy ongelmiin on molemminpuolinen mustasukkaisuus lapsesta. Molemmat vanhemmat saattavat pelätä lapsen menettämistä toiselle. Myös lapsen antaminen sijaisperheeseen on vanhemmalle vaikeaa, vaikka hän tietäisikin ratkaisun olevan parhain sillä hetkellä. Silti vanhemmasta saattaa tuntua, että sijaisvanhemmat ovat vihollisia, koska he saavat huolehtia lapsesta. (Hämäläinen 2006: 19, 28.) Sijaisvanhemmuuden haasteita ovat biologisten vanhempien kanssa myös yhteydenpitoon liittyvät asiat. (Marjomaa & Laakso 2010: 48). Aluksi biologiset vanhemmat puhuvat paljon pai-

neistaan ja odotuksistaan. (Arkimies 2008: 172). Biologisten vanhempien hyväksyessä sijoituksen on sijoitetun lapsen helpompi kiintyä sijaisvanhempiin. (Ketola 2008: 138).

3.5 Pride-valmennus ja työnohjaus

Ennen sijaisvanhemmaksi ryhtymistä on käytävä pakollinen Pride-valmennus. (Ketola 2008: 123). Pride-valmennus on lähtöisin USA:sta ja sen ovat kehittäneet yhteistyössä sosiaalityöntekijät, sijais- ja adoptiovanhemmat sekä tutkijat. Pride-valmennus antaa mallin perhehoidon kehittämiseen suunnitelmalliseksi ja kokonaisvaltaiseksi. Suomessa Pride-valmennus on alkanut vuonna 1995. (Bäck-Kiianmaa, Hakkarainen & Männikkö 2000: 16; Pynnönen 2010: 18.) Sana PRIDE, tulee sanoista Parents Resources for Information Development and Education. (Suom. vanhempien resurssit tiedon kehittämiseen ja koulutukseen) Pride- valmennuksen aikana sijaisvanhemmiksi haluavat saavat tietoa siitä, mitä sijaisvanhemmuus on ja mitä valmiuksia siihen tarvitaan. Ensimmäiset PRIDE- valmennukset on aloitettu Pelastakaa lapset ry:n ja Perhehoitoliitto ry:n avustuksella. (Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. 2008: 3-4.)

Pride-valmennuksessa tähdennetään, että lapset, jotka ovat joutuneet kokemaan huolenpidon puutetta tarvitsevat yhteistyötä tekeviä aikuisia ja ammattilaisia. Tähän kuuluu lapsen biologiset vanhemmat, sijaisvanhemmat ja lastensuojelun työntekijät. (Pynnönen 2010: 18.) Pride-valmennus on tarkoitettu perheille, jotka harkitsevat sijaisvanhemmuutta. Pride-koulutuksen aikana perhe tekee päätöksen sijaisvanhemmaksi ryhtymisestä ja valmennuksen päätarkoituksena on, että jokainen sijaisperhettä tarvitseva lapsi pääsisi valmentautuneeseen perheeseen, jossa sijaisvanhemmilla on valmiudet vastata lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Valmennuksen aikana perheet pystyvät arvioimaan halukkuuttaan ja valmiuksiaan vaatimaan sijaisvanhemman tehtävään. Päätös sijaisvanhemmaksi ryhtymisestä on tehtävä rauhassa. Pride-valmennus perustuu avoimeen vuorovaikutukseen ja kokemusten jakamiseen. (Ketola 2008: 122-123, 171.)

Valmennuksessa käydään läpi mitä lastensuojelu on, miksi valmennus on välttämätöntä ja mitä valmiuksia sijaisvanhemmat tarvitsevat ja miten niitä käytetään yleisen arvioinnin pohjana. Valmennus auttaa sijaisvanhemmiksi tahtovia myös ymmärtämään lapsen erilaisia kehitysvaiheita ja erityisesti niiden viivästyksiä. Pride- valmennuksen tarkoituksena on myös auttaa sijaisvanhemmia ymmärtämään lasta ja tämän historian merkitystä sekä antaa työkaluja sen käsittelemiseen, toimimaan yhteistyössä biologisten vanhempien sekä moniammatillisen tiimin kanssa. Valmennusta järjestää muun muassa Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. (Helsingin kaupungin sosiaalivirasto 2008: 3-4.)

Pride-valmennuksessa työskennellään sosiaalityöntekijän ja Pesäpuu ry:n kouluttaman Pride-kouluttajan johdolla noin kuuden perheen ryhmissä. Ryhmätapaamisiin sisältyy yhdeksän kolmen tunnin tapaamista joihin kuuluu luentojen lisäksi ryhmäharjoituksia ja kotitehtäviä sekä kolmesta neljään perhetapaamisista. Ensimmäisellä valmennuskerralla kouluttajat tapaavat

perheet kotikäynnillä ja silloin käydään läpi niin sanotut esteet sijaisvanhemmuudelle. Puolessa välissä koulutusta tehdään toinen kotikäynti tulevaan sijaisperheeseen, jossa pohditaan kotitehtävien sisältöä kunkin vanhemman kanssa. Kolmannella tapaamisella tavataan myös perheen mahdollisia omia lapsia ja muuta mahdollista tukiverkostoa. Valmennuksen aikana perhe pohtii omia valmiuksiaan ja arvioi omia vahvuuksiaan toimia sijaisvanhempana. Kun kouluttaja ja perhe ovat yhtä mieltä siitä, että perheellä on valmiuksia, mahdollisuuksia ja halua aloittaa toiminta sijaisvanhempana, on perhe suorittanut valmennuksen hyväksytysti. Valmennuksen jälkeen perheet tapaavat sosiaalityöntekijän, minkä jälkeen aletaan suunnitella varsinaista sijoitusta. (Helsingin kaupungin sosiaalivirasto 2008: 1-3.)

Valmennuksessa pystyy perehtymään perhehoitoon ja se tukee valmentautumista uudenlaiseen ja mahdollisesti haasteelliseen vanhemmuuteen. (Ketola 2008, 123, 170.) Koulutuksen aikana harjoitusten kautta tuetaan sijaisvanhemman jaksamista ja käydään läpi, kuinka työtä tulisi tehdä oikealla asenteella, jotta voimavarat säilyisivät. Sijaisvanhemman tulee osata tunnustaa millaiset asiat heitä kuormittavat. Koulutuksen aikana sijaisvanhemmalle annetaan tietoa työohjauksesta, joka jatkuu sijoituksen aikana ja sen jälkeen. (Mantila ym. 2008: 109.) Sijaisvanhemmilla on mahdollisuus saada myös täydennyskoulutusta Pride - valmennuksen jälkeen. (Ketola 2008: 126). Sijaisvanhemmille on tarjolla perhekohtaista valmennusta ja Pride-ryhmävalmennusta. Yleensä Pride-valmennukseen ollaan tyytyväisiä. Sijaisvanhempien mielestä Pride-valmennus antaa hyvät valmiudet sijaisvanhempana toimimiseen ja sitä kautta perheet kokevat saavansa varmuutta sijaisvanhempana toimimiseen. Jotkut sijaisvanhemmat toivoisivat Pride-valmennukseen enemmän keskustelua haasteista ja yhteistyöstä biologisten vanhempien kanssa. (Marjomaa & Laakso 2010: 77.)

Pride-valmennus on paljolti oman historian läpikäyntiä, sillä ennen kuin lapsia voidaan antaa sijais- tai adoptiovanhemmille, tulee heidän oma kiintymyshistoriansa selvittää. Sijaisvanhemmilla tulisi olla kaikki menetykset aikaisemmasta elämästään käsiteltynä, sillä sijaisvanhempien oma lapsuus ja kiintymyshistoria vaikuttavat siihen, millä tavoin he toimivat sijaisvanhempina. (Välivaara 2010: 22) Vanhempien tulee kyetä tutkimaan omaa historiansa ja sitä, miten se saattaa vaikuttaa omiin kasvatukseen. (Ketola 2008: 123; Huges 2006: 30.) Pride-valmennuksen yksi tärkeä teema onkin kiintymyssuhde ja sen synty. Valmennuksessa käydään läpi muun muassa sitä, miten tärkeää on, että perheet antavat aikaa kiintymyksen syntymiseen. (Ketola 2008: 139.) Kirjassa Terveisiä sijaisperheestä! Yhdessä lapsen parhaaksi Haaramäki toteaa artikkelissaan, että nykyään hänen mielestään käytetään liikaa aikaa sijaisvanhempien valmennukseen, vaikka tärkein oppiminen alkaa vasta lapsen muuttaessa sijaiskotiin. (Arkimies 2008: 55.)

Sijaisvanhemmat tarvitsevat laajaa valmennusta ja täydennyskoulutuksia, jotta he pystyisivät vastaamaan erilaisiin sijaislapsen tarpeisiin. Sijaisvanhempia kannustetaan osallistumaan eri-

laisiin koulutuksiin, työohjaukseen ja vertaisryhmiin, jotka ovat jaksamisen kannalta erityisen tärkeää. Ohjattu vertaisryhmätoiminta on havaittu hyödylliseksi ja jaksamista tukevaksi. (Ketola 2008: 121, 139, 142.) Vertaisryhmät sijaisvanhemmille ovat suljettuja ryhmiä ja ne kokoontuvat kahden, kolmen tai neljän viikon välein noin kaksi tuntia kerrallaan ja tapaamiskertoja on yhteensä noin 10. Ryhmässä vaihdetaan kokemuksia, pohditaan yhdessä ongelmia ja siellä saa mahdollisuuden tutustua uusiin ihmisiin, jotka tekevät samaa työtä. Vertaisryhmän avulla sijaisvanhemman olo on usein helpottunut, kun on päässyt puhumaan asioista muiden sijaisvanhempien kanssa. Ongelmatilanteisiin löytyy monta ratkaisua, kun on monta ihmistä miettimässä yhdessä. Vertaisryhmissä sijaisvanhemmat voivat jakaa asioita keskenään. Ryhmällä on yhteiset pelisäännöt, ryhmän asiat ovat salassa pidettäviä asioita ja kaikki osallistuminen on vapaaehtoista. Ryhmässä pystyy puhumaan sellaisista asioista, joita ei muualla pysty jakamaan ja myös vaikeiden asioiden esille tuominen on helppoa, sillä ryhmätapaamisissa on yleensä hyvä ryhmähenki. Jokainen saa itse päättää kuinka avoin asioistaan on. Suuri osuus ryhmän toiminnan onnistumisella on ryhmänohjaajalla. Vertaisryhmän kokoontumisissa ryhmäläisiä on usein harmittanut, kun aika loppuu kesken. Vertaisryhmätapaamisilla voi olla teema, mutta aina annetaan tilaa akuuteille asioille. Usein toistuvia aiheita tapaamisilla ovat lapsen liittyvät asiat, yhteistyö lapsen biologisten vanhempien kanssa sekä sosiaalitoimen kanssa ja parisuhteeseen liittyvät kysymykset. (Ketola 2008: 164-167, 169). Myös yksilöllinen työnohjaus on keskeinen osa jaksamista sijaisvanhempana. Yksilöllisessä työnohjauksessa sijaisvanhempia voi puhua asioita, joista hän on vaitiolovelvollinen. Työnohjauksesta saa neuvoa, ohjausta ja tukea sijaisvanhempana toimimiseen. (Kaskela 2009: 30.)

4 Lapsi sijaishuollossa

Usein perhehoito ja laitoshoido liittetään huostaanottoon, mutta nämä hoitomuodot saattavat tarjota myös avohuollollisen tuen. Huostaanotto on aina merkittävä puuttuminen perheen oikeuksiin mutta avohuollon tukitoimet ovat kevyempiä ja niillä pyritään tukemaan vanhempaa kasvatustehtävässä. Laitoshoidoita ja perhehoitoa voidaan hyödyntää avohuollon tukitoimina erityisesti perheen kriisitilanteen aikana. (Mikkola & Helminen 1994: 143.)

4.1 Lapsen saapuminen ja tutustuminen sijaisperheeseen

Kun lapsi saapuu kriisi - tai sijaisperheeseen, on erityisen tärkeää, että sijaisvanhemmat ovat läsnä ja lähellä tulotilanteessa. Myös lapsen tutustumista muuhun perheeseen ja itse taloonkin tulisi ohjata. (Taskinen 2010: 134.) Lapsen saapuminen sijaisperheeseen on iso asia sekä sijaisvanhemmille että lapselle ja se merkitsee muutosta kaikkien elämässä. (Ketola 2008:129). Vaikka lapsi olisi käynyt tutustumassa sijaiskotiin jo ennen sijoitusta, on muutos silti hänelle suuri. Sopeutuminen on yksilöllistä ja siihen lapsi tarvitsee aikaa. Riippuen lapsesta, tottumiseen voi mennä muutamasta kuukaudesta vuoteen ja joillakin jopa pidempään.

Sijaislapset reagoivat sijoitukseen eri tavoin sijoituksen alussa. (Ahto & Mikkola 1999:17.) Lapsen ikä- sekä kehitystaso tulee ottaa huomioon kun lapsi siirtyy kotoaan sijaishuoltoon ja siirtymätilanteesta tulee luoda turvallinen. On tärkeää että aikuinen tukee, on herkkä ja empaattinen sekä ymmärtää ja tunnistaa lapsen kokemuksia ja tunteita. (Ketola 2008: 150.) Sijaislapsi ei heti luota sijaisvanhempia, vaan kiintymys ja luottamus syntyvät yhteiselämän ja vuorovaikutuksen myötä. Kiintymyssuhde syntyy nopeammin, kun lapsi otetaan kunnolla mukaan perheeseen sekä mukaan sukulaisten luo. (Ahto & Mikkola 1999: 24). Kiintymyssuhteen muodostumiseen voi mennä aikaa vuosiakin. (Arkimies 2008: 54-55). Lapselle täytyy myös antaa mahdollisuus olla kiintymättä sijaisvanhempiin. (Hämäläinen 2006: 21). Sijoituksen alkaessa, tapahtui se sitten kiireellisesti tai suunnitellusti, tulee lapsi tuoda keskiöön ja kertoa hänelle ikätason mukaisesti, mitä seuraavaksi tulee tapahtumaan. Lapselle tulee selittää, mistä ero vanhemmista johtuu, mitä vanhemmille tapahtuu ja että he saavat apua ja tukea, lapsen ei tarvitse huolehtia heistä. (Hämäläinen 2006: 21.) Lyhytaikaisessa sijoituksessa tulee lapselle sanoa, että lapsi asuu sijaisperheessä niin kauan kunnes aikuiset saavat asiansa kuntoon. (Vaattovaara & Maula 2010: 24).

Sijaiskotiin tulevat lapset eivät ole usein saaneet tarpeeksi huolenpitoa ja tukea, jota lapsi olisi tarvinnut sen hetkessä kehitysvaiheessaan. Lapsen alkaessa tuntemaan luottamusta ja turvallisuutta sijaisvanhempaa kohtaan, voi hän alkaa läpikäymään kehitysvaiheita joita häneltä on jäänyt käymättä. Kun lapsi on käynyt läpi puuttuvat kehitysvaiheet, pystyy hän tekemään tilaa seuraavalle kehitysvaiheelle ja uuden oppimiselle. (Ahto & Mikkola 1999: 19-20.) Sijaisperheeseen saapuvalla lapsella on usein hyvinkin repaleinen menneisyys ja se vaikuttaa lapsen käytökseen usein melko paljon. Sijaislapsen tulee antaa näyttää tunteitaan ja olla oma itsensä. Sijaisvanhemman pitää kuitenkin samalla osata suojata myös omia lapsiaan. Useimmat sijaisvanhemmat kokevat kuitenkin sijaisperheenä toimimisen hyväksi myös omille lapsilleen, he oppivat empaattisemmiksi ja ymmärtävät erilaisia ihmisiä ja heidän taustojaan. (O`dell & Leverett 2011: 123-124.)

Usein lapsilla, jotka tulevat sijaisperheeseen on vaikeuksia sosiaalisissa taidoissa. Sijaisperheessä lapsen ja sijaisvanhempien sopu kestää yleensä puolesta vuodesta vuoteen, tämän sopuisan ajan jälkeen lapsi uskaltautuu jo kokeilemaan rajojaan, sillä hän luottaa jo sijaisvanhempiin. (Arkimies 2008: 28-30.) Vaihe on raskas sijaisvanhemmille, mutta se on välttämätöntä, jotta lapsen luottamus kasvaisi. (Ahto & Mikkola 1999: 19-20). Jos lapsi on käytöksellään vaaraksi itselleen tai muille, sijaisperhe voi joutua rajoittamaan lapsen toimintaa. Sijaisperheen ja lastensuojelulaitoksen erona on se, että sijaisperhe saa käyttää vain tavallisia kotikasvatuskeinoja. (Arkimies 2008: 121.)

Siirtymätilanteet ovat aina lapsille haasteellisia, varsinkin niille jotka ovat eläneet haavoittuvissa olosuhteissa. Siirtymätilanteissa on hyvä jos lapsella on valokuvia menneisyydestään,

tällä tavoin hän voi säilyttää muistikuviaan. Mitä pienempi lapsi on, sitä enemmän siirtymätilanteeseen tulee kiinnittää huomiota. Lapsella on oikeus kaikkiin tunteisiin siirtymätilanteessa ja aikuisen tehtävä on olla vastaanottavainen. (Vaattovaara & Maula 2010, 22,24.) Muuton tulee tapahtua hitaasti ja lapsen tulee tutustua uusiin sijaisvanhempiinsa ja heidän kotiinsa rauhassa. Yhtäkkiset muutot ja täysin uudet ihmiset voivat järkyttää lasta lisää. Muuttotilanteissa on erityisen tärkeää olla herkkä lapsen tunteille ja kokemuksille, myös tunteiden sanoittaminen on tärkeää. (Taskinen 2010: 84, 132.) Vanhemman, tässä tapauksessa kriisiperheen vanhemman tulee olla tunnetasolla läsnä tilanteessa, jossa lapsi on vihan, surun, ahdistuksen tai häpeän vallassa. (Huges 2006: 31).

Sijaisvanhempien mielestä on tärkeää, että lapselle kerrotaan ennen sijaisperheeseen tuloa minkälaisia sijaisvanhemmat ja sijaiskoti ovat sekä mikä tulee muuttumaan. Lapselle tulee kertoa, että alku voi olla hankalaa ja saattaa kestää aikansa ennen kuin sopeutuminen tapahtuu. (Marjomaa & Laakso 2010:103.) Sijaisvanhemman tulisi puhua sijaislapselle kunnioittavasti hänen biologisista vanhemmistaan eivätkä sijaisvanhemmat saa missään tilanteessa tuomita biologisia vanhempia mistään. (Laurila 1993: 149, 151.) Sijaisvanhempien on hyvä tiedostaa, että sijoitetulla lapsella on kaksi eri perhekulttuuria, biologisen perheen ja sijaisperheen kulttuurit. (Elo-Kuru & Lehtonen 1995: 15). Lapsen perheen hyväksyminen auttaa lasta sopeutumaan ja rankentamaan itsetuntoa ja minäkuva. Lapsi tuntee itsensäkin arvottomaksi jos hänelle tärkeitä ja rakkaita ihmisiä kohdellaan huonosti. (Hämäläinen 2006: 15). Sijoitetulle lapselle tulee painottaa, että biologiset vanhemmat silti rakastavat häntä, vaikka hän muuttaakin pois kotoa ja sijaisperheessä asuminen ei tarkoita sitä, että lapsi olisi jotenkin erilainen tai huonompi kuin muut lapset. (Marjomaa & Laakso 2010: 103).

4.2 Kiintymyssuhdeteorian huomioiminen ja soveltaminen sijaishuollossa

Osa lapsista elää jatkuvassa hätätilassa, heidän päivänsä kuluvat erilaisista uhkaavista tilanteista selviämiseen tai sellaisten tilanteiden odottamiseen tai välttelemiseen. Pienetkin lapset joutuvat jatkuvasti ennakoimaan huoltajiensa seuraavaa sanomista tai tekemistä. Tällaiset lapset tulevat usein alkoholi- tai huumeperheistä. Vanhempi on niin päihtynyt, että lapsi ei tiedä mitä seuraavaksi tapahtuu, joko hänelle itselleen tai vanhemmalle. Lapsi alkaa elää jatkuvassa jännityksen ja pelon tilassa. Lapsi ei pysty rentoutumaan, sillä hänen olonsa ei ole turvallinen. On vaikea keskittyä omiin leikkeihin tai koulutehtäviin, jos joutuu huolehtimaan vanhemmistaan tai omasta turvallisuudestaan. Pelon tunteen poistaminen on aikuisten tehtävä ja tärkeää silloin jos pelko ei suojaa riskeiltä, vaan kahlitsee, jolloin lapsi ei voi elää lapsuuttaan. Vaikka perheessä olisi suuri kriisi, ei lapsi saisi kantaa siitä liikaa huolta, ottaa aikuisen paikkaa ja esittää isoa. Turvattomissakin tilanteissa lapsen tulisi tuntee olonsa turvalliseksi. Lapsi voi sopeutua erittäin vaarallisiin tilanteisiin, jos hän kokee sillä turvaavansa aikuista. Lapsi ei osaa siis suojata itseään henkisesti liian raskailta asioilta, eikä kuulukaan.

Lapsi saattaa ruveta hoitamaan aikuisten asioita, tiskaamaan, käymään kaupassa, hoitamaan pienempiä sisaruksiaan jos aikuinen ei niitä asioita kykene hoitamaan. (Cacciatore ym. 2008: 212,214-215.) Lapselle kriisistä toipumisen tärkein väline on mahdollisuus rakentaa läheisiä ja tyydyttäviä ihmissuhteita. (Hämäläinen 2006: 6). Lapsen perusuottamusta horjuttaa alkuperäisten suhteiden katkeaminen ja erityisesti jos se toistuu usein lapsi, jonka kiintymyssuhde on vaurioitunut, ei pysty automaattisesti hyödyntämään hyvää kasvu ympäristöä sijaisperheessä, eikä sijaisvanhempi pysty tavoittamaan vaurioituneen lapsen tunteita. (Hämäläinen 2006: 6; Sinkkonen & Kallad 2011: 212-213.) Lapsen turvallisen kiintymyssuhteen kehityksen kannalta, lapsen tulisi kasvaa omassa kodissaan huolehtivien ja rakastavien vanhempien kanssa. Lastensuojelun ristiriita on se, että kiintymyssuhdeteorian vaativaa pysyvyyttä ja turvallisuutta ei voida aina yhdistää. (Sinkkonen & Kallad 2011: 214.)

Aiemmin ajateltiin että lapsen erottaminen vanhemmistaan on hyväksi mutta nykyään sitä vältetään viimeiseen asti, sillä aina kun lapsi joutuu eroon vanhemmistaan, on tämä lapselle kriisi. Lapsella on suuri tarve esittää kysymyksiä ja saada niihin tyydyttäviä vastauksia. Lapsen kriisin ymmärtäminen vaatii sijaisvanhemmalta tunteiden lukutaitoa ja kaikenlaisten tunteiden hyväksymistä. Lapset tuovat tunteensa esille yleensä tekojen avulla, ei niinkään puhumalla niistä. Kaikki yli viidenkuukauden ikäiset lapset käyvät kriisireaktion läpi joutuessaan eroon vanhemmistaan. Suurin osa perhehoitoon sijoitetuista lapsista tuovat kriisinsä fyysisesti esiin ruokahaluttomuudella, ylensyömisellä, oksentelulla, vuoteen kastelulla tai painajaisunilla. Lapsen kriisi voi kestää muutamista päivistä viikkoihin. (Hämäläinen 2006: 16, 22-25.) Hämäläinen tuo teoksessaan Sijaisvanhemman käsikirja esille hienon ja ajattelemisen arvoisen idean. Hämäläinen kuvaa kirjassaan tapahtumaa, jossa lapsi menettää vanhempansa yllättäen onnettomuudessa. Ero vanhemmista aiheuttaa kriisin, johtui se sitten vanhempien kuolemasta tai lyhyemmästä erosta. Lapsen menettäessään vanhempansa onnettomuudessa, häntä tuetaan kaikin mahdollisin tavoin, hänen menetyksestään aiheutunut suru ymmärretään ja toipumisessa käytetään kaikkea mahdollista tuttua, lapsen tueksi tuodaan tiiviisti sukulaisia ja muita läheisiä ihmisiä, eikä häntä jätetä yksin suremaan vanhempiaan. Miksi näin ei toimita myös sijoitetun tai huostaan otetun lapsen kohdalla? (Hämäläinen 2006: 19.)

Lapsen käyttäytymistä erotilanteessa, sen aikana ja sen jälkeen on tutkittu kiintymys- eli attachment- tutkimuksen avulla. Vahingoittumisen riski on suurin silloin, kun lapsi liian varhain ja pitkäksi aikaa joutuu eroon hänelle rakkaimmista ihmisistä. (Rusanen, 2011, 17-19). Lapsen tulee voida kokea turvallisia eroja ja turvallisia jälleennäkemisiä. Lapsi tarvitsee menneisyyden ja nykyisyyden käsittelyyn ja ymmärtämiseen aikuisen apua. (Sinkkonen & Kallad 2011: 210-211.) Lapsen ollessa kriisissä hänelle tulee turvata arjen jatkuvuus. On erittäin tärkeää että heti alkuvaiheessa lapselle voidaan synnyttää tunne huolenpidosta ja että lapsella on mahdollisuus läheisyyteen. Tätä huolenpitoa ja läheisyyttä pystytään parhaiten antamaan kriisiperheissä. On myös pidettävä huoli, että aikuinen kertoo lapsen ikätasoon sopivalla ta-

valla mitä on tapahtunut ja miksi. Se auttaa lasta konkreettisesti ymmärtämään tapahtumia. Aikuisen tulee luoda turvalliset puitteet, jossa lapsi voi läpikäydä kokemaansa, piirtämällä, leikkimällä, puhumalla ja kyselemällä. Aikuisen tulee sanoittaa lapsen tunteita ja kertoa olevansa läsnä. (Pojjula 2007: 166- 167.)

Lapsen kokemassa kriisissä liittyen eroon, on yleensä neljä vaihetta. Ensimmäinen vaihe on järkytys. Silloin lapsi ei pysty uskomaan tapahtunutta eikä välttämättä osoita minkäänlaisia tunteita hänelle erosta kerrottaessa. Usein lapsen ajattelevat, että pahoja asioita tapahtuu, koska he ovat olleet tuhmia. Tällöin lapsi saattaa alkaa käyttäytyä erityisen kiltisti siinä uskossa, että hänen ei tarvitsekaan lähteä pois kotoa. Tällainen epänormaali kiltteys ei kuitenkaan kestä kauaa. Toinen vaihe on vastaan laittaminen. Kun lapsi selviytyy ensijärkytyksestä ja ymmärtää olevansa poissa omien vanhempiensa luota, hän alkaa usein laittamaan vastaan asioissa; lapsi saattaa sairastua, karata, raivostua tai käyttäytyä muutenkin mahdollisimman huonosti toiveenaan sijaisvanhempien kyllästyminen ja kotiin pääsy. Lapsi on myös vihainen kaikille tilanteestaan, sosiaalityöntekijöille, sijaisvanhemmille, heidän lapsilleen, omille vanhemmilleen ja itselleen. Lapsen käytös ei kuitenkaan missään nimessä ole ilkeyttä, vaan normaali kriisin aiheuttama reaktio. Tässä vaiheessa omien vanhempien ja sijaisvanhempien tuki ja ymmärrys ovat lapsen kehityksen kannalta erityisen tärkeitä. Myös omien vanhempien vierailut rakentavat lapsen itsetuntoa. Tämä vaihe kestää yleensä useamman kuukauden. Kolmannessa vaiheessa lapsi on huomannut, että kiukuttelusta huolimatta hän on edelleen sijaiskodissa ja luopuu vastarinnasta. Lapsen surullisuus tulee esille entistä enemmän eikä hän ole kiinnostunut leikeistä tai ystävistä. Lapset saattavat peittää tunteensa, eivätkä noteeraa vanhempiin juuri lainkaan. Osa lapsista saattaa olla aiempaa herkempiä ja itku saattaa olla pinnassa. Tämäkin vaihe kestää kuukausia eikä lapsi yleensä pysty ottamaan vielä lohdutusta vastaan. Neljännessä vaiheessa lapsi alkaa sopeutua eroon. Lapsi ikävoi edelleen vanhempiin, mutta pystyy suhtautumaan eroon jo todenmukaisemmin. Yhteydenpidon lapsen ja biologisten vanhempien kanssa ollessa säännöllistä sijoituksen alusta asti, pystyy lapsi tässä vaiheessa jo tulla toimeen myös sijaisvanhempiensa kanssa. Mielenkiinto leikkeihin ja muihin asioihin herää uudelleen. Neljännessä vaiheen lopussa sijoitus on yleensä kestänyt yhdeksän kuukautta. (Hämäläinen 2006:23-25.)

John Bowlbyn kehittämä kiintymyssuhdeteoria tutkii vauvan ja hänen ensisijaisen hoitajansa välistä suhdetta. Tästä kiintymyssuhteesta voidaan löytää kaksi prosessia; lapsen kiintyminen ensisijaiseen hoitajaansa ja ensisijaisen hoitajan kiintyminen lapseen. Molempien prosessien tulee vaikuttaa toisiinsa vastavuoroisesti. Aluksi pieni vauva kiintyy turvan ja ravinnon takia, myöhemmissä vaiheissa kiintymykseen sisältyy myös psyykinen ja fyysinen puoli, eli vauva odottaa ensisijaisen hoitajansa vastaavan näihin tarpeisiin. Bowlbyn mukaan lapsen kiintymyssuhde rakentuukin vaiheittain. Ensin lapsi orientoituu hoitavaan henkilöön ja hakee katsekontaktia ja fyysistä kosketusta. Toisessa vaiheessa esimerkiksi uudet tilanteet aktivoivat kiinty-

myssuhdekäyttäytymisen lapsessa. Lapsi tarvitsee turvaa ja kiintymystä uskaltautuakseen tutkimaan ympäröivää maailmaa ja uusia asioita. Jos lapsi ei saa turvaa ensisijaisesti hoitavalta henkilöltä, ei hän uskaltaudu tutkia ympäristöä ja lapsi muuttuu passiiviseksi. Kolmannessa vaiheessa lapsi luo itselleen perusturvallisuuden tunteen, mutta tarvitsee edelleen ensisijaista hoitajaansa tukemaan tätä tunnetta niin henkisesti kuin fyysisestikin. Viimeisessä vaiheessa lapsi ja ensisijainen hoitaja muodostavat aktiivisen, molempia osapuolia koskevan neuvottelusuhteen. Tässä vaiheessa lapsi osaa jo luottaa siihen että ensisijainen hoitaja on ja pysyy. Lapsen käytyä kaikki kiintymyssuhteen muodostamiseen tarvittavat vaiheet läpi, on hän muodostanut käsityksen itsestään, hoitajastaan ja heidän välisestä vuorovaikutuksestaan. (Puoti, Saarnio & Hujala. 2004: 224,245.) Ukrainalainen Margharet Mahler on kuvannut, että lapsen viisi ensimmäistä elinvuotta ovat avainasemassa kiintymysmallin syntymisessä ja lapsen miinus, eli psykologinen syntymä kehittyy kolmen ensimmäisen vuoden aikana. Kirjassa on tuotu esille kiintymyssuhteen vahingoittuminen yhteydessä myöhempisiin mielenterveysongelmiin. (Rusanen 2011: 21-11.)

Fyysinen kontakti on lapselle korvaamattoman tärkeää. Bowlbyn kiintymyssuhdeteorian mukaan lapsen vahingoittuminen on todennäköistä jos emotionaalinen kiintymys häiriintyy. Usein tällaista tapahtuu kodeissa, jossa on epävakaut oltavat, mutta myös muualla. Tämän takia sijaishoidossa olevien lapsien kiintymyssuhdetta täytyy tukea ja vahvistaa. Kirjassaan Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys kirjoittajan haastattelema, pitkään lasten kanssa työskennellyt henkilö kertoi, että lapsen luottamuksen rakentuminen uuteen ihmiseen kestää tasan puoli vuotta. (Rusanen 2011: 17-19.) Kiintymyssuhde vauvan ja syntymävanhemman välillä syntyy, vaikka vuorovaikutus ei olisi lapsen kehityksen kannalta riittävää. Se että vanhempi edes osittain vastaa lapsen tarpeisiin ja tunteisiin, riittää kiintymyssuhteen syntymiseen. Se miten vahingoittava tai hyvä suhde on ollut, ei ole yhteydessä kiintymyssuhteen syntyyn. Kuitenkin alle yhdeksän kuukauden ikäiset lapset hyväksyvät uudet vanhempansa heti, sillä pienille vauvoille huolenpidon laatu on merkityksellisempää kuin se kuka häntä hoitaa. (Hämäläinen 2006: 15.) Bowlby on sitä mieltä, että lapsen tasapainoinen kehitys vaatii aikuisen läsnäoloa ja pysyvyyttä. Bowlbyn teorian mukaan lapsi kiintyy niihin aikuisiin, jotka hoivaavat häntä, eli lapsen ja hoivaajan välille on syntynyt tunneside. Lapsi turvautuu tähän tunnesiteeseen ja sen toiseen osapuoleen erityisesti tilanteissa, joissa lapsi on peloissaan tai kokee uhkaa. (Rusanen 2011:27.)

Tunnetuin sijoituksiin liittyvä oire koskien häiriintynyttä kiintymyssuhdetta on valikoimaton sosiaalisuus. Sijoitetuilla lapsilla, jotka ovat kokeneet varhaisvaiheissa useita kiintymyssuhteiden katkoksia, eli kiintymyssuhde on vaurioitunut, on todettu olevan muita useammin reaktiivisen kiintymyssuhdehäiriön (RAD) piirteitä. Häiriö ilmenee valikoimattomana sosiaalisuutena tai estyneisyytenä, joskus myös näiden kahden yhdistelmänä. Kun häiriö ilmenee valikoimattomana sosiaalisuutena, lapsi ei vierasta, vaan ottaa kontaktia estottomasti vieraisiin

aikuisiin ja lapsiin. Vanhemmat lapset voivat puhua esimerkiksi perheen sisäisistä asioista vieraillekin hyvin avoimesti ja suoraan. Muita sijoitetun lapsen oireita voivat olla kehon heijautuminen, kontrolloiva ja aggressiivinen ja rankaiseva käytös aikuista tai itseään kohtaan sekä valppaus ja neuvottelukyvyn puuttuminen. (Sinkkonen & Kallad 2011: 211.)

5 Opinnäytetyön toteutus

Tutkimuksessa tutkimme kriisiperheitä ja heidän kokemuksiaan. Aloitimme tutkielmamme perehtymällä aiheeseen liittyvään kirjallisuuteen, jonka aikana tutkimuskysymyksemme alkoivat muotoutua. Aineistomme keräsimme avoimen kvalitatiivisen haastattelun avulla käyttäen kuitenkin apukysymyksiä. Laadullisen tutkimuksen tarkoitus on keskittyä pieneen määrään tapauksia ja pyrimme analysoimaan ne niin hyvin kuin mahdollista. Tutkimuskysymyksemme muuttuivat hiukan prosessin aikana perehdyttyämme aiheeseen tarkemmin ja se onkin luonnollista tutkimusprosessin aikana, sillä tutkimuksemme oli laadullinen ja sille on tyypillistä elää tutkimushankkeen mukana. Rajasimme tutkielmamme aineiston tarkasti, sillä laadullisessa tutkimuksessa se on erittäin tärkeää. Yhdistimme teorian aineistoomme, sillä sen avulla tutkielman yleistettävyyttä kasvaa. Laadullista aineistoa on tarkoitus selkeyttää analyysin avulla ja näin tuotetaan uutta tietoa tutkittavasta asiasta. (Eskola & Suoranta 2005: 16, 18, 64, 83, 137.)

Laadullisessa analyysissä aineiston tarkastelu tapahtuu kokonaisuutena. (Alasuutari 1990: 38). Haastattelun toteutimme yksilöhaastatteluna ja tutkimusmenetelmänä käytämme fenomenologista menetelmää, sillä se sopii parhaiten tutkimukseen, jonka tavoitteena on ihmisten kokemusten kuvaaminen. Fenomenologiseen tapaan perustuva aineiston analysointi on kvalitatiivista sisällön erittelyä, jossa tutkimuksen aineisto ja tarkoitus ohjaavat analyysin kulkua. (Varto 1992: 86). Laadullisen tutkimuksen kohteena ovat ihmiset ja heidän kokemuksensa. Laadullisessa tutkimuksessa tarkastellaan yksilön, yhteisön, vuorovaikutuksen sekä arvojen ja ihmisten välisten suhteiden kokonaisuutta. Tutkiessa ihmisiä, tutkitaan heidän kokemuksiaan asioiden merkityksistä. Keskeisintä fenomenologiassa on havainnointi ja ymmärtäminen. On tärkeää, että ilmiötä tarkastellaan ilmiönä itsenäisenä. (62, 70). Fenomenologisen menetelmän tarkoituksena on välttää redusointia, erityisesti laadullisten tutkimusten muuttamista määrällisiksi. Fenomenologian toinen tarkoitus on ohjata tutkijaa olemaan ennakkoluuloton tutkimuksen kohdetta kohtaan. Teorialle ei pitäisi antaa alkuvaiheessa liikaa huomiota, sillä se saattaa muuttaa tutkijan käsitystä tutkimuksen kohteesta. (Varto 1992: 23, 85-87.) Teoksessaan *Avauksia laadullisen tutkimuksen analyysiin* Syrjäläinen ja Värri kehottavat lukemaan litteroidut haastattelut tehden samalla huomautuksia ja muistiinpanoja ennen kuin aloittaa lopullisen tutkimusaineiston analyysin. (Syrjäläinen & Värri 2007: 51).

Tutkimusluvan saimme Vantaan kaupungilta. Haastattelimme opinnäytetyötämme varten kolme kriisiperheenä toimivaa perhettä. Haastatteluajat sovittiin jokaisen henkilön kanssa erikseen, eikä haastattelussa saanut olla paikalla kuin haastateltava ja kaksi haastattelijaa. Haastattelun avulla tutkimme kriisiperheissä toimivien sijaisvanhempien kokemuksia kriisiperheyöstä, työn edellytyksiä sekä sijaisvanhempien näkemystä kriisisijoituksesta lasten kannalta. Haastattelut suoritettiin 6.6.2011-28.6.2011 välisenä aikana ja ne tehtiin haastateltavien kotona haastateltavien toiveesta. Kevästä 2011 kevääseen 2012 aikana etsimme kirjallista tietoa ja muita tutkimuksia aiheesta, jonka avulla loimme tieteellisen pohjan omalle tutkimuksemme. Haastatteluajat olivat 6.6.2011, 21.6.2011, 22.6.2011 ja 28.6.2011. Yhden henkilön haastatteluun kului aikaa noin kolme tuntia. Miehillä haastatteluun meni jonkin verran vähemmän aikaa.

5.1 Opinnäytetyön tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tutkielman tavoitteena oli tutustua kriisiperheiden toimintaan. Keräämämme tutkimusaineiston pohjalta haimme tietoa, millaisena sijaisvanhemmat kokevat kriisiperheyön, mihin se vaikuttaa, mitä se edellyttää ja millaista se on lapsen kannalta. Keräsimme kokemuksia kriisiperheenä toimimisesta ja sen vaikutuksista vanhempien näkökulmasta. Tutkielmassa tuomme esiin ainoastaan kriisiperheen vanhempien omia kokemuksia ja tuntemuksia, joten tutkimuksemme on tehty ainoastaan yhdestä näkökulmasta. Valitsimme kriisiperheet tutkimuskohteeksemme siksi, että halusimme tuoda esille heidän tekemää tärkeää työtään ja selvittää miten he kokevat erilaisia asioita. Toivomme myös, että tutkimuksemme avulla kriisiperheiden työnohjaajat saisivat lisää työkaluja kriisiperheiden tukemiseen.

Tutkimuskysymykset

1. Mitä kriisiperheenä oleminen edellyttää

Mitä kriisiperheenä oleminen on, miten kriisiperheenä toimiminen vaikuttaa parisuhteeseen, omaan terveyteen, ajankäyttöön, vapaa-aikaan, työssäkäyntiin muualla.

2. Minkälaisia kokemuksia kriisiperheen vanhemmilla on kriisiperheenä toimimisesta?

Alkuvaihe, mikä on hyvää, mikä on haastavaa tai ongelmallista, mikä tuo onnistumisen ja ilon kokemuksia, mikä työssä on palkitsevinta, millaista kriisiperheen arki on, millä keinoin lapsia pystytään auttamaan

3. Miten kriisiperhe näkee sijoituksen lapsen kannalta akuutissa kriisitilanteessa

Miten lapset sopeutuvat, minkälaisia tunteita lapsilla on muista perheen lapsista, minkälaisia toimintatapoja käytetään, mitä mieltä sijaisvanhemmat ovat perhe- ja laitoshoidosta

5.2 Aineiston keruu

Aineiston keruu tapahtui avoimen kvalitatiivisen haastattelun avulla ja haastattelun apuna käytimme ennalta suunniteltuja aiheita ja apukysymyksiä, sillä haastattelu oli strukturoitu. Strukturoidussa haastattelussa on olennaista, että kaikilta haastateltavilta kysytään lähes samoja asioita. (Alasuutari 1990: 81). Tavoittelimme tutkielmassamme kriisiperheiden subjektiivisia kokemuksia työstään ja valitsimme tutkimusmenetelmän näiden vaatimusten mukaan.

Haastattelimme kolmea perhettä jotka toimivat kriisiperheinä, eli yhteensä kuutta aikuista. Puolet (50 %) haastateltavista oli naisia ja puolet (50 %) miehiä. Näin pystyimme tuomaan tutkimuksessamme esille myös mies- ja naisnäkökulman. Haastatteluissa emme käy läpi lasten asioita, esimerkiksi syitä miksi lapset ovat tulleet kriisiperheeseen tai muuta sellaista. Haastattelut toteutettiin haastateltavien kotona ja haastattelussa oli paikalla haastateltava ja kaksi haastattelijaa, eli haastattelu toteutettiin yksilöhaastatteluna. Käytimme haastatteluisissa nauhuria sekä teimme omia muistiinpanoja. Pelkkiin haastattelijan tekemiin muistiinpanoihin verrattuna nauhurin käyttö on paljon luotettavampi tapa saada kaikki asiat muistiin. (Alasuutari 1990: 85). Haastattelun avulla tutkimme sijaisvanhempien mielipiteitä ja kokemuksia työstään. Haastattelut suoritettiin 6.6. -28.6.2011 välisenä aikana. Haastattelussa emme tarvinneet muita tunnistetietoja kuin sukupuolen. Kaikki tunnistetiedot on hävitetty aineiston analysoinnin jälkeen. Kun tutkielmassa on saatu vastaukset esitettyihin tutkimusongelmiin, niin usein tästä herää uusia kysymyksiä ja tutkimusongelmia. (Alasuutari 1999: 278).

5.3 Opinnäytetyön arvioinnin eettisyys ja luotettavuus

Otimme huomioon opinnäytetyössämme eettisyyden koko työskentelyn ajan, koska se on olennainen osa sosionomin työtä ja ammattietiikkaa. Sosiaalialalla etiikka ja ihmisoikeudet ovat todella tärkeitä. Sosiaalialan työssä on usein ristiriitoja ja nämä tulee pystyä ottamaan esille työskentelyssä. (Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry, Ammattieteen lautakunta 2005: 5, 12.) Haastattelumme vastaaminen oli kriisiperheinä toimiville vanhemmille täysin vapaaehtoista ja he saivat jättää vastaamatta kysymyksiin jos kokivat ne liian arkaluontoisiksi. Haastateltavien ja heidän kriisisijoitettujen lasten henkilöllisyys ei ole tunnistettavissa työstämme. Haastateltavat toivat vapaammin esille myös kritiikkiä ja muutenkin omia kokemuksiaan ja tuntemuksiaan, koska heidän henkilöllisyytensä ei tullut esille missään vaiheessa tutkielmaa. Ihmisarvon ja yksilöllisyyden kunnioittaminen on ehdottoman

tärkeää, jotta pystyy tekemään eettisesti ja moraalisesti kestäväää työtä. Sosiaalialan ammattilaisen tulee huomioida työssään itsemääräämisoikeus, osallistumisoikeus, ihmisen oikeus tulla kohdatuksi kokonaisvaltaisesti ja se, että kaikilla on oikeus yksityisyyteen. (Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry, Ammattieettinen lautakunta 2005: 6, 8.)

Haastattelemamme perheet olivat keskenään todella erilaisia, joten saimme erittäin kattavan kuvan kriisiperheenä toimivista perheistä ja heidän kokemuksistaan. Käyttämämme tutkimusmenetelmä antoi meille henkilökohtaisemman ja nimenomaan kokemuksiin perustuvan tutkimusaineiston, joka kuvaa laajasti juuri sitä mitä perheet todella ovat. Tarkoituksenamme oli tuoda esille nimenomaan kriisiperhevanhempien subjektiivisia kokemuksia työstään. Tutkimuksessamme ei ole varsinaisesti lasten näkökulmaa, vaan kriisiperheiden vanhempien näkökulma lasta ja omia kokemuksia ajatellen. Lisäkysymysten esittäminen kävi myös luontevasti haastattelun yhteydessä. Haastattelun aikana pyrimme tarkentamaan vastauksia, jotta olimme varmoja, miten haastateltava oli asian tarkoittanut. Nauhoitimme kaikki haastattelut ja litteroimme ne sanatarkasti, jotta haastatteluun ei tulisi omaa tulkintaamme. Ennen haastattelua varmistimme haastateltavilta, että saamme käyttää nauhuria. Haastatteluajan pitkä kesto antoi myös hiukan aikaa tutustua haastateltaviin, joten keskustelu oli muutenkin luontevaa ja vuorovaikutteista. Pidimme huolen, että haastattelutilanteessa ei ollut läsnä muita kuin me ja haastateltava. Pidimme erittäin tärkeänä, että kriisiperheessä olevat lapset eivät ole kuuloetäisyydellä haastatteluiden aikana. Pysimme myös kirjallisen luvan haastattelun tulosten käyttöön opinnäytetyössämme. Opinnäytetyössämme olemme muokanneet joitakin kohtia haastattelussa niin, että esimerkiksi kaupunkien, kuntien ja ihmisten nimet on poistettu.

Lähetimme kysymykset etukäteen haastateltaville, jotta heillä olisi aikaa pohtia omia kokemuksiaan kyseisestä aihealueesta. Haastateltavilla oli myös mahdollisuus jälkeinpäin lisätä haastatteluun mieleen tulleita asioita. Haastattelutilanteessa pyrimme olemaan läsnä ja vuorovaikutuksessa haastateltavien kanssa, kuitenkin heitä johdattelematta vastauksiin. Mielestämme haastattelemamme henkilöt kertoivat avoimesti ja rehellisesti omasta toiminnastaan ja kokemuksistaan kriisiperheenä. Analyysissä pyrimme käsittelemään aineistoa kokonaisvaltaisesti, irrottamatta sanoja tai lauseita asiansyhteydestään. Toteutimme tutkimuksen eettisiä periaatteita ja käytäntöjä noudattaen. Tutkielmassa tulee noudattaa ihmisarvon kunnioittamista. Tietojen käsittelyssä tulee ottaa huomioon anonymiteetti ja luottamuksellisuus. (Eskola & Suoranta 2005: 56). Haastattelusta saadut äänitteet ja litteroinnit hävitetään heti opinnäytetyön valmistuttua. Olemme vaitiolovelvollisia koko tutkielman ajan ja sen jälkeen. Tutkielman toteutus olisi ollut vaikeampaa, jos emme olisi saaneet lupaa nauhoitukseen. Myös tutkielman luotettavuus olisi saattanut kärsiä, jos emme olisi ehtineet tai olisimme unohtaneet kirjata jonkin asian ylös. Nauhoitusten avulla pystyimme olemaan täysin varmoja, että näin henkilöt ovat asiansa halunneet tuoda esille. Tutkijalla tulee olla ammattietiikka eli hä-

nen tulee tunnistaa eettiset ongelmat ja välttää niitä. (Eskola & Suoranta 2005: 59). Tutkielmamme luotettavuutta lisäsi myös tutkimusmenetelmän hyvä osaaminen, sillä se on avainasemassa suhteessa tulosten luotettavuuteen. Tutkielman luotettavuutta lisää se, että olemme peilanneet aineistoamme saman aiheen teoriaan. Tutkielman tulee olla luotettava ja teorialla perustellaan tutkimustulosten luotettavuus, eli kvaliditeetti. (Varto 1992: 103).

Tutkielmasta olisi tullut vieläkin luotettavampi jos otos olisi ollut laajempi. Mutta kuitenkin tämän laajuudessa tutkielmassa tämän suuruinen otos on riittävä. Valitsimme myös tutkimusmenetelmämme otoksen laajuuden mukaan.

6 Aineiston analyysi

Aineiston analyysissä käytimme kvalitatiivista sisällön analyysiä. Analysoidessamme kiinnitimme erityisesti huomiota siihen, että emme irrota sanoja tai lauseita asiansynteystään, jotta emme vääristele haastattelemiemme henkilöiden sanomisia. Halusimme tuoda nimenomaan kriisiperheen vanhempien kokemuksia esille juuri sillä tavalla kun he ovat ne kokeneet. Aineiston analyysissä käymme läpi haastateltavien taustatiedot, koska mielestämme ne antavat jonkinlaisen kuvan jokaisesta perheestä ja heidän työkokemuksestaan kriisi - ja sijaisperheenä toimimisesta. Seuraavaksi käsittelemme kriisiperhetoiminnan aloittamista ja kriisiperheenä toimimisen edellytyksiä. Analyysissämme tuomme esille kriisiperheiden omia toimintatapoja, kokemuksia ja miten kriisiperhetoiminta näkyy arjessa, minkälaisia haasteita työssä voi kohdata ja mitkä asiat tuovat onnistumisen kokemuksia. Tuomme esille myös niitä asioita, mitkä kriisiperhevanhemmat kokevat vaikuttavan omaan elämäänsä kriisiperhetyön aikana. Viimeisessä osiossa analysoimme kriisiperhevanhempien näkemyksen kannalta sijoitettujen lasten sopeutumista kriisiperheeseen ja kriisiperheen omien lasten suhtautumista sijoitettuihin lapsiin sekä yhteistyötä biologisten vanhempien kanssa.

6.1 Haastateltavien taustatiedot

Yksi haastattelemistamme kriisiperheistä on toiminut työssään vuodesta 1997. Kaksi muuta perhettä ovat toimineet kriisiperheenä neljä ja viisi vuotta. Yksi perheistä oli toiminut tukiperheenä ennen kriisiperheeksi ryhtymistä. Kaksi uusinta kriisiperhettä tähdentää miten tärkeä Pride- valmennus on ennen kriisiperheeksi ryhtymistä. Vuonna 1997 aloittanut kriisiperhe ei ole käynyt Pride-valmennusta, sillä siihen aikaan sitä ei vielä juurikaan ollut. Kaikki haastattelemamme kriisiperheet ovat ottaneet hoitaakseen vastasyntyneistä juuri koulunsa aloittaneisiin lapsiin. Haastattelemiemme kriisiperheiden omat lapset ovat olleet alakouluikäisiä, yläkouluikäisiä sekä jo aikuisia.

Pride-valmennusta kriisiperheet kehuivat. Eräs haastatelluista naisista oli itsekin Pride-

kouluttaja. Haasteltavat kehuivat Pride-koulutuksen opettajia, joista toinen oli ollut sosiaalityöntekijä ja toinen sijaisperheen äiti. Haastateltavat kertoivat, että Pride-valmennuksessa lähdettiin aluksi miettimään omaa elämää ja rakennettiin omat sukupuut. Yksi haastatelluista naisista kertoi, että hän nautti tästä kovasti, mutta hänen miehensä ei koulutuksesta saanut niin paljoa irti. Pride-valmennuksessa pohditaan omaa lapsuutta ja omia elämän kriisejä sekä mietitään ketkä ovat auttaneet oman elämän kriiseissä eteenpäin. Eräs haastatelluista naisista oli sitä mieltä, että Pride-valmennus kannattaa käydä, jos edes hieman harkitsee ryhtyvän sijais- tai kriisiperheeksi. Pride-koulutuksen kautta voi miettiä onko sijais- tai kriisiperhe työ itselle sopiva työ. Kun meidän haastattelemamme kriisiperheet kävivät Pride-koulutuksen, niin silloin ei vielä ollut erikseen kriisiperheille suunnattua Pride-valmennusta, vaan koulutus oli lähinnä suunnattu sijaisperheiksi ryhtyville tai adoptiovanhemmille. Tämä koulutus ei käsittele juurikaan sellaisia ongelmia tai haasteita, joita nimenomaan lyhytaikaisissa perhesijoituksissa saattaa kohdata. Kriisiperheenä toimiminen on kuitenkin joiltakin osa-alueilta huomattavasti erilaisempaa kuin toimiminen pitkäaikaisena sijaisperheenä ja nykyään järjestetäänkin lisäkoulutusta nimenomaan kriisiperheiksi ryhtyville. Kriisiperheet pitävät tätä hyvänä asiana.

Kaikki haastattelemamme henkilöt olivat olleet ryhmätyönohjauksessa. He ovat sanoneet, että yksilötyönohjaus olisi myös erittäin hyödyllinen, sillä ryhmätyönohjauksessa ei pysty puhumaan kaikista asioista niin vapaasti. Yksilötyönohjausta on vaikeaa saada. Eräs haastatelluista on joutunut hankkimaan itse työnohjaajan. Haastattelemistamme miehistä lähes kaikki kokivat jollain muotoa, että työnohjaus ei ole työnohjausta, jos siellä ei erikseen sanota mitä tulisi tehdä, toinen haastattelemistamme miehestä sanoi, että hän käyttää eri kanavia asioiden pohtimiseen, hän kertoo asioista mieluummin ystävilleen salassapittoa noudattaen kuin käy ryhmätyönohjauksessa. Kriisiperheiden naisten mielestä ryhmätyönohjaus on ollut hyödyllistä. Ryhmätyönohjauksessa kriisiperheet keskustelevat ja pohtivat käytännön asioita, kuten esimerkiksi miten kukin asiat hoitaa, mitä kaupungilta on laskutettu sekä miltä itsestä että omista lapsista kriisiperheenä oleminen tuntuu. Taustatiedoissa tuli ilmi erityisesti se, että naiset pitävät työnohjausta tärkeämpänä kuin miehet, miehillä on muita keinoja käydä asioita läpi.

Haastattelemamme kriisiperheet ovat yleisesti ottaen tyytyväisiä yhteistyöhön sosiaalitoimen kanssa. He kertovat, että yhteistyö on avointa. Kriisiperheet ovat sitä mieltä, että heitä on useimmiten kuunneltu asioissa, joissa he ovat olleet eri mieltä kuin sosiaalitoimi. Kriisiperheet ovat kokeneet hyväksi sen, kun sosiaalityöntekijät ovat kysyneet miten lapsen kanssa on pärjätty. Kriisiperheet kertoivat, että eri kaupunkien ja kuntien välillä on eroja miten sosiaalityöntekijät ottavat yhteyttä kriisiperheisiin ja millä tavalla he ottavat kantaa asioihin. Kriisiperheille on erittäin tärkeää, että sosiaaliviranomainen ottaa kantaa siihen mistä yhdessä keskustellaan. Kriisiperheet pitävät erittäin tärkeänä sitä, että sosiaalityöntekijä ja kriisiper-

heen vanhemmat ovat tasaveroisia. Joissakin kaupungeissa yhteistyö on ollut tasaveroista ja joidenkin kaupunkien ja kuntien kohdalla kriisiperheet sanovat, että yhteistyö on ollut mitään sanomatonta. Yhteistyö sosiaalitoimen kanssa alkaa siitä, että sosiaalityöntekijä ottaa kriisiperheeseen yhteyttä ja he kysyvät on kriisiperheessä tilaa. Tämän jälkeen sosiaalityöntekijät kertovat millaisista lapsista on kyse jonka jälkeen kriisiperhe hakee lapset. Kriisiperhe kertoo sosiaalityöntekijöille, jos lapsissa ilmenee jotain erityistä, esimerkiksi jos lapsi tarvitsisi psykologin tai puheterapeutin arviota. Tutkielmassamme ja kirjallisuudessa kävi ilmi, että erityisesti kiireellisissä sijoituksissa sijaisvanhemmat eivät aina saa kaikkea tarvitsemaansa tietoa. Myös kaikki biologisten vanhempien tapaamiset ja maksut menevät sosiaalitoimen kautta. Kriisiperheiden mukaan yhteistyön tulisi olla tiivistä ja jatkua koko sijoituksen ajan.

6.2 Kriisiperhetoiminnan aloittaminen

Jokainen haastattelemamme perhe oli myös toiminut aiemmin tukiperheenä, viidestä vuodesta kahteen kuukauteen. Jokainen haastateltu toi esille tukiperheenä olemisen tärkeyden ennen sijais- tai kriisiperheeksi ryhtymistä. Tukiperhetoiminta antaa kriisiperheiden mukaan hiukan käsitystä siitä, mitä sijais- ja kriisiperhetoiminta pitää sisällään.

”Mä koen, että se, että ensin toimii tukiperheenä on tosi hyvä vaihtoehto. Jotenki siinä näkee pikkasen tota systeemiä ja voi jotenki kuulostella, et miltä tuntuu et kerran kuussa joku on sulla kotona ja sä annat sille niinku oma aikaa ja huomioo ja sitte kriisiperheenä se onkin sitten kellon ympäri koko aika siinä niin.” (Haastattelu, nainen, 2011)

Aloittaessaan kriisiperhetoiminnan, ei voi vielä tietää mitä kaikkea se tuo tullessaan. Kriisiperhetyötä oppii vain tekemällä. Niin kuin jokaisessa työssä, virheitäkin sattuu varsinkin alkuvaiheessa, mutta niistä oppii. Miehet olivat mielestään tehneet virheitä lähinnä siinä, että olivat olleet liian lepsuja biologisten vanhempien kanssa ja naiset siinä, että olivat joskus olleet erimieltä sosiaalityöntekijöiden kanssa lapsen asioissa, mutta eivät olleet uskaltaneet tuoda sitä esille. Nykyään pitkän kokemuksen vuoksi, kriisiperheet uskaltavat tuoda myös oman mielipiteensä julki.

”Alussa jossai vaihees mun oli vaikee sanoo, et mä oon eri mieltä. Mut ei mun enää oo, et kaikki tilanteet opettaa sitte.” (Haastattelu, nainen, 2011)

Kaikki haastattelemamme kriisiperheet olivat nähneet kriisiperhetyötä läheltä ja sitä kautta tiesivät odottaa mitä asioita työssä voi tulla vastaan.

”Oltiin nähty hyvin läheltä niit huonoja, varsinkin niit huonoja päiviä ja osattiin tavallaan odottaa sitä mitä tulee.” (Haastattelu, mies, 2011)

Vastanneiden mukaan kriisiperheeksi ryhtyminen lähtee käytännössä siitä, että hakeutuu Pri-
de- valmennukseen. Myös halu auttaa lasta on ensimmäinen syy lähteä toimintaan mukaan.

”Et alku lähtökohtana ihan vaan auttaa ja halu olla mukana ja sit se valmen-
nus.” (Haastattelu, mies, 2011)

Perheiden mukaan kriisilasten hoitaminen on täysin erilaista kuin esimerkiksi naapurin lasten hoitaminen. Kriisiperheeksi ryhtyminen tulee olla koko perheen yhteinen päätös. Jokaisella haastattelemlamme perheellä ryhtyminen kriisiperheeksi oli perheen yhteinen päätös. Kriisiperheiden mukaan kuka tahansa voi ryhtyä kriisiperheeksi, kunhan toinen vanhempi on kotona ja tukiverkkoa on tarpeeksi. Kriisivanhempien mukaan ennen kriisiperheeksi ryhtymistä, tulee tiedostaa se, että yksityisyys katoaa ja siihen tulee olla valmis.

”Jos on niinku ittellä halu tämmöseen, tota mielenvika heh.. Haluaa laittaa
elämänsä likoo ihan niinku kokonaan, ettei oo niinku mitään yksityisyyttä tai
eikä mitään, niin et on valmis niinku sellaseen.” (Haastattelu, nainen, 2011)

Halu auttaa koettiin tärkeimpänä syynä ryhtyä kriisiperhetoimintaan. Perheet olivat myös huomanneet, että heillä on tilaa ja aikaa useammalle lapselle. Haastattelussa tuli myös ilmi se, että töihin paluu omien lasten teon jälkeen ei tuntunut mielekkäältä, joten omien ja kriisilasten hoitaminen kotona oli hyvä vaihtoehto. Oman lapsen kuolema on toiminut eräälle vastaajalle kimmokkeena aloittaa kriisiperhetyö. Haastateltavat korostavat rahan pientä merkitystä, työ on enemmän kutsumustyötä.

”Toiminnan takana on niinku kaikkii muita arvoja ja sellasii asioita et sitte, et
tää ei oo meille niinku tapa rikastua eikä niinku välttämättä ees tulla toimeen.
Vaan se palkka mitä siitä maksetaan, niin se niinku tulee sen muun jälkeen.”
(Haastattelu, nainen, 2011)

6.3 Edellytykset sijaisvanhemmuuteen

Kysyttäessä mitä kriisiperheenä oleminen tarkoittaa käytännössä, ei naisten ja miesten vastauksilla ollut juurikaan eroja. Perheiden mukaan kriisiperheenä oleminen tarkoittaa olemista ihan tavallisena perheenä, jotka ovat jatkuvasti valmiita ja jolla on puitteet (puitteilla tarkoitetaan käytännön asioita, kuten tuttipulloa, sänkyä, vaatteet, peitot ym.) ottaa kotiinsa lapsi tai lapsia lyhyellä varoitusajalla. Ulkoiset puitteet ovat myös tärkeitä, kaikilla lapsilla tulee

olla tilaa ja aikaa rauhoittua yksikseenkin. Kriisiperheen vanhemmat pitivät tärkeänä myös sitä, että heillä on tilaa olla joskus yksin.

”Ei voi toimii kriisiperheenä, jos et sä oo niinku kellon ympäri käytettävissä.”
(Haastattelu, nainen, 2011)

”Ja on tietysti tällaiset ulkoisetkin puitteet, et jossain vuokrayksiössä ainakaan hirveen paljon, jos halua useampia lapsia, et kuitenki sitte pitää sil lapsella olla omaa tilaa ja sitte myös niillä kriisiperhe aikuisilla. Ja auto ois hyvä olla.”
(Haastattelu, mies, 2011)

Vastanneiden mukaan kriisiperhe on lyhytaikainen sijaisperhe, joka normaali tavoin hoitaa omiensa ohella tai ilman omia toisen lapsia. Kaikkien vastanneiden mielestä kriisiperheenä oleminen edellyttää, että ainakin toinen vanhemmista on kotona, muuten työtä ei voi tehdä. Perheet kokevat, että usein kriisiperheillä on tarve auttaa lasta. Miesten mukaan kriisiperhetö on kokopäivätyötä ainakin toiselle vanhemmista.

Kaikkien vastanneiden mielestä parisuhteen tulee olla ehdottomasti kunnossa. Eduksi kriisiperheenä toimimiselle on, että pari on ollut yhdessä jo pidemmän aikaa. Kriisiperheeksi ryhtyminen ei rakenna parisuhdetta. Kriisiperheen vanhempien tulee myös jakaa samankaltaiset arvot.

”Tietysti kaikilla meillä on ongelmia, mutta jos on oikeen semmosia havaittavia, että nyt me ollaan eroomassa, ”eiku kokeillaan hei tollasta kriisiperhehommaa jos se vaikka auttais tähän tilanteeseen.” (Haastattelu, mies, 2011)

”Jos ne joutuu siel sijaisperheessäkin kuuntelee sitä huutoo ja tappeluu ja kaikista asioista on vanhemmat eri mieltä, ni sehän on ihan hirvee katastrofi sille lapselle.” (Haastattelu, mies, 2011)

Kriisiperheen vanhempien pitää olla vakaita ja toimina tiiminä. Kriisiperhevanhemman tulee olla asettautunut aloilleen.

”Oot jo löytäny sun paikan ja sul on jo pysyvästi hyvä olo ittelläs.”
(Haastattelu, mies, 2011)

Kaikki haastattelemamme kokivat vaikeaksi määrittellä millainen on riittävän hyvä sijaisvanhempi. Heidän mielestään ulkopuolelta sitä ei pysty määrittämään, vaan se pitää itse tiedostaa.

”No en mä tiiä siis riittävän hyvä, pystyyks sitä kukaan niinku ulkopuolelta sanomaan, et kyl sun pitää niinku ite tiedostaa se.” (Haastattelu, mies, 2011)

Perheiden mukaan kriisiperheen vanhemman ei täydy olla täydellinen, ihan tavallinen vanhemmuus riittää, heidän mielestään tärkeintä on kokea itse onnistuvansa. Perheiden mukaan on tärkeää, että itsellä on halua tehdä kriisiperhetyötä. Kriisiperhevanhempien mukaan sijaisvanhemmuuteen riittää se, että on aikaa lapselle, on pitkäjänteinen ja perusasiat pitää olla kunnossa, vain sillä tavoin voi antaa lapselle henkistä pääomaa.

”Kaikki lähtee siitä, et sul on niinku ittellä hyvä olla ja sul on ittellä halu siihen, toimia sijaisanhempana.” (Haastattelu, nainen, 2011)

6.3.1 Kasvattajien ongelmat ja ristiriitatilanteet sijaisvanhempina

Miesten mukaan jokaisella lapsella on omat lähtökohdat ja ongelmat. Jokainen lapsi tulee ottaa vastaan yksilönä, ilman ennako-odotuksia.

”Mä en tiedä onko nää nyt kasvattajan ongelmia erityisesti, että on ongelmaisia lapsia aika tavalla.” (Haastattelu, mies, 2011)

Miesten mukaan kriisiperheen sisäiset säännöt aiheuttavat ristiriitatilanteita, erityisesti sääntöjen erilaisuus biologisen- ja kriisiperheen välillä aiheuttavat ristiriitatilanteita sijoitettujen lasten ja sijaisvanhempien välillä. Miesten mukaan aikuisen tulee olla aikuinen, sillä luodaan turvallisuutta ja kaikkia lapsia kohdellaan samalla tavalla ristiriitatilanteiden välttämiseksi.

”Ristiriitatilanteitahan tulee nyt aina sitten kun kotona saa tehdä ja miksei teillä saa? Viimeinen lapsi mikä lähti, niin viimeisinä päivinä sanoi, että ”te ootte oikeesti aika typerä perhe”, se ei saanut jotain tehdä, mitä on saanut kotona tehdä.” (Haastattelu, mies, 2011)

Naisten mukaan vanhempien kanssa saattaa syntyä ristiriitatilanteita erityisesti silloin, kun vanhemmat eivät itse myönnä tai tunnista ongelmaansa.

”Vanhemmat ei ite nää, että ne on tehny mitään tai niissä on mitään vikaa, ni sillonhan se on aika vaikeeta sitte tasaverosesti keskustella asioista tai pohtia tilanteita, että vanhemmat ei itse koe, et heil on päihdeongelma ja ne ei ha-keudu hoitoon, ni sillonhan tilanne seisoo, mikään asia ei mee eteenpäin ku ei

myönnetä ongelmaa tai haeta siihen apuu ja sitte taas lapset ei voi palata kotiin, ku kuitenkin tietään et on ongelma.” (Haastattelu, nainen, 2011)

Naiset kokivat yhtenä haasteista yhteistyön vanhempien kanssa. Heidän mukaansa ei ole paljoakaan asioita, missä kriisiperhevanhemmat olisivat samaa mieltä biologisten vanhempien kanssa, mutta joidenkin vanhempien kanssa yhteistyö sujuu hyvin. Myös vanhempien tuen tarve on suuri ja kriisiperheet painottivat sitä, että he eivät ole lasten vanhempia varten. Kuitenkin vanhempien ja tämän lapsen välisen vuorovaikutuksen tukeminen koetaan kriisiperheissä tärkeiksi.

”Joittenki kaa sujuu tosi hyvin, mut sit on näitä inhottavia, mut yleensä niis on sit sosiaalityöntekijä mukana, et ne tulee sitte sosiaalityöntekijän kanssa, et ne tapaamiset on sitte sillee niin sanotusti valvottuja et meitä ei kuormiteta liikaa”. (Haastattelu, mies, 2011)

”Et oikeestaan hyvin vähän asioita, josta on samaa mieltä niitten biologisten vanhempien kanssa. Aluksi tietysti tuntuu, et ne biologiset vanhemmat on samaa mieltä joka asiasta, et näin hekin tekee, mut aika paljon he valehtelee.” (Haastattelu, nainen, 2011)

Myös biologisten perheiden tekemät rikosilmoitukset kriisiperheistä koetaan haastavana ja kuormittavana asiana. Rajattomille lapsille rajojen asettaminen ja niistä kiinni pitäminen on koettu haastavaksi. Alkuvaihe on raskas sijaisvanhemmille, koska sijoitettujen lasten on usein vaikeaa luottaa aikuisiin ja luottamuksen rakentuminen vie aikaa. Kriisiperheet olivat kokeneet sijoitukseen tulevasta lapsesta saamansa pohjatiedot puutteellisiksi, joka vaikutti erityisesti lapsen erityistarpeiden huomioimiseen.

”Alkuvaihe on haastavaa ennen kun lapseen tutustuu ja saadaan lapselle turvallisuuden tunne. Usein kriisilasten on vaikeaa luottaa aikuisiin”. (Haastattelu, nainen, 2011)

”Alkuvaihe on tietysti aina se kaikista työläin ja semmonen hankalin, koska se on lapselle uusi paikka ja meille uusi lapsi ja sitten ne alustavat tiedot mitä lap-sesta saadaan, niitä ei monesti oo, semmosta kattavaa”. (Haastattelu, mies, 2011)

Naiset kokevat myös käytännön asiat, esimerkiksi kilometrikorvaukset, hoitopalkkiot ja lapsien kuljetukset toisinaan haastaviksi, koska sopimuksia on usean eri kunnan kanssa ja käytännöt ovat erilaisia.

”Ku tulee uus kunta, niin miten teil on tää ja tää, niin turhaan asiaan menee aikaa ja pitää miettii”. (Haastattelu, nainen, 2011)

Miesten mukaan pieniä haasteita on joka päivä ja niiden määrä riippuu lapsen iästä ja kokemuksista. Pienissä lapsissa haasteena koetaan yöheräämiset ja - syöttämiset. Haasteena on myös omien biologisten lasten hyvinvointi ja huomion ja rakkauden antaminen tasapuolisesti erityisesti tilanteissa, jossa sijoitetut lapset ovat saman ikäisiä tai vanhempia kuin biologiset lapset. Kriisiperheen vanhemmat kertoivat pyrkivänsä olemaan tasapuolisia kaikille, mutta aina se ei onnistu.

”Omat biologiset lapset joutuu jakamaan lelunsa, huoneensa ja kaikkensa ja ismän ja äitin sylin ja kaiken huomion, ni semmonen niinku tasapuolisuus että pysyy kumpaankin suuntaan”. (Haastattelu, nainen, 2011)

6.3.2 Toimintatavat ja metodit kasvatuksessa

Kaikkien vastanneiden mielestä tärkein metodi ja toimintatapa on pitää kiinni säännöistä riippumatta siitä, minkälainen sijoitettu lapsi on. Kaikki vastanneet korostavat päivärytmin tärkeyttä perusturvallisuuden kannalta. Varsinkin ensimmäisen vuorokauden aikana lapsen saavuttua jokainen kriisiperheen vanhempi pyrkii olemaan lapsen lähellä ja läsnä, jotta lapsi oppisi luottamaan. Kriisiperheet toivat esille myös sen, että toisinaan lapsi ei vain opi luottamaan. Metodeina on myös selittää lapselle hänen ikätasonsa mukaisesti miksi lapsi on tullut kriisiperheeseen. Miesten mukaan heillä ei ole käytössä sääntöjen lisäksi sen suurempia metodeja, terve maalaisjärki on erityisesti miehillä vahvana toimintatapana.

”Ei meillä mitään pumpulihivelyitä oo eikä mitään metodeita tämmösiin. Ei, meillä on ihan siis tämmönen normaali terve maalaisjärki niin sanotusti.”
(Haastattelu, mies, 2011)

Perheet kokevat, että ylipäätänsä sijoitus perheeseen eikä laitokseen auttaa lasta paljon. Perheet pitävät kiintymyssuhteen syntymistä tärkeänä, eikä sitä pääse muodostumaan jos lapsi on laitoksessa. Perheiden mukaan suurin ongelma laitoksissa on, että ne laitostuttavat lapsen hyvinkin nopeassa ajassa eikä lapsi pääse kiintymään kehenkään. Kriisiperheet korostivat erityisesti normaalin perheen arjen tärkeyttä sijoitetuille lapsille. Perheiden mukaan aika kriisiperheessä voi olla suurin yksittäinen tekijä, mikä auttaa lasta myöhemmässä elämässä. Perheessä lapsi pääsee pienempään ympäristöön ja siellä on vaan yhdet vanhemmat, jotka ovat jatkuvasti läsnä. Laitoksessa henkilökunta vaihtuu jatkuvasti ja siellä on paljon lapsia. Laitokset ovat rankkoja paikkoja lapselle. Laitoahoito sopii lapsille, jotka ovat hyvin vaurioi-

tuneita eikä kriisiperhe tai pitkäaikainen sijaisperhe pysty vastaamaan lapsen tarpeisiin. Miesten mielestä lapselle on parempi perhesijoitus, sillä laitos on työpaikka, jossa vain käydään töissä. Perheessä oleminen on lapselle vapaampaa. Miehet kuitenkin huomauttavat, että kriisiperheitä on liian vähän, joten osa lapsista on pakko sijoittaa laitoksiin. Perheet tuovat haastattelussa myös esille, että kaikki lapset eivät kuitenkaan sovellu perhesijoitukseen, vaan laitos on heille parempi vaihtoehto.

”Laitoksessa, ihan jos aattelee vauvaakin, ni siellä hoitaa aina kaheksan tuntia per työntekijä ja se vaihtuvuus on suuri, ni eihän siihen pääse sellasta kiintymyssuhdetta syntymään ja jos lapsi saa asua kriisiperheessä ni se pääsee saman tien kiinni sellaseen normaaliin käsitykseen perheestä.”

(Haastattelu, nainen, 2011)

”Joskus sellasia lääväsuisia lapsia että ne ei yksinkertaisesti sovellu muitten lasten joukkoon, että tota niiden puheet on sitä luokkaa että, mutta niit on luojaan kiitos harvassa.” (Haastattelu, mies, 2011)

Perheet pitävät tärkeänä myös sitä, että lapsi oppii tavallisen perheen tavoille ja ymmärtää miten perheessä toimitaan ja että aikuinen on se, joka huolehtii lapsista, ei toisinpäin.

”Kriisiperheessä vanhemmat ei makaa tiedottomina lattialla tai et jotenki niin ku siul on aikuinen johon se voi luottaa.” (Haastattelu, nainen, 2011)

6.4 Kokemukset kriisiperhetoiminnasta

Pyysimme haastateltavia pohtimaan, mitä he tekisivät toisin, jos voisivat muuttaa toimintaansa. Naiset kokivat, että on ollut muutamia tilanteita, jossa olisivat toimineet toisin, jos voisivat vielä asiaan vaikuttaa. He kokivat myös, että ”ein” sanominen biologisille vanhemmille on ollut alussa vaikeampaa.

”Ehkä sitä et ois osannu paremmin sanoo sen ei-sanon joillekin vanhemmille.” (Haastattelu, mies, 2011)

Haastateltavat kokivat alkuaikoina olleensa yksin. Jos he voisivat tehdä jotain toisin, he pyytäisivät sosiaalitoimelta enemmän apua. Erityisesti kriisiperheiden äidit kokivat olleensa toiminnan aloittaessaan melko yksin ja ilman tukea.

”Oisin vaatinu sosiaalitoimelta enemmän tukea, et silloin alussa oli aika yksin.” (Haastattelu, nainen, 2011)

Moni toi myös esille sen, että alkuvaiheessa olisi pitänyt olla rohkeampi ja tuoda oma mielipide enemmän esille. Osa vastaajista koki, että joidenkin lasten kohdalla sosiaalitoimi oli tehnyt väärän päätöksen sijoittaessaan lapsen takaisin biologisille vanhemmille ja tunne oli lopulta ollut oikea.

”Olisin alusta asti ollu sellanen rohkeempi ja sanonu oman mielipiteeni ja tota en ajattele, et ne ammatti-ihmiset jotka tietää.” (Haastattelu, nainen, 2011)

Haastattelussa tuli myös esille se, että haastateltavat olisivat halunneet aloittaa toiminnan jo aikaisemmin. Miesten haastattelussa ilmeni, että he eivät juurikaan muuttaisi mitään toiminnassaan, mutta ei-sanaa myös he olisivat toivoneet käyttäneensä varsinkin alkuvaiheessa useammin, erityisesti perheiden kanssa. Myös korvauksien ja asioiden kirjauksien osalta miehet olisivat toivoneet olleensa jämptimpiä.

”Tota noit sopimuksia kun tekee, ni niis kantsii olla tarkkana et kaikki asiat tulee kirjattua. Et sielt on jääny joku sellanen kaivelemaan, joku vanha juttu mitä ei olla sillon tajuttu eikä huomioitu.” (Haastattelu, mies, 2011)

6.4.1 Kriisiperheen omat kriisit ja niiden käsittely

Jos kriisiperhetoiminnan aikana kriisiperhe kohtaa oman kriisin elämässään, niin sekä miesten että naisten mukaan tilannetta täytyisi miettiä tapauskohtaisesti ja omat lapset tulisi ottaa erityisesti huomioon. Kriisiperheiden mukaan tuen saaminen oman kriisin aikana on erittäin tärkeää.

”Se täytyis miettii ihan tilanteena ja sillee et omat lapset ei kärsis siitä. Et mikä on sit paras ratkasu, et joutuuks sit katkasee sijotuksen vai pystyyks sitä jatkaa. Se varmaan riippuis ihan et mikä on se kriisi, et kannattais miettii kans sitte et saa tukee.” (Haastattelu, nainen, 2011)

Naiset kokevat puhumisen olevan kriisitilanteissa tärkeää ja jos kriisiperheeseen tulee kriisi, toivoivat niin kriisiperheen isät- kuin äiditkin, että heitä ei rangaistaisi siitä viemällä sijoitetut lapset pois. Samalla kriisiperheen vanhemmat painottavat kuitenkin lasten etua.

”Ensiskään se ei oo niitä lapsia kohtaan reilua, ne tulis kriisiperheeseen jossa on myös oma kriisi.” (Haastattelu, mies, 2011)

Naiset uskovat kriisien vaikuttavan kriisiperhetoimintaan, erityisesti vakavat sairastumiset tai kuolema. Miehet eivät olleet aiemmin juurikaan edes pohtineet asiaa, mutta jos esimerkiksi tapahtuisi ero, se yritettäisiin selittää lapselle ikätason mukaisesti. Miehet pyrkivät kiinnittämään huomioita erityisesti siihen, miten itse reagoivat tapahtumaan, koska lapset aistivat tunnelman. Miehet haluavat selvittää asian eikä jättää sitä pyörimään päähän. Jos ero tulisi, miehet uskovat kriisiperhetoiminnan loppuvan siihen vaikkakin haluaisivat jatkaa toimintaa myös esimerkiksi eron jälkeen. Miehet uskovat, että erotilanteessa sosiaalitoimi puuttuisi asiaan, sillä lapsen edun mukaista ei ole jos kriisiperheen vanhemmilla on kriisi.

Perheiden mukaan erilaisia kriisejä voi siis tulla kriisiperheessä kriisiperheen vanhemmille. Isoimmiksi kriiseiksi perheet mainitsevat sen, että biologiset vanhemmat syyttävät kriisiperhettä esimerkiksi väkivallasta. Usein syytökset ovat perheiden mukaan perättömiä, mutta asian tutkiminen ja prosessin läpikäyminen on raskasta ja saattaa aiheuttaa kriisin kriisiperheessä. Haastatellut perheet kokevat, että heillä ei ole ollut isoja kriisejä toimiessaan kriisiperheenä, syiksi he mainitsevat tasaisen perhe-elämän ja yhteiset pelisäännöt puolison kanssa.

Naisten mielestä he eivät ole kokeneet mitään erityisiä kriisejä kriisiperheenä toimimisen aikana. Naiset kertovat, että heidän perheensä on hyvin tasapainoinen. Naiset painottavat, että kaikki kriisit ovat mahdollisia, kuten kaikissa muissakin perheissä. Naiset kuitenkin kertovat tietävänsä kriisiperheitä, jotka kokevat sijoitetun lapsen vanhempien tai suvun puolelta kohtuuttomia syytöksiä, kuten muun muassa miten perhe pahoinpitelisi lasta. Naiset kertovat myös miettivänsä, että jos sijoitetulle lapselle tapahtuisi esimerkiksi kätkykuolema, niin miten seuraavien lasten hoitaminen lähtisi käyntiin tapahtuman jälkeen. Naiset sanovat kokevansa aina pienen kriisin, kun lapsi lähtee heiltä pois, mutta sanovat, että työnohjauksessa he ovat voineet käsitellä näitä asioita. Erityisesti ihan pienten lasten kanssa osa naisvastaajista kertoi, että he ovat antaneet luvan itselleen surra lasta. Miehet sanovat, että minkälaisia kriisejä tahansa voi tulla kriisiperheenä olo aikana. Vaikka toimii sijaisvanhempana, niin se ei rajaa mitään kriisiä pois, miehet vastaavat. Miehet kertovat, että joskus biologisilla vanhemmilla on pinna kireällä ja näin he purkavat pahaa oloaan kriisiperheen vanhempiin. Perheet käsittelevät tunteita lapsen kanssa ikätason mukaan keskustellen.

”Tietysti lapsen iästä ja ymmärtääkö lapsi puhetta ja pystytäänkö niistä juttelemaan vai onko se lapsi sitten semmonen pienimillä sitten saattaa olla tämmöisiä tuntemuksia, että ei saa semmosta vuorovaikutusta ja sitä syyliä ja sitä tunnetta.” (Haastattelu, mies, 2011)

Perheet ovat sitä mieltä, että lasten kanssa tulee puhua hienotunteisesti ja varovasti, ei pakottaa puhumaan asioista, mitä lapsi ei itse tuo esille. Kriisiperheiden tarkoitus on antaa lapselle turvaa ja huolehtia perustarpeita, ei toimia psykologeina, liika kyseleminen saattaisi

aiheuttaa enemmän haittaa kuin hyötyä. Perheet korostavat myös sitä, että tunteita lapsen täytyy saada näyttää ja niistä puhua. Osa perheistä on saanut koulutusta muun muassa Theraplayhin. Theraplayn avulla lapselle annetaan mahdollisuus tuoda omia tunteitaan ja ajatuksiinsa esille. Kriisiperheissä ei myöskään tarvitse mennä itkien nukkumaan, vaan tunteista ja pahasta mielestä puhutaan rauhassa lapsen kanssa.

6.4.2 Onnistumisen - ja ilon kokemuksia

Naiset kokivat onnistumisen ja ilon hetkiä, kun ovat huomanneet lapsen kotiutuneen ja uskaltavan leikkiä ja nukkua rauhassa. Myös kriisilapsen biologisten vanhempien kyläilyt tuovat kriisiperheen äideille ilon kokemuksia, koska lapsi on iloinen kohdatessaan äidin tai sukulaisen. Myös luottamuksen syntyminen kriisiperheen äidin ja sijoitetun lapsen välille tuo onnistumisen kokemuksia.

”Ku huomaa et se lapsi rupee niinku sillee luottamaan ja tota noin kiintymään ja se et ku tuol mennää leikkipuistoon ja kauppaan, niin pienetkin lapset kattoo et missä mä olen ja se seuraa.” (Haastattelu, nainen, 2011)

Pienten vauvojen ensimmäiset hymyt ja kehityksen seuraaminen tuovat suurta iloa kriisiperheen äideille. Myös kuulluksi tuleminen sosiaalitoimen kanssa koettiin erittäin tärkeäksi onnistumisen kokemukseksi ja sen positiivinen vaikutus koko päivään on suuri. Kannustavien sanojen kuuleminen ystäviltä ja sosiaalitoimelta antoi erityisesti naisille onnistumisen ja ilon kokemuksia.

”Että jos joku sanoo, että vautsi, sä oot pärjänny tosi hyvin tai ei tarvii sanoo et tosi, etä sä hoidit tän asian hyvin tai sillee, et se nostattaa heti mielialaa.” (Haastattelu, nainen, 2011)

Onnistumisen ja ilon kokemusten saamiseksi koettiin myös ihan pienet asiat, lasten ”letkaukset” ja lasten tuomat ilon kokemukset päivään. Miehet kokivat onnistumisen ja ilonhetkiä lähes joka päivä pienistä asioista. Heille on tärkeää nähdä lapsien leikkivän ja olevan iloisia.

”Koen että onnistuin kun lapsi hymyili mulle.” (haastattelu, mies, 2011)

Miehet kokevat onnistuneensa kun lapsi kotiutuu turvalliseen paikkaan, jossa lasta on toivottu ja odotettu. Kaikkien vastanneiden mielestä se, että kotiutuuko lapsi biologisille vanhemmille vai pitkäaikaiseen sijaiskotiin, ei ollut merkityksellistä, vaan sillä, että he voivat luottavaisin mielin päästää lapsen eteenpäin.

”Näitä adoptioon lähteviä, ni tota kylhän siinä tuntee ittensä Jumalasta heti seuraavaks, kun pystyy luovuttaa lapsen avioparille, jollekin avioparille mitkä ei jostain syystä pysty omia lapsia saamaan.” (Haastattelu, mies, 2011)

Myös erittäin haavoittunut lapsi joka lähtee omaan kotiin tai sijoitusperheeseen ja kriisiperhevanhempi huomaa, että lapsi on saanut jotain eväitä elämäänsä kriisiperheestä, tuo miehille onnistumisen kokemuksia.

6.4.3 Arki kriisiperheessä

Naisten mukaan kriisiperheen arki on melko tavallista lapsiperheen arkea, toki jos on pieniä vauvoja, niin yöheräämiset ja kotitöiden tökkimien tulee mukaan arkeen. Myös aikataulut saattavat poiketa arjesta, kriisiperheeseen sijoitetuilla lapsilla on usein lääkäri- ja neuvola-käynnejä, terapioita, sosiaalitoimen tapaamisia ja biologisen perheen kyläilyjä. Myös arki pyörii suurimaksi osaksi kriisilasten ympärillä varsinkin sijoituksen alussa.

”Nytki nää mitä meillä oli, ni mejän arki koostu, tai arki pyöri aika paljon käytännössä heijän ympärillä. Et he kävi tuolla psykologilla kerran viikossa alussa ja tota oli vanhempien tapaamisia ja kuljettamisia niinku sukulaisille ja sillai et se niinku koko se mejän viikkoaikataulut meni sen mukaan mitä niillä oli.” (Haastattelu, nainen, 2011)

Tilanteen tasaannuttua arkikin muuttui tavalliseksi. Lapset saattavat myös tapella keskenään, etenkin jos sijoituksessa on sisaruspari. Sijoitetut lapset eivät kuitenkaan kohdista väkivaltaa perheen omiin lapsiin.

”Et ne sisarukset niinku riitelee yhdessä et tosi rajusti keskenään, et se väkivalta ei kohistu mejän lapsiin.” (Haastattelu, mies, 2011)

Miehet kokevat kriisiperheen arjen tavalliseksi perhe-elämäksi eikä sen miesten mukaan pidäkään poiketa normaalista. He tuovat kuitenkin esille normaali arjesta poikkeavat asiat, kuten lasten biologisten perheen ja sukulaisten tapaamisen, jotka tuovat viikolle niin sanottua lisätyötä. Muuten arki on tavallista.

”Että aamulla herätään ja useimmiten se on sillä tavalla, että vanhemmat herää ensin ja sitten alkaa vilkkumaan päitä makuuhuoneitten ovella.” (Haastattelu, mies, 2011)

6.5 Kriisiperheenä toimimisen vaikutukset kriisiperhevanhempien kokemana

Kriisiperheet kokivat kriisiperhetoiminnan vaikuttavan eri tasoilla moneenkin eri asiaan, niin negatiivisesti kuin positiivisestikin. Naisten mielestä parisuhde on kovalla koetuksella, kun perheessä on kriisisijoitettuja lapsia. Kun kotona on lapsia jatkuvasti ympärillä, niin aikaa keskinäiseen keskusteluun on todella vähän eikä yhteisiin hellyydenhetkiinkään ole riittävästi aikaa.

”Ei jaksa kattoo toista sillä silmällä.” (Haastattelu, nainen, 2011)

Jos perheellä ei ole tukiverkkoa, niin oma puoliso on ainut tukiverkko. Naisten mielestä on erittäin tärkeää, että kunnat ja kaupungit järjestäisivät kriisi- ja sijaisperheenä toimiville pariskunnille parisuhdeleirejä, -viikonloppuja ja muita parisuhdetta hoitavia asioita. Naiset sanovat, ettei ole mitenkään harvinaista, että kriisiperheenä toimiva pariskunta päätyy lopulta eroon, sillä työ on todella kuluttavaa myös parisuhteen kannalta. Miesten mielestä kriisiperheenä toimiminen vaikuttaa sekä positiivisesti että negatiivisesti parisuhteeseen. Miesten mielestä kriisiperheenä toimiminen vaikuttaa parisuhteeseen positiivisella tavalla, kun asioita tehdään yhdessä, vaikka mies olisikin muualla myös töissä.

”Kyllähän se sitten taas lujittaakin jollain tavalla sitä parisuhdetta, yhteinen tekeminen.” (Haastattelu, mies, 2011)

Miesten mielestä myös molempien tuki toiselle lujittaa parisuhdetta. Miehet kertovat, että kriisiperheenä oleminen vie paljon aikaa kahdenkeskeiseltä ajalta, mutta he kertovat, että kuitenkin heiltä löytyy yhteistä aikaa, kun illalla lapset menevät nukkumaan.

Naisten mielestä kriisiperheenä oleminen vaikuttaa terveyteen. He kertovat, että kriisiperheyön aikana on tullut lisäkiloja, koska kuntoiluun ei ole aikaa. Naiset myös kertovat, ettei heillä ole sairaslomaa, sillä lapset ovat aina paikalla.

”No se on sillee et jos sairastaa, niin se on voi voi sit sairastaa, sairaslomii ei oo ku lapset on ja asuu.” (Haastattelu, nainen, 2011)

Sijoitetut lapset voivat tuoda myös tullessaan muun muassa täitä, jotka voivat olla valtaisa ongelma, kriisiperheissä työskentelevät naiset kertovat. Miesten mielestä kriisiperheenä toimiminen ei juuri vaikuta terveyteen. He kuitenkin kertovat sen vaikuttavan positiivisesti viireyteen, kriisiperheenä toimiminen pitää miesten mukaan mielen ja ruumiin nuorekkaana, kun on lapsia ympärillä. Miehillä on enemmän motivaatiota urheilla samalla kun he toimivat kriisiperheenä. Miesten mielestä toisten ongelmia ei saa ottaa omikseen. Heidän mielestään

tulee ajatella, että työ on työ ja jos ongelmia ottaa liikaa omiksi murheiksi, niin tätä työtä ei pysty kauan tekemään.

Naisten mielestä kriisiperheenä oleminen vaikuttaa paljon vapaa-ajan viettoon. Naiset kertovat, että kun heillä on sijoitettuja lapsia niin omaa aikaa ei juurikaan ole. Osalla haastatelluista on tukiverkko, joihin voi tukeutua aina välillä, mutta toisilla tukiverkkoa ei ole lainkaan. Naiset kertovat, että kynnyks lähteä huvittelemaan on suuri, sillä silloin he tietävät, että heidän miehillään on tuplasti enemmän töitä. Loma-aikana perheet ovat pyrkineet olemaan vain oman perheen kesken. Kriisiperheissä työskentelevät naiset kertovat, että he ottavat vapaa-aikaa aina sijoitusten välissä. Näin parisuhteelle ja perheelle on myös aina välillä aikaa.

”Aina sijoitusten välissä me pidetään niin sanottua lomaa.”
(Haastattelu, nainen, 2011)

Miesten mielestä vapaa-aika tarkoittaa sitä, että ei ole hoitolapsia. Vapaa-aikana miehet tekevät sitä mistä he nauttivat. Joskus sijoitustenkin aikana miehille tulee tarve ottaa omaa aikaa ja heidän mielestään molempien vanhempien tulee saada sitä aina välillä. Miehet viettävät yleensä omaa aikaa mökkeillen ja tehden pihatöitä tai remonttia.

”Et välillä on ihan hyvä päästä juttelee aikuisten kanssa, kavereiden kanssa.”
(Haastattelu, mies, 2011)

Naiset kertoivat, että he eivät edes haluaisi tehdä muuta työtä kuin kriisiperhetyötä. Miehet kertovat, että kriisiperheenä toimiminen on enemmän vaikuttanut naisten työssäkäynti mahdollisuuksiin muualla, kun naiset ovat olleet kokopäiväisesti kotona lasten kanssa. Miehen ollessa töissä on lapsien hoitovastuu ollut naisilla ja pariskunnan molemmat osapuolet ovat olleet tyytyväisiä tähän ratkaisuun. Miehet kuitenkin painottavat, että on helpompaa jos molemmat ovat kotona kun kriisiperheessä on sijoitettuja lapsia. Haastattelemamme miehet olivat haastattelun aikaan joko kokonaan kotona tai osa-aikaisesti töissä.

6.6 Sijoitettujen lasten sopeutuminen ja kriisiperheen omien lasten suhtautuminen sijoitettuihin lapsiin kriisiperhevanhempien näkökulmasta

Perheiden mukaan omat lapset ovat sopeutuneet sijoitettujen lasten läsnäoloon hyvin. Mitä pienempiä sijoitetut lapset ovat, sitä vähemmän omat biologiset lapset heitä huomaavat. Kun kyse on samanikäisistä tai vanhemmista sijoitetuista lapsista, saattavat omat lapset oireilla jonkun verran.

”Kyl hän on jotunut taisetelee jotenki oman itensä kanssa ja vanhempien kanssa ja kaikkien kanssa.” (Haastattelu, nainen, 2011)

Perheiden mukaan on myös vaikeaa arvioida sitä, johtuuko biologisen lapsen käytös tämän omasta kasvusta ja kehityksestä vai kriisiperhetoiminnasta. Kriisiperheet ovat huomanneet, että omat lapset toimivat sijoitetuille lapsille niin sanottuina leikittäjinä ja esittelevät innoissaan paikkoja uusille lapsille.

Perheiden mukaan päivärutiinit eivät eroa mitenkään sijoitettujen ja biologisten lasten välillä. Kaikilla on samat säännöt, joista perheissä pidetään tiukasti kiinni. Jos perheessä on pitkäaikaisesti sijoitettuja lapsia, ovat he samalla viivalla kun biologisetkin lapset ja niin omia kuin vain voivat olla.

”Nää jotka meil on pitkäaikassijotettuja ja mejän biologisia lapsia, ni ne on niinku ihan samalla viivalla, et jotenki mä.. vaikka tiedän että näillä kahdella on eri äiti ja ne on tullu eri äitien masusta ja niitten äidit on koko ajan tiiviisti yhteydessä meihin, ni silti mä en koe et ne on jonkun toisen lapsia vaan ne on niinku mejän ja jotenki niinku niin omia ku vaan voi olla.” (Haastattelu, nainen, 2011)

Joissain tilanteissa perheet kokevat, että lyhytaikaisesti sijoitetut lapset saattavat toimia eri tavalla. Esimerkiksi perheelle on luontevaa, että lapset tulevat vanhempien sänkyyn, mutta lyhytaikaisesti sijoitettujen kohdalla, varsinkin kun kyse on isommista lapsista, niin ei välttämättä tunnu kovin luontevalta lapsesta itsestäkään tulla vieraaseen sänkyyn köllimään. Perheissä biologiset lapset ja pitkäaikaisesti sijoitetut lapset ovat toisilleen sisaruksia. Lyhytaikaisesti sijoitettujen ja biologisten lasten välinen suhde on lähinnä kaverillinen, eikä kiintymystä useinkaan synny, elleivät lyhytaikaisesti sijoitetut lapset ole olleet jo todella pitkän aikaa sijoitettuna perheeseen.

”Nytki nää lapset jotka oli meil sen melki vuoden ku lähti pois, ni niil on ikävä mejän lapsia ja mejän lapsilla, näillä saman ikäsillä on ikävä niitä, vaikka ne oli niitä pahimpia tappelupukareita, et ihan niinku sellanen konkreettinen ikävä.” (Haastattelu, nainen, 2011)

Naiset kertovat, että biologiset lapset ovat ottaneet todella luontevasti kaikki sijoitukset. Naisten mielestä biologisilla lapsilla ja sijoitetuilla lapsilla on pääsääntöisesti hyvät suhteet keskenään. Biologisille lapsille sijoitukset ovat osa normaalia elämää. Joskus pienin biologinen lapsi voi olla mustasukkainen, jos kriisisijoitettu lapsi on pienempi kuin hän. Isommat biologiset lapset ovat leikittäjiä, mutta he osaavat hakeutua leikittäjän roolista myös pois. Isommat

lapset tietävät, että nyt lähtee yksi kriisisijoitettu lapsi ja kohta tulee seuraava, he eivät jää oikeastaan kaipaamaan kriisisijoitettuja lapsia. Pienemmät biologiset lapset kaipaavat lähteneitä kriisisijoitettuja lapsia, varsinkin jos sijoitus on ollut pitkä. Miehet kertovat, että biologisilla lapsilla ja sijoitetuilla lapsilla ei ole ollut koskaan mitään isompaa kriisiä keskenään.

”Et tietää et ne on nyt pois eikä ne tuu takaisin ja sillai.”

(Haastattelu, nainen, 2011)

Naiset kertovat, että lapset ovat sopeutuneet todella hyvin ja siinä kohtaa ei ole ollut mitään ongelmia. Naiset kertovat, että varsinkin pienille lapsille on ollut hyvin luontevaa sopeutua uuteen paikkaan. Miehet olivat sitä mieltä, että kriisisijoitetut lapset ovat sopeutuneet hyvin ja se on näkynyt lapsen tyytyväisyytenä.

”Lapsi on ollut sopeutuneet oloinen.” (Haastattelu, mies, 2011)

Miehet kertovat, että sellaisissa tilanteissa, kun kriisiperheessä toimitaan eri tavoin kuin biologisessa perheessä on saattanut tulla äitiä ikävä.

6.6.1 Lapsen saapuminen perheeseen

Naiset painottavat sitä, että on hyvä kun kriisisijoitettu lapsi pääsee perheeseen eikä joudu laitokseen. Naiset kertovat, että on hyvä muistaa, että jokainen lapsi on yksilö ja jokainen lapsi reagoi asioihin omalla tavallaan.

”Ei koskaan tulisi yleistää.” (Haastattelu, mies, 2011)

Naiset kertovat, että kriisisijoitetut lapset hakevat usein syytä itsestään ja miettivät mitä he ovat tehneet väärin, kun he ovat joutuneet pois kotoa. Naiset painottavat lapsille sanottavan, että näin aikuiset ovat nyt asian päättäneet. Lapselle on helpotus kun ei tarvitse salailla mitään, sillä kriisiperheen vanhemmat tietävät asioita, joita lapsen elämässä on tapahtunut. Naiset kertovat, että kun lapsi kertoo jotain, niin sama asia on hyvä toistaa lapselle eikä lapselta tarvitse enempää kysellä tai udella, vaan lapsi kertoo asioita omaan tahtiinsa. Miesten mielestä kriisisijoitukset tulee ottaa tapaus kerrallaan.

”Riippuu ihan, että minkälainen lapsi tulee. Jos sieltä tulee ihan vauva, ni sitte aika vähän on asioita mitä tulee huomioida.” (Haastattelu, mies, 2011)

Miehet painottavat, että kriisitilanne on voinut jatkua hyvinkin pitkään ennen kuin viranomai-

set ovat tehneet mitään ratkaisuja asiassa, sillä aina ensisijaisesti pyritään tukemaan lapsen kotioloja. Lapset tulevat perheisiin yleensä todella lyhyellä varotusajalla. Sosiaalityöntekijä soittaa perheelle ja kysyy, minkälainen mahdollisuus olisi ottaa lapsi.

”Aikataulu on se, et sovitaan haetaanko heti tänään vai huomenna, vai onko mahdollisesti viikon päästä se tilanne.” (Haastattelu, nainen, 2011)

Joskus esimerkiksi vauvoista perheet saattavat tietää jo ennen lapsen syntymää, jolloin perhe jää odottamaan lasta, eikä yleensä ota odotusajalle ketään toista lasta. Jotkut kunnat ja kaupungit maksavat korvausta myös odotusajalta ja tätä perheet pitävät reiluna ratkaisuna. Toisinaan saatetaan soittaa että vauva on syntynyt ja kriisiperhe hakee sen heti lääkärintarkastuksen jälkeen. Lapset saattavat tulla jopa kolmen tunnin päästä soitosta.

”Yleensä puhutaan kuitenkin kiireellisestä sijotuksesta, et ne tilanteet on sellaisia, et sille lapselle tarvitaan paikka nyt ja heti.” (Haastattelu, nainen, 2011)

Adoptioon menevillä lapsilla on selkeä prosessi, joka etenee tietyn kaavan mukaan. Äidillä on virallinen harkinta-aika kahdeksan viikkoa, jonka jälkeen äiti allekirjoittaa adoptiopaperit ja lapselle aletaan etsiä sopivaa perhettä. Tämän jälkeen vauva on kriisiperheessä vielä muutamman viikon, jonka jälkeen lapsi muuttaa uusille adoptiovanhemmilleen. Kriisisijoituksissa lapsen tulo, perheessä olo ja lähtö ovat monimutkaisempia, eikä sijoituksen kestoa voi etukäteen tietää. Perheet kokevat haastavaksi sen, kun ei tiedä kuinka kauan lapset ovat perheessä.

”Nytki nää jotka oli meil melki vuoden, ni puhuttiin hetkestä, muutamista viikoista ja sit lopulta oli kymmenen kuukautta.” (Haastattelu, mies, 2011)

Aluksi lapsi ja perhe tutustuvat toisiinsa ja perheiden mukana, mitä pienempi lapsi on, sitä paremmin hän sopeutuu.

6.6.2 Lasten iän huomioiminen sijoituksessa

Naiset kertovat, että heillä ei ole ollut kouluikäisiä lapsia, mutta he sanovat että erot pienten lasten ja kouluikäisten lasten välillä on suuret. Kouluikäiset lapset kaipaavat kavereita ja erot hoitamisessa ja arjen pyörittämisessä pienten ja kouluikäisten välillä ovat suuria. Pienten lasten kanssa työ on aika konkreettista ja perässä juoksemista. Kouluikäinen voi olla jo yksinkin, mutta kouluikäisellä on taas toisenlaisia haasteita, kuten muun muassa sopeutuminen saattaa olla todella vaikeaa. Kouluikäiselle on myös erittäin tärkeää, että hänellä on omat tilat missä olla. Naiset kokevat, että pieniin lapsiin pystyy enemmän vaikuttamaan.

”Aika, jonka lapsi on täällä on hyödyksi.” (Haastattelu, nainen, 2011)

Miestenkin mielestä erot pienten ja kouluikäisten kesken olisi suuret. Jos perheisiin sijoitetaisiin sekä pieniä että kouluikäisiä, tulisi esimerkiksi kuljetuksista haastavimpia. Miehet ottavat esille suurimmaksi haasteeksi kouluikäisten kohdalla koulunkäynnin sijoituksen aikana.

”Pitää miettiä mihin kouluun menee.” (Haastattelu, mies, 2011)

6.6.3 Yhteistyö sijoitetun lapsen biologisten vanhempien kanssa

Naiset kertovat, että yleisesti ottaen välit sijoitetun lapsen biologisiin vanhempiin ovat hyvät ja toiminta heidän kanssaan on luontevaa. Kuitenkin kriisiperheen vanhemmilla ja biologisilla vanhemmilla ilmenee näkemuseroja lapsen kasvatukseen liittyvissä asioissa. Naiset kertovat, että he haluavat olla tukeva osapuoli eikä lähteä arvostelemaan biologisten vanhempien toimintaa. Miehet kertovat, että pääsääntöisesti välit biologisiin vanhempiin ovat hyvät ja pahoja ristiriitatilanteita ei ole ollut. Miehet sanovat, että välit biologisiin vanhempiin ovat molemmista osapuolista kiinni. Toimintaa biologisten vanhempien kanssa ovat tapaamiset lasten kanssa sekä yhteyden pito. Miehet kertovat, että he koettavat tukea biologisen vanhemman ja lapsen välejä, ettei lapsi vieraannu biologisesta vanhemmastaan. Miehet kertovat, että joskus tapaamisten järjestelyissä on ollut ongelmia, esimerkiksi lapsen vanhempi ei ole saapunut paikalle sovittuna aikana tai jättänyt kokonaan tulematta.

6.7 Lapsesta luopuminen

Perheiden mukaan luopumisen helppous tai vaikeus riippuu ajasta, jonka lapsi on ollut kriisiperheessä. Lyhytaikaisessa kriisisijoituksessa kuitenkin yleensä lapsi on perheessä vain hetken ja on etukäteen tiedossa, että lapsi jatkaa pian matkaansa. Vauvasta luopuminen on erityisesti sijaisäiteinä toimiville vaikeampaa kuin vanhemmasta lapsesta, vaikka he olisivat saman ajan perheessä.

”Mä jotenkin virittäydyn sen vauvan äidiks heti niinku ekoista päivistä asti, mul jotenki tulee semmonen niinku hirveen hoivavietti”. (Haastattelu, nainen, 2011)

Perheet kokevat erityisesti vauvoista luopumisen haikeaksi ja osa sijaisäideistä itkee vauvan perään. Sijaisäidit hoitavat lapsia rakkaudella ja pitävät heitä tärkeinä ja erityisinä. Haikeutta ja suruakin lapsen lähdettyä helpottaa kuitenkin tieto, että esimerkiksi adoptiossa lapsi menee luultavasti hyvään paikkaan. Joskus perhe kuitenkin pelkää sitä, että kun lapsi sijoitetaan takaisin biologiseen perheeseen, saattaa hän joutua kokemaan huostaanoton tai kiireelli-

sen sijoituksen uudelleen. Kriisiperheen vanhemmat pitävät merkittävänä juuri sitä, mihin lapsi sijoitetaan ja onko hänellä valoisat tulevaisuuden näkymät vai ei.

”Ja jos sä hoidat sitä niin, et se on tärkeä ja rakastettu, ni sillohan se luopuminen myös tuntuu sulla”. (haastattelu, nainen, 2011)

7 Johtopäätökset

Työmme lähtökohtana oli tutkia kriisiperheiden kokemuksia heidän työstään. Työmme kautta sijaisperheet saavat äänensä kuuluviin, kun he pääsevät itse kertomaan työstään, sen iloista ja hankaluuksista. Koimme kriisiperhetoiminnan erittäin laajaksi alueeksi, sillä siinä yhdistyy sekä avohuollon tukitoimet että huostaanotto ja adoptio. Kriisiperhetyö on erittäin kokonaisvaltaista, koko elämän ja oman perheen likoon laittamista ja sitä tulee tehdä täydellä sydämellä. Sen vaikutukset yhteiskunnallisesti ja tunnetasolla ovat erittäin merkityksellisiä. Tutkielmamme pohjautuu keräämäämme aineistoon sekä aiheeseen liittyvään kirjallisuuteen. Aineisto on kerätty kvalitatiivisten yksilöhaastatteluiden avulla. Löysimme paljon yhteneväisyyksiä aineistostamme ja lukemastamme kirjallisuudesta, joka lisää tutkielmamme luotettavuutta. Luimme ja kuulimme usein mediassa puhuttavan sijais- ja kriisiperheistä ja kuinka niitä tarvittaisiin lisää. Oppiminen alkoi heti aiheen löydettyämme, teoriaan tutustumisen ja sen syventäminen tekemiemme haastatteluiden avulla antoi meille hienon pohjan ymmärtää lastensuojelua ja siihen liittyviä asioita. Johtopäätöksissä kokosimme tutkielmamme aineiston yhteen yleiskuvan saamiseksi. Pyrimme tuomaan esille asioita, jotka aineistostamme nousivat selkeimmin esille ja kävimme vuoropuhelua teorian ja aineiston välillä. Yleistettävyyden onkin yksi tärkeä tekijä tutkielman luotettavuuden arvioinnissa. Koko tutkielmamme ajan huomasimme miten teoria kertoi samoja asioita, mitä saimme kuulla haastatteluissa. Tutkielmamme osallistuneet kuusi sijaisvanhempaa on melko pieni otos, jonka takia kuitenkin empiirinen yleistäminen ei ole mahdollista. Laadullisen tutkimuksen tarkoitus on kuitenkin keskittyä pieneen määrään tapauksia ja niitä pyritään analysoimaan niin hyvin kuin mahdollista. (Eskola & Suoranta 2005: 18). Haastattelemamme sijaisvanhemmat olivat kuitenkin kokeneet asiat melko samalla tavalla, toki jokaisella heistä on oma tapansa toimia ja jokainen perhe on yksilö ja jokaisella perheellä on omat toimintatapansa. Jokainen haastattelu oli erilainen ja jokaisella haastateltavalla oli asioita paljon näkemystä.

Tutkimme kriisiperhetyön vaikuttavuutta kriisiperhevanhempien kokemana ja tulostemme perusteella huomasimme sen vaikuttavan erityisesti parisuhteeseen. Kriisiperheet kokivat sen vaikuttavan parisuhteeseen niin positiivisesti - kuin negatiivisestikin. Suurin negatiivinen vaikuttavuustekijä oli kahdenkeskisen ajan puute. Positiivisesti kriisiperheet kokivat työnsä vaikuttavan parisuhteeseensa muun muassa siltä osin, että työhön vaaditaan molempien osapuolten panosta ja yhteisiä pelisääntöjä, työtä tehdään yhdessä. Kriisiperhetyön koettiin vaikutta-

van myös omaan terveyteen. Etenkin naiset kokivat, että aikaa urheiluun ei ole ja pienten vauvojen kanssa herääminen useasti yöllä vaikuttaa jaksamiseen. Miehillä vaikutus terveyteen koettiin lähinnä positiivisesti, miesten mukaan lapset pitävät mielen virkeänä. Kokemus kriisiperhetyön vaikutuksista ajankäyttöön ja omaan vapaa-aikaan näkyy myös tutkielman tuloksissa. Töissä ei voi käydä muualla, sillä ainakin toisen vanhemmista tulee olla kotona. Oma aikaa ei ole juuri muulloin kun sijoitusten välissä, silloin perheet lomailevat perheen kesken. Naiset viettävät omaa aikaa ystävien kanssa ja miehet usein mökillä tai tehden remonttia.

Sijoituksen alkuvaihe koettiin haastavaksi ja ongelmia aiheutti eniten eri kuntien erilaiset maksupolitiikat ja käytännöt, myös yhteistyö biologisten vanhempien kanssa koettiin toisinaan haastavaksi, mutta kriisiperheet pitivät erittäin tärkeänä biologisten vanhempien tukemista ja hyväksymistä. Kriisiperheiden mukaan yhteistyön onnistuminen vaatii molempien osapuolten panosta. Onnistumisen ja ilon kokemuksia niin naiset kuin miehetkin kokivat pienistä asioista, kuten lasten letkautuksista ja hymyistä. Sosiaalityöntekijöiden antama positiivinen palaute antoi myös voimaa ja iloisuuden tunnetta. Myös lapsen siirtyminen joko omaan biologiseen perheeseen tai pysyvään sijaisperheeseen koettiin onnistumisena ja ilon kokemuksena. Kriisiperheen arki koettiin tavalliseksi lapsiperheen arjeksi, toki sijoitusten alussa elämä oli hektisempää. Kriisiperheissä lapsia autetaan käyttämällä maalaisjärkeä, luomalla selvät rutiinit ja säännöt ja noudattamalla niitä. Myös läsnäolo ja tunteiden näyttö koettiin tärkeäksi. Kriisiperheet pitivät tärkeänä oman jaksamisen huomioimista työssä ja parisuhteen hoitoa. Kriisiperheisiin lapset ovat sopeutuneet hyvin, osa lapsista on kuitenkin alussa reagoinut voimakkaastikin sijoitukseen. Pääsääntöisesti kriisiperheen omat lapset ovat suhtautuneet sijoitettuihin hyvin, toisinaan on ollut riitoja, mutta yleensä kaikista lapsista tulee ystäviä keskenään. Kriisiperheen vanhemmat ovat ehdottomasti sitä mieltä, että perhesijoitus on parempi vaihtoehto verrattain laitossijoitukseen, perheessä lapsi saa olla osa normaalia perheen arkea ja hänellä on vain yhdet hoitajat.

Kaikki haastattelemamme sijaisperheet olivat toimineet tukiperheenä ennen kriisiperheeksi ryhtymistä ja pitivät tätä erittäin kallisarvoisena aikana. Kriisiperheet olivat saaneet paljon tietoa ja kokemusta, jota eivät sillä hetkellä ymmärtäneet, mutta myöhemmässä vaiheessa he olivat huomanneet tukiperheenä olemisen tärkeyden. Ennen sijaisvanhemmaksi ryhtymistä on käytävä pakollinen Pride- valmennus. (Ketola 2008: 123). Kaksi haastattelemistamme perheistä oli käynyt Pride- koulutuksen, mutta yksi ei, sillä he olivat aloittaneet kriisiperhetoiminnan jo vuonna 1997, jolloin Pride- koulutusta ei vielä juurikaan ollut. Suomessa Pride-valmennus on alkanut vuonna 1995, (Pynnönen 2010: 18). eli koulutus on ollut vielä aivan alkutekijöissään kyseisen perheen aloittaessa toimintansa. Perhe koki, että tärkein oppi tulee toimiessa sijaisperheenä, mutta niille perheille jotka aloittavat toimintaa, pitävät kriisiperheet koulutusta erittäin tärkeänä vaiheena. Kriisiperheiden mukaan koulutus antaa jonkinlaista osviittaa uuteen tehtävään. Kirjassa Terveisiä sijaisperheestä! Yhdessä lapsen parhaaksi Haaramäki

toteaa, että nykyään hänen mielestään käytetään liikaa aikaa sijaisvanhempien valmennukseen, vaikka tärkein oppiminen alkaa vasta lapsen muuttaessa sijaiskotiin (Arkimies 2008: 55). Sijaisvanhempien mielestä Pride-valmennus antaa hyvät valmiudet sijaisvanhempana toimimiseen ja sitä kautta perheet kokevat saavansa varmuutta sijaisvanhempana toimimiseen.

Terveisiä täältä kodista! Lasten, sijaisvanhempien, syntymävanhempien ja sosiaalityöntekijöiden näkökulmia lastensuojelun perhehoitoon - kirjassa kerrotaan sijaisvanhempien olevan yleisesti ottaen tyytyväisiä Pride- valmennukseen. (Marjomaa & Laakso 2010: 77) Myös haastattelemamme henkilöt sanoivat Pride- valmennuksen olleen hyödyllinen ja suosittelivat sen käymistä, jos edes vähän on harkinnut sijaisvanhemmuutta. Pride- valmennuksessa tutkittiin omaa elämää ja aikaisempia kokemuksia. Kriisiperheiden mukaan kokemus oli avaava. Pride-valmennuksen aikana perheet pystyvät arvioimaan halukkuuttaan ja valmiuksiaan vaatimaan sijaisvanhemman tehtävään. (Ketola 2008: 106). Sijaisvanhempien mielestä oli hyvä, että Pride- valmennuksen toisena ohjaajana toimi myös Pesäpuu Ry:n kouluttama, sijaisvanhempana itsekin toimiva henkilö. Haastateltaviemme mukaan se lisäsi myös käytännön näkemystä ja kokemusta koulutukseen. Pride-valmennuksessa työskennellään sosiaalityöntekijän ja Pesäpuu ry:n kouluttaman Pride-kouluttajan johdolla (Helsingin kaupungin sosiaalivirasto 2008: 1-2).

Kaskela ja Väliavaara tuovat esille teoksessaan Ihan iholla - opas sijaisvanhempien kasvuryhmiä ohjaajille, kuinka tärkeä voimavara sijaisperheet ovat lastensuojelulle. Tätä samaa tähdensivät myös haastattelemamme, heidän mielestään lapsen sijoittaminen perheeseen on yleensä paras vaihtoehto, mutta kaikki lapset eivät kuitenkaan sovellu perhehoitoon. Toisinaan kriisiperheeseen tulee niin oireilevia lapsia, etteivät he sovellu muiden perhehoidossa olevien lasten joukkoon ja ennen pitkään he löytyvät laitostieteestä. Miehet kertovat tällaisten lasten kuitenkin olevan harvassa. Ajankohtaisten uutisten ja artikkeleiden mukaan sijaisperheistä on huutava pula ja sijaisperheitä on liian vähän tarpeeseen nähden.

Sijaislapsi ei heti luota sijaisvanhemiinsa, vaan kiintymys ja luottamus syntyvät yhteiselämän ja vuorovaikutuksen myötä. Kiintymyssuhde syntyy nopeammin, kun lapsi otetaan kunnolla mukaan perheeseen sekä mukaan sukulaisten luo. (Ahto & Mikkola 1999:24). Tutkielmassamme kävi ilmi, että jokainen sijoitettu lapsi on osa perhettä ja häneen luodaan alusta asti hyvä vuorovaikutussuhde, he kulkevat perheen mukana, osana perhettä, aivan niin kuin omatkin lapset. Sijaisvanhemmat pitävät tärkeänä hyvän suhteen luomista lapseen heti tämän saavuttua.

”Mä raahaan sitä vauvaa joka paikassa mukana ja vaik joku sanois, että voi ottaa vähäks aikaa hoitoon, ni must on kauhee niinku, mä aina teen itestäni tosi tärkeen, tärkeen sille vauvalle.” (Haastattelu, nainen, 2011)

Sijaislapsen, niin kuin kaikkien lapsien itsetunnon kasvattaminen on tärkeää ja se saa erityisen merkityksen juuri sijaisperheessä. Lapselle on hyvä antaa positiivista palautetta pienissä-

kin asioissa, jotta lapsen itsetunto kasvaisi. (Ahto & Mikkola 1999:26.) Sijaisperheenä toimivan vanhemman tulee muistaa, ettei mene liikaa mukaan lapsen tunteisiin. (Arkimies 2008: 85). Lapsen ollessa kriisissä hänelle tulee turvata arjen jatkuvuus. Alkuvaiheessa lapsen tulee synnyttää tunne huolenpidosta ja että lapsella on mahdollisuus läheisyyteen. (Poijula 2007:166). Tätä huolenpitoa ja läheisyyttä pystytään parhaiten antamaan kriisiperheissä. Kriisiperheiden mukaan heidän läsnäolonsa ja aika jonka he viettävät lasten kanssa auttaa lasta kiintymään heihin. Osa kriisiperheissä olleista lapsista on oirehtinut omaa kriisiä muun muassa lopettamalla syömisen kokonaan ja oli toista viikkoa syömättä. Osa saattoi ahnehtia ruokaa hullunlailla. Tämä tuli esille myös teoriassa ja mielestämme juuri lapsen kriisin käsittely Pride-valmennuksessa on erittäin tärkeää, jotta sijaisvanhemmat pystyvät ymmärtämään lasta ja hänen käytöstään kriisitilanteessa. Hämäläinen tuo esille teoksessaan Sijaisvanhemman käsikirja, että suurin osa perhehoitoon sijoitetuista lapsista tuovat kriisinsä fyysisesti esiin ruokahaluttomuudella, ylensyömisellä, oksentelulla, vuoteen kastelulla tai painajaisunilla. Lapselle kriisistä toipumisen tärkein väline on mahdollisuus rakentaa läheisiä ja tyydyttäviä ihmissuhteita. (Hämäläinen 2006: 6, 16, 22-25).

Sijoituksen alussa on myös pidettävä huoli, että aikuinen kertoo lapsen ikätasoon sopivalla tavalla mitä on tapahtunut ja miksi, sillä se auttaa lasta konkreettisesti ymmärtämään tapahtumia. Aikuisen tulee luoda turvalliset puitteet, jossa lapsi voi läpikäydä kokemaansa, piirtämällä, leikkimällä, puhumalla ja kyselemällä. Aikuisen tulee sanoittaa lapsen tunteita ja kertoa olevansa läsnä. (Poijula 2007:166- 167.) Kriisiperheet kertovat pienille lapsille totuudenmukaisesti tilanteen, tietenkin ikätason huomioiden ja isommille lapsille kerrotaan suoraan, että sijoitus on ollut kiireellinen sekä syy miksi lapsi ei voi olla kotona sillä hetkellä.

Erityisesti kiireellisen sijoituksen alussa tulee lapsen tunteet ottaa huomioon. Kriisiperheiden mukaan usein kriisisijoitetut lapset ovat kokeneet elämässään paljon ja kriisiperheessä heitä pitäisi rohkaista ja kannustaa. Myös lapsen itsetunnon kehittäminen on yksi tärkeä osa työtä. Perheiden mukaan kriisilapset tarvitsevat erityishuomiota sijaisvanhemmilta. Usein lapsen juuri saapuessa kriisiperheeseen, saattavat sukulaiset soitella useasti päivässä. Muutama ensimmäinen päivä on sijaisvanhempien mukaan hädän aikaa myös sukulaisille, mutta kun hekin huomaavat lapsen pärjäävän ja olevan turvassa, tilanne rauhoittuu. Kriisiperheet painottavat avoimuutta lapsen suvulle ja perheelle, näin he pystyvät luottamaan paremmin kriisiperheen vanhempiin.

Sopeutuminen on yksilöllistä ja siihen lapsi tarvitsee aikaa. Riippuen lapsesta, tottumiseen voi mennä muutamasta kuukaudesta vuoteen ja joillakin jopa pidempään. Sijaislapset reagoivat sijoitukseen eri tavoin sijoituksen alussa. (Ahto & Mikkola 1999: 17.) Vauvat sopeutuvat kriisiperheisiin hyvin ja yhteen perheeseen kriisisijoitettuja vauvoja on sopeutunut niin hyvin, että kriisiperhe on ottanut kriisilapset pitkäaikaissijoitukseen. Mitä vanhempi lapsi on, siitä kau-

emmin sopeutuminen kestää. Kun lapsi saapuu kriisiperheeseen, on erityisen tärkeää, että sijaisvanhemmat ovat läsnä ja lähellä tulotilanteessa. (Taskinen 2010: 134).

Osalla lapsista sijoituksessa huomataan, että kiintymyssuhdetta ei ole syntynyt. Lapsen perusluottamusta horjuttaa alkuperäisten suhteiden katkeaminen ja erityisesti jos se toistuu usein. Lapsi, jonka kiintymyssuhde on vaurioitunut, ei pysty automaattisesti hyödyntämään hyvää kasvuympäristöä sijaisperheessä, eikä sijaisvanhempi pysty tavoittamaan vaurioituneen lapsen tunteita. (Hämäläinen 2006: 6; Sinkkonen & Kallad 2011: 212-213.) Lapset eivät vierasta, it-sesuojeleuvaisto puuttuu ja lapset juoksevat avosylin täysin tuntemattomiakin ihmisen syliin. Lapset joiden kiintymyssuhde on vaurioitunut, ovat hyvin avoimia. (Sinkkonen & Kallad 2011: 211.) Häiriö ilmenee valikoimattomana sosiaalisuutena tai estyneisyytenä, joskus myös näiden kahden yhdistelmänä. Kun häiriö ilmenee valikoimattomana sosiaalisuutena, ei lapsi vierasta, vaan ottaa kontaktia estottomasti vierasiinkin aikuisiin ja lapsiin. (Ketola 2008: 102). Kriisiperheiden mukaan tällaisia lapsia on melko paljon. Tunnetuin sijoituksiin liittyvä oire koskien häiriintynyttä kiintymyssuhdetta onkin valikoimaton sosiaalisuus. Sijoitetuilla lapsilla, jotka ovat kokeneet varhaisvaiheissa useita kiintymyssuhteiden katkoksia, eli kiintymyssuhde on vaurioitunut, on todettu olevan muita useammin reaktiivisen kiintymyssuhdehäiriön (RAD) piirteitä. Sijaisvanhempien mukaan biologisten vanhempien ja heidän lastensa keskistä vuorovaikutusta tulisi tukea enemmän, kriisiperheet kokevat, että lapsen olisi parhainta olla omien vanhempiansa kanssa, jos vain vanhemmalla on mahdollisuus huolehtia lapsesta. Sijaisvanhempana ollessa palkitsevinta on kun saa antaa lapselle rakkautta ja turvallisen ympäristön. (Ketola 2008: 102).

Kuka tahansa voi ryhtyä sijaisperheeksi, eikä heillä tarvitse olla ammatillista tutkintoa tehtävään. (Taskinen 2010: 127). Aineistomme perusteella voimme todeta, että sijaisperheitä tarvitaan ja jokainen joka omaa tarvittavat edellytykset sijaisvanhemmuuteen, voi siihen ryhtyä. Olennaista kriisiperhetoiminnassa on, että ainakin toinen vanhempi on kotona. Kriisiperheiden mukaan työ on niin monitahoista, että sen hoitaminen oman työn ohella olisi mahdotonta. Kriisiperheeksi ryhtyminen tarkoittaa koko oman elämänsä likoon laittamista. Tutkielmamme mukaan kriisiperheen arki on melko tavallista lapsiperheen arkea. Silloin kun lapset ovat sopeutuneet perheeseen, se ei poikkea paljoakaan ”normaalista” perheestä. Lapsen tullessa perheeseen, on jonkin aikaa menoa ja vilskettä ja riippuen lapsen iästä ja tarpeista, se saattaa pyöriä hyvinkin paljon sijoitettujen lasten ympärillä. Myös sijoitetun lapsen vanhempien aktiivisuus vaikuttaa kriisiperheen arkeen.

Sijaisperhe on tavallinen perhe joka on käynyt Pride-koulutuksen. (Taskinen 2010:127). Haastattelemiemme perheiden mukaan Sijaisperheeksi ryhtyminen on koko perheen yhteinen päätös ja siinä tulee kuunnella myös biologisten lasten mielipidettä (Arkimies 2008:142). Yleensä ajatus sijaisperheeksi ryhtymisestä on vaimon. (Laurila 1993: 27). Haastattelemissamme krii-

siperheissä kriisiperheeksi ryhtyminen oli ollut vaimon ja perheet olivat yhdessä keskustelleet asiasta.

Tutkielmamme tuloksina voimme todeta, että riittävän hyvä sijaisvanhempi on sellainen, joka uskoo itseensä, omiin taitoihinsa, välittää lapsista ja tekee työtä sydämellään. Kriisiperhevanhemmaksi ryhtyessä tulee olla tasainen elämäntilanne ja pitää itse tiedostaa se, jaksako toimeen ryhtyä. Kriisiperheiden mukaan on hyvä sijaisvanhempi silloin, kun kokee itse onnistuvansa.

Sijaisvanhempien on hyväksyttävä se, että kotona käy usein tuntemattomia sosiaalityöntekijöitä ja lapsen biologiset vanhemmat tulevat ainakin tutustumaan lapsensa uuteen kotiin. (Arkimies 2008: 206). Kriisiperheessä lapset ja aikuiset vaihtuvat ja kun kriisiperheet tekevät töitä useiden eri kuntien ja kaupunkien kanssa, myös niiden työntekijät ovat usein uusia tuttavuuksia. Kriisiperheiden mukaan sijaiskodin tulee olla avoin, sillä jos sijaiskodin koittaa pitää kovin suljettuna ja esimerkiksi vanhempien tapaamiset järjestetään aina sosiaalitoimen tiloissa, se uuvuttaa ja kuormittaa kriisiperhettä aivan turhaan.

Tutkielmissamme tärkeäksi aiheeksi nousivat myös motiivit sijaisvanhemmuudelle. Vaikka taloudellinen korvaus on sijaisvanhemmille tärkeä, niin se ei kuitenkaan riitä motiiviksi sijaisvanhempana toimimiseen. (Ketola 2008: 101). Yleisin motiivi sijaisvanhemmaksi alkamisella onkin halu antaa lapselle koti ja rakkautta. Halu auttaa on myös tärkeä motiivi ryhtyä sijaisvanhemmaksi. (Marjomaa & Laakso 2010:44.) Kriisiperheen vanhemmat kertoivat, että sijaisvanhemmuus on heille kutsumustyö. Kriisiperheen äidit kokevat, että voisivat tehdä kriisiperhetyötä ilman palkkaakin ja silti työ antaa paljon. Kriisiperheille raha ei ole ensisijainen syy, miksi he toimivat kriisiperheinä. Muut arvot menevät edelle eikä kriisiperhetoiminta ole heille tapa rikastua eikä edes tulla toimeen. Toisaalta korvaus antaa vastinetta sille, että antaa ja jakaa koko elämänsä muiden lapsille.

Sekä teoriassa että haastatteluissa kävi ilmi, että sijaisvanhemmat toivovat yhtäläisyyksiä eri kuntien välillä muun muassa maksuja koskevissa asioissa. Sijaisperheet toivovat enemmän tiedottamista asioista, ohjeiden selkeyttä ja yhtenäisiä käytäntöjä muun muassa maksupolitiikassa eri kuntien kesken, (Ketola 2008: 137). sillä ne saattavat olla hyvinkin erilaisia eri kuntien kesken. Haastatteluissa varsinkin naiset korostivat, että esimerkiksi kilometrikorvaukset, hoitopalkkiot ja lapsien kuljetukset ovat toisinaan haastavia, koska sopimuksia on useiden eri kuntien kanssa ja eri kunnissa on erilaiset käytännöt. Toisinaan sijaisvanhemmat kokevat, että sosiaalityöntekijää on vaikea tavoittaa puhelimitse tai sähköpostitse. (Ketola 2008: 134). Haastattelemamme sijaisvanhemmat kertoivat, että heille on erittäin tärkeää, että he tulevat kuulluksi, kun he toimivat yhteistyössä sosiaalitoimen kanssa ja se koetaan yhdeksi erittäin tärkeäksi onnistumisen kokemukseksi.

Toimiessa sijaisvanhempana tulee muistaa kohdella kaikkia lapsia tasapuolisesti. (Arkimies 2008:28-30). Haastattelemissamme perheissä kaikilla lapsilla oli samat säännöt ja kaikkia kohdeltiin samalla tavalla. Lapset jakavat keskenään lelut, leikit ja sylit. Sijaisvanhemmat painottavat myös omien lasten hyvinvoinnin tärkeyttä ja sen huomioimista tarkasti toimiessa kriisiperheenä. Tarkoituksena ei ole, että omat lapset voivat pahoin, kun perheessä on kriisilapsia. Omat lapset saattavat olla mustasukkaisia kun sijaislapset saavat vanhemmilta enemmän huomiota. (Ahto & Mikkola 1999: 19-20). Omien lasten tunteiden huomioiminen on tärkeää. Haastattelemamme perheet olivat toimineet kriisiperheinä kuitenkin jo omien lasten ikään katsottuna pitkän aikaa, joten uusien lapsien tulo perheeseen oli heille jo arkipäivää. Toisinaan oman äidin ja isän syyllistä ollaan kuitenkin mustasukkaisia. Kriisiperheen vanhemmat korostavat kuitenkin kriisiperheenä olemisen positiivista vaikutusta omaan lapseen, lapset oppivat sosiaalisimmiksi ja näkevät, että maailmassa on muutakin kuin heidän oma napansa.

Toimiminen sijaisvanhempana on toisinaan raskasta ja sijaisvanhemman on tärkeää huolehtia omista voimavaroistaan. Teorian mukaan sijaisvanhemmuus myös vie aikaa kahdenkeskiseltä ajalta mutta sijaisvanhemmat pitävät tärkeänä voimavarana parisuhdetta. (Marjomaa & Laakso 2010: 49.) Myös haastattelemamme sijaisvanhemmat pitävät parisuhdettaan tärkeänä voimavarana, varsinkin jos puoliso on ainut tukiverkko. Aineistostamme kävi ilmi, että jokainen sijaisvanhempi huolehtii omasta jaksamisestaan, joko mielekkäiden harrastusten parissa, ystävien seurassa tai työnohjauksessa. Useimmin miehet lähtivät mökille, jos halusivat omaa aikaa ja naiset viettivät aikaa ystävien kanssa. Erityisesti naiset kokivat työnohjauksen antavan paljon ja arvostivat tukiverkoston. Jokainen pariskunta järjesti aikaa myös kahdestaan puolison kanssa ja pitivät tärkeänä sitä, että myös biologisten lasten kanssa vietetään aikaa perheenä sijoitusten välissä. Toisten sijaisvanhempien kanssa kannattaa pitää yhteyttä, sillä näin sijaisvanhemmat voivat purkaa yhteisiä tuntemuksia arjesta toisilleen. Myös sijaisvanhemman tulee koettaa järjestää esimerkiksi kerran viikossa aikaa mukavalle harrastukselle, joka antaa voimia. (Arkimies 2008: 140.) Sijaisvanhemmat pitävät tärkeänä asiana pitävät parisuhdettaan ja hyvää tukiverkoston joka auttaa heitä jaksamaan. (Marjomaa & Laakso 2010: 49).

Perheen ja lapsen yhteiseen sosiaalityöntekijään on hyvä rakentaa luottava ja muutenkin hyvä suhde, sillä se helpottaa myös avun pyytämistä ongelmatilanteissa lapsen tai lapsen biologisten vanhempien kanssa. Tällöin myös sijaisvanhemmina toimivien jaksaminen on parempaa. (Ketola 2008: 102.) Eniten tukea sijaisvanhemmat toivoisivat lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvissä asioissa, jaksamisen tukemisessa sijaisvanhempana ja korvauksia koskevissa asioissa. Vähiten tukea sijaisvanhemmat tarvitsevat sijaisvanhemman rooliin ja tehtäviin liittyvissä kysymyksissä, vuorovaikutukseen liittyvissä asioissa ja sijoituksen pysyvyyteen liittyvissä asioissa. Sijaisvanhemmat toivoisivat enemmän vertaisryhmä tai pienryhmätoimintaa sekä konsultaatio- tai kriisiapua vaikeiden tilanteiden sattuessa. (Marjomaa & Laakso 2010: 80-81.)

Sijaisvanhemmuuden haasteita ovat biologisten vanhempien kanssa yhteydenpitoon liittyvät asiat. (Marjomaa & Laakso 2010: 48). Toimiessa kriisiperheenä on tehtävä yhteistyötä myös kriisisijoitettujen vanhempien kanssa. Kriisiperheiden mukaan vanhemmat tulee hyväksyä, mutta heidän tekojaan ei. Vanhempia ei myöskään tule arvostella etenkin lapsen kuullen, sillä se vaikuttaa lapsen luottamukseen. Kriisiperheen vanhemmat painottavat sitä, että vaikka lapsen biologiset vanhemmat olisivat minkälaisia tahansa, ovat he silti lapselle ainoat ja sitä täytyy kunnioittaa. Tutkielmamme mukaan sijaisvanhemmat pitävät yhteistyötä biologisten vanhempien kanssa tärkeänä ja haluavat tukea biologisten vanhempien ja lasten suhdetta. Sijaisvanhemmat pitävät myös vanhempien arvostamista ja heidän hyväksymistään tärkeänä osana työtä.

Lapsen sijoituspäätöksiä valmistellaan huolella, mutta siltikin voi käydä niin, että sijaisvanhempien ja lapsen välille ei synny kiintymyssuhdetta. (Arkimies 2008: 54-55). Luottamuksen syntyminen sijaisvanhemman ja lapsen välillä on tärkeää ja sijaisvanhemmista on hienoa huomata luottamuksen syntyminen.

Sijoituksen loppuminen tai yllättävä katkeaminen on aina iso asia niin lapselle kuin kriisiperheellekin. Toisinaan kriisiperhe ei vastaa sijoitetun lapsen tarpeita, jolloin sijoitus on purettava. Kriisiperheille saattaa tulla tilanne, jossa he kokevat, että eivät pärjää lapsen kanssa. Silloin kriisiperhe on yhteydessä sosiaalitoimeen ja lapselle etsitään paremmin häntä vastaava hoitopaikka.

”Meil oli yks sellanen lapsi et me ei pärjätty hänen kanssaan, oli ADHD ja Autismi samassa persoonassa ja häneen ei saanu mitään kontaktia. Hän juoksi täällä ja hyppi pöydillä ja aivan kerta kaikkiaan pitelemätön. Et hänet sit jouduttii soittaa, et ei voida pitää, et ei pärjätä. Häneen ei saanu kontaktii, niin hän meni sit lastenkotiin. Mut siinkin tilantees jälkeenpäin mielti, vaikka se oli ihan älytön tilanne, niin mielti et oliskohan me sit kuitenkin pärjätty, mut sit lastenkodista kuultiin jälkeen päin, et ne oli sielkin ihan helisemässä, et lukitsi ovet ja palkkas ylimääräsen työntekijän sille tytölle. Et tehtiin ihan oikee ratkasu kyllä.” (Haastattelu, nainen, 2011)

Niin kuin jokaisessa työssä onnistumisen ja ilon kokemukset ovat tärkeitä, niin myös kriisiperhetoiminnassa. Sijaisvanhemmat kokevat usein onnistuvansa silloin, kun lapsi menee eteenpäin ja kehittyy. (Arkimies 2008: 205). Myös haastattelemamme, etenkin naiset, saivat paljon iloa lasten kehityksestä, kuten pienten vauvojen ensimmäisistä hymyistä, ilon ja onnistumisen kokemuksia toi arkipäivä. Haastattelemamme henkilöt kokivat myös sosiaalitoimelta saamansa positiivisen palautteen erittäin palkitsevaksi.

Tutkielmassamme halusimme tuoda esille myös kriisiperhevanhempien kokemia vaikutuksia kriisi- tai sijaisperheenä olemisesta omaan elämään. Tulosten mukaan kriisiperheenä olon vaikutukset näkyvät muussa elämässä ja se on todella kokonaisvaltaista työtä. Tutkielmamme perusteella voimme todeta, että kriisiperheenä toimiminen vaikuttaa niin parisuhteeseen, terveyteen, vapaa-aikaan ja työssäkäyntiin muualla. Sijaisvanhemmuus on todella kuluttavaa parisuhteelle ja pahimmassa tapauksessa pari voi päätyä lopuksi eroon. Miesten mielestä taas sijaisvanhemmuus vaikuttaa sekä positiivisesti että negatiivisesti parisuhteeseen. Sijaisvanhempana toimiessa voi yhdessä tehdä paljon asioita. Naiset myös huomauttavat, että kuntien ja kaupunkien tulisi järjestää erilaisia leirejä ja muita parisuhdetta hoitavia asioita enemmän. Haastattelemamme naiset kertovat, että sijaisvanhempana oleminen vaikuttaa paljon vapaa-ajan määrään. Naiset kertovat, että kun heillä on sijoitettuja lapsia, niin aikaa vapaa-aikaan ei juuri ole. Kriisiperheet eivät usein halua jättää lapsia muualle hoitoon. Kynnys lähteä pois kotoa on suuri, sillä tietää, että silloin miehellä on kaksinkertainen työmäärä.

Haastattelemamme naiset sanovat, että yksi kriteeri kriisiperheeksi ryhtymisessä on se, että ainakin toinen vanhemmista on jatkuvasti kotona. Naiset myös kertovat haastatteluissa, että he eivät edes haluaisi tehdä muuta työtä sijaisvanhemmuuden lisäksi. Sijaisperheenä olo tuottaa stressiä. (Laurila 2004:24). Sijaisperheen tulee muistaa pitää huolta omista voimavaroistaan ja hakea apua tarvittaessa. (Arkimies 2008: 50-51). Sijaisvanhempien täytyy pystyä tunnistamaan, että he tarvitsevat apua, jos tilanne on sellainen. (Ahto & Mikkola 1999:24.) Haastattelemamme miehet painottavat haastattelussa, että toisten murheita ei saa ottaa omikseen, sillä silloin työtä ei pysty kauan tekemään. Heidän mielestään tulee ajatella, että työ on työ ja jos liikaa murehtii asioita, niin se on todella kuluttavaa.

8 Pohdinta

Valitsimme aiheen koska meitä kiinnosti tehdä tutkielmaa lastensuojeluun liittyen ja aihe oli sellainen, mistä meille on hyötyä sosionomin ammatissa. Meitä kiinnosti kriisiperheissä erityisesti kriisiperhevanhempien kokemukset työstään ja heidän kokemuksensa sen vaikuttavuudesta omaan elämäänsä. Pidimme aiheita tärkeänä ja ajankohtaisena. Kriisiperheitä koskevaa kirjallisuutta on todella vähän ja toivommekin että tämä tutkielma olisi avuksi erityisesti niille, jotka harkitsevat kriisiperheeksi ryhtymistä. Oli hienoa huomata, miten suurta ammatillinen kehitys on ollut työmme aikana ja asioiden punnitseminen teorian valossa toi itsellekin aivan uusia ajatuksia ja näkökulmia. Kasvua tapahtui koko tutkielman teon ajan ja se syveni loppua kohti valtavasti. Uudenlaisen tiedon vertaaminen aiempaan ja kriittisyys nimenomaan luotettavuutta kohtaan oli suurta, emme halunneet missään nimessä vääristää tai tulkita aineistoamme väärin ja se kasvatti myös eettistä osaamistamme. Eettisyys on tutkielmaa tehdessä tärkeää ja siksi se, että teorianamme vastasi aineistoamme toi lisää luotettavuutta. Haluamme kuitenkin korostaa, että kaikki tutkielmassamme esiintyvä aineisto on haastatteli-

joidemme subjektiivisia kokemuksia, eikä niitä näin ollen voida kutsua vääriksi vastauksiksi vaikka niihin teoriasta ei olisi vastaavuutta löytynytäkään.

Tutkielmamme tuotti laajan kuvan kriisiperheiden toiminnasta ja kriisiperhevanhempien kokemuksista työn vaikuttavuudesta muihin elämän osa-alueisiin. Mielestämme tutkielmamme on loistava tietopaketti kriisiperheeksi ryhtymistä harkitseville, sillä se tuo esille paljon ajatuksia, mitä ei välttämättä tule edes mietittyä. Tutkielmaamme voi hyödyntää uusien kriisiperheiden rekrytoinnissa ja koulutuksessa ja se on hyödyllinen myös alan opiskelijoille sekä esimerkiksi vastaanottokodeissa työskenteleville perhetyöntekijöille. Tutkielmamme avulla myös sosiaalitoimi saa konkreettista tietoa, miten asioita koetaan kriisiperheessä ja millaista todellinen arki on. Sosiaalitoimen on myös tärkeää huomata, millaisissa asioissa kriisiperhe kaipaisi tukea. Näin kriisiperhetyötä voidaan kehittää ja kriisiperheiden vanhemmat voivat hyvin ja pystyvät sitä kautta auttamaan sijoitettuja lapsia ja tarjoamaan heille tasapainoisen ja onnellisen kodin. Pitkäaikaisista sijaisperheistä löytyi melko paljon tietoa, mutta itse kriisiperheistä ei juurikaan. Opinnäytetyössämme olemme koonneet kaikki tiedon rippeet yhteen, kriisiperheitä ja sellaisiksi haluavia varten. Tutkielmassamme halusimme ehdottomasti tuoda esille myös miesnäkökulmaa, eli antaa sijaisille mahdollisuuden tuoda oman äänensä ja omat kokemuksensa esille, koska usein tämänkaltaisissa tutkielmissa haastatellaan vain naisia. Naiset saatetaan laittaa kriisi- ja sijaisperhetoiminnassa keskiöön, sillä kuten tutkielmamme tehdessäkkin huomasimme, usein naiset hoitivat yhteydenpidon sosiaalitoimeen ja sijoitettujen lasten vanhempiin. Sijaisilla on kuitenkin aivan yhtä suuri ja erittäin arvokas osa sijaisperhetoiminnassa. Moni lapsi on saattanut kasvaa ilman isää ja kunnollista miehen mallia. Haastattelemamme sijaisit olivat jokainen omalla tavallaan parhaita mahdollisia sijaisiä ja turvallisia miehenmalleja lapsille.

Tutkielmastamme syntyvät uudet kysymykset ja mahdolliset jatkotutkimukset saattaisivat liittyä sijoitettuihin lapsiin tai kriisiperheen biologisiin lapsiin. Miten he kokevat asiat, ovatko ne samanlaisia kokemuksia vai poikkeavatko ne kovasti toisistaan. Myös biologisten vanhempien kokemukset lapsensa kriisisijoituksesta voisi olla mielenkiintoinen tutkimusaihe.

Opinnäytetyön aikana olemme oppineet paljon yksittäisiä asioita ja kaikki mitä olemme oppineet sosionomikoulutuksen aikana, oli meille hyödyksi opinnäytetyötä tehdessämme. Kaikki oppi kulminoitui tähän työhön ja se mikä joskus tuntui merkityksettömältä, osoittautuikin korvaamattomaksi tiedoksi. Aiemmin meillä ei ollut juurikaan tietoa kriisiperheistä ja koska molemmat olemme menossa töihin lastensuojelun puolelle, koemme tämän saamamme ja keräämämme tiedon erittäin arvokkaaksi. Teoriaa lukiessamme oli mielenkiintoista huomata miten se kietoutui yhteen oman aineistomme kanssa ja näin ollen ne vahvistivat toinen toisiaan. Lastensuojelulakia lukiessamme huomasimme, miten lakipykälät konkretisoituivat arjen työssä ja saimme tietoa siitä, miten lastensuojelu laki auttaa lasta ja vaikuttaa lapsen elä-

mään. Opimme myös tulkitsemaan tietoa kriittisesti, eri näkökulmista. Osa kirjallisuudesta puolustaa laitossijoitusta ja osa on sitä vastaan. Samoin käy kun puhutaan perhesijoituksista. mediassa on ollut paljon perhesijoituksen huonoja puolia esillä ja lasten kohtaloita, kun he ovat joutuneet huonoon sijaisperheeseen, missä sijaisvanhemmatkin ovat kohdelleet heitä kaltoin. Oma kokemuksemme sijaisperheistä on kuitenkin erittäin positiivinen ja toivoisimme ihmisten käyttävän enemmän medialukutaitoaan, jotta yksittäiset ihmiset eivät mustamaalaisi sijaisperhetoimintaa. Mielestämme samalla tavalla myös laitoksissa saattaa tapahtua työntekijöiden osalta niin sanottuja laiminlyöntejä, pieniä ja suurempiakin lapsia kohtaan, mutta niistä ei tuoda mediassa juurikaan esille. Toki valvonta saattaa olla tiukempaa ja ammatillista tutkintoa vaaditaan laitoksissa, mutta silti emme usko, että sijaisperheissä tapahtuu sen suurempia asioita kuin laitoksessakaan.

Mediassa on ollut myös paljon puhetta lastensuojeluun liittyvistä kysymyksistä. Opinnäytetyötä tehdessämme astui voimaan laki, joka määrittää perhesijoituksen ensisijaiseksi sijoituspaikaksi lapselle kiireellisessä huostaanotossa ja hoidon vähimmäispalkkio nousee 650 euroon kuussa. Jo ennen lakimuutosta kriisiperheitä on ollut kysyntään nähden liian vähän, ja nyt lakimuutoksen astuessa voimaa, niitä on entistä vähemmän. Kriisiperheitä onkin rekrytoitu innokkaasti Ajoissa Kotiin- kampanja avulla. Opinnäytetyön aikana vierailimme Järvenpäässä järjestetyssä rekrytointitilaisuudessa ja saimme sieltäkin paljon tietoa työhömmme. Lapsen pääsy kriisiperheeseen riippuu kunnasta tai kaupungista ja heidän palveluksessaan olevien kriisiperheiden määrästä, osa lapsista ei yksinkertaisesti mahdu kriisiperheisiin. Myös vastaanottokotien vähentyminen lakimuutoksen myötä on herättänyt mediassa keskustelua. Kaikki lapset eivät kuitenkaan sovi perhehoitoon tai heille tarjottu kriisiperhe ei pysty vastaamaan välttämättä juuri tämän lapsen tarpeisiin. Perhehoito asettaa aina tietynlaisia rajoituksia esimerkiksi lasten rajaamisessa. Laitoksissa ja vastaanottokodeissa henkilökunnalla on aivan toisenlaiset mahdollisuudet ja usein myös ammatillinen taito rajata lasta, esimerkiksi kiinnipidolla tai eristyksellä. Tietenkin näissäkin tilanteissa on noudatettava lastensuojelulakia. Perhesijoituksessa rajoittaminen on vaikeampaa, sillä perhesijoituksessa saa käyttää vain tavallisia kotikasvatusmenetelmiä. Tämä luo oma haasteensa erityisesti haastavimpien lasten kanssa.

Perhesijoituksen ja laitossijoituksen vastakkainasettelu on yleistä. Tutkielmaa tehdessämme olemme perehtyneet myös laitossijoitukseen kirjallisuuden, lastensuojelulain ja oman työkokemuksen kautta. Mielestämme uusi lakimuutos on paikallaan etenkin lapsille, joille perhesijoitus sopii. Niiden lasten kohdalla, joille laitossijoitus on lapsen edun mukaan parempi vaihtoehto, joko lapsen tarpeiden huomioimisen kannalta tai hänen haastavuutensa kannalta, laitossijoitus on kuitenkin osittain epäreilu; jokaisen lapsen tulisi saada asua ja olla osa perhettä eikä laitos edes parhaimmallakaan tahdolla voi tätä toteuttaa. Haastaville tai vaikeasti vammaisille lapsille tulisi valmentaa sijaisperheitä enemmän ja antaa näille valmennetuille per-

heille täysi sosiaalitoimen tuki, näin voisimme antaa jokaiselle lapselle perheen, sillä jokainen lapsi on sen ansainnut. Myös kunnille ja kaupungeille perhesijoitus on edullisempaa ja perhesijoituksesta saadut hyvät tulokset puhuvat perhesijoituksen puolesta. Mielestämme kuitenkin sijaisperheiden tulisi saada enemmän tukea sosiaalitoimelta ja palkkauksen tulisi olla paremmassa suhteessa tehtävään työhön.

Olemme tehneet todella paljon työtä tämän tutkielman eteen ja työstä on tullut mielestämme todella laaja. Olemme vastanneet kaikkiin kolmeen tutkimuskysymykseemme, joten voimme todeta, että tutkielmamme on onnistunut monilta osin.

Lähteet

- Ahto, J., Mikkola, P. 1999. Perhehoito lastensuojelussa. Lastensuojelun keskusliitto. Saarijärvi: Gummerus kirjapaino Oy.
- Alasuutari, P. 1999. Laadullinen tutkimus. Tampere: Osuuskunta vastapaino
- Aldgate, J., Maluccio, A. and Reeves, C. 1989, Adolescents in foster families. London: B T Bastford Ltd
- Arkimies, K. 2008. Terveisiä sijaisperheestä! Yhdessä lapsen parhaaksi. Jyväskylä: Gummerus.
- Aro-Salonen., Kariranta., Marttila. 1/ 2001. Vantaan Kaupunki, Sosiaali- ja terveystoimi Vantaan kaupungin paino.
- Bardy, M. 2009. Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: WSOY.
- Bäck-Kiianmaa, R., Hakkarainen, P., Männikkö, P. 1999. Aihetta ylpeyteen? - PRIDE-projektin loppuraportti. Jyväskylä: Perheliitto ry
- Cacciatore, R., Korteniemi-Poikela, E. Huovinen, M. 2008. Miten tuen lapsen ja nuoren itsetuntoa. Juva: WS Bookwell Oy.
- Carbino, R. 1980. Foster Parenting an Updated review of the Literature. New York: CHILD WELFARE LEAGUE OG AMERICA
- Elo-Kuru, H., Lehtonen, R. 1995. Vanhempien valmennus- Osa perhehoidon sosiaalityötä. Turku: Turun kaupungin sosiaalikeskuksen julkaisuja
- Eskola, J., Suoranta, J. 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Vastapaino
- Lastensuojelulaki. 2012. Viitattu 12.4.2012. www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417
- Garam, S. 1988. Toivottu lapsi - Adoptio ja sijaisvanhemmuus. Juva: WSOY
- Heino, H. 2005. Sijaislapsen kokoinen onni. Helsinki:
- Heinonen, H. 2011. Sadoissa verkoissa sukkuolointia - kumppanuudet sijaishuollossa. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto
- Helsingin kaupunki, sosiaalivirasto. 8/ 2008. Esite pride- valmennuksesta.
- Helsingin kaupunki, sosiaalivirasto. 2010. Esite tukiperhe- ja lomatoiminta
- Huges, D. 2006. Tie traumasta tervehtymiseen Rakkauden herättäminen syvästi vaurioituneissa lapsissa. Tampere: Tammer-Paino.
- Hämäläinen, H. 2006. Perhehoito, Sijaisvanhemman käsikirja. Jyväskylä: Yliopistopaino
- Jansson, T. 1962. Näkymätön lapsi. Juva: Bookwell Oy
- Karvinen- Niinikoski, S., Tapola, M. 2005. Tieto nousee kentältä - Sosiaalityötä käsitteellästämässä. Helsinki: Socca
- Kaskela, M. 2009. KOHDAKAIN- sijaisvanhempien tunteita ja tarinoita. Pesäpuu ry, Kerava: Savion Kirjapaino Oy.
- Kaskela, K., Väliavaara, C. 2010. Ihan iholla - Opas sijaisvanhempien kasvuryhmien ohjaajille. Jyväskylä: Pesäpuu ry

Ketola, J. 2008. Menetyksistä mahdollisuuksiin, perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Juva: PS-Kustannus

Ketola, J. 2008. Perhehoito tekemisen ja tukemisen arvoista työtä. Juva: PS-Kustannus.

Ketola, J. 2008. Sijoita perheeseen Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisenä vaihtoehtona. Juva: PS-Kustannus

Koisti-Auer, A. 2008. Sukulaissijaisvanhemmuuden profiili, Pesäpuu ry. Jyväskylä: Kopijyvä

Lapsen Maailma. 2011. 11/2011. Kun sijaisperhe uupuu. Lastensuojelun Keskusliitto

Laurila, A. 2002. ”Huominen voi olla parempi mitä eilinen” Tutkimus sijaiskotipojista. Forssa: Nordemanin Kirjapaino

Laurila, A. 1993. Lainaksi annettu lapsi, sijaiskoti kokemuksia ja ajatuksia. Jyväskylä: Gummerrus kirjapaino Oy

Laurila, A. 2004. Sijaiskodista siiville. Forssa: Forssan Ammatti-instituutti Sosiaali- ja terveysala

Laakso, M., Marjomaa, P. 2010. Terveisiä täältä kodista! Lasten, sijaisvanhempien, syntymävanhempien ja sosiaaliohjeiden näkökulmia lastensuojelun perhehoitoon. Helsinki: Pelastakaa lapset ry

Mantila, R., Mikkonen, M., Väinölä, L. 2008. Onnistuneen sijoituksen siltaa rakentamassa lastensuojelun perhehoidon työkirja. Helsingin Kaupungin sosiaalivirasto: Savion kirjapaino

Mantila, R., Mikkonen, M., Väinölä, L. 2006. Onnistuneen sijoituksen siltaa rakentamassa lastensuojelun perhehoidon työkirja. Helsingin Kaupungin sosiaalivirasto: Savion kirjapaino

Maula, R., Vaattovaara, V. 2010. ”Ettei joudu silleen yllättäen vaan johonkin” Lyhytaikainen perhehoito osana lastensuojelun avo- ja sijaishuoltoa. Pelastakaa lapset Ry: As reusner

Mikkola, M., Helminen, J. 1994. Lastensuojelu. Jyväskylä: Gummerrus kirjapaino

Muuronen, K., Sariola, H., Varsa, M. 2009. Sijaishuolto sisältäpäin - tekijät tietäjinä, Kysely alalla toimiville. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto

Myllärniemi, A. 2006, Huostaanottojen kriteerit pääkaupunkiseudulla, selvitys pääkaupunkiseudun lastensuojelun sijoituksista. Helsinki: Socca Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus

O`dell, L., Leverett, S. 2011. Working with children and young people, co-constructing practice. new york: Palgrave Macmillan

Pojjula, S. 2007. Lapsi ja kriisi selviytymisen tukeminen. Jyväskylä: Gummerus.

Puoti, A., Saarnio, T., Hujala, A. 2004. lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Gummerrus kirjapaino Oy (Tammi)

Pynnönen, J. 2011. Opas sukulaissijaisvanhemmuutta harkitseville. Jyväskylä: Pesäpuu Ry

Rusanen, E. 2011. Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. Porvoo: Bookwell Oy

Saastamoinen, K. 2008. Lapsen asema sijaishuollossa -käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: EDITA.

Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa -käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: EDITA.

Sinkkonen, J., Kallad, M. 2011. Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOYpro Oy

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2011. Kuntainfo 6/2011. Lastensuojelua ja perhehoitoa koskevia muutoksia vuosina 2011-2012. Viitattu 14.4.2012.
<http://www.stm.fi/tiedotteet/kuntainfot/kuntainfo/-/view/1567443>

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry, Ammattieettinen lautakunta 2005. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet, Arki, arvot, elämä, etiikka. Helsinki: Painotalo Auranen Oy

Syrjäläinen, E., Värri, V. 2007. Avauksia laadullisen tutkimuksen analyysiin. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy

Taskinen, S. 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: WSOY.

Taskinen, S. 1999. Huostaanotto, Lastensuojelun asiantuntijaryhmän suositus huostaanotto-prosessin laatua ohjaaviksi yleisiksi periaatteiksi. Jyväskylä: Stakes

Vaarla, S. 2011. Alkoholin vaurioittamat, raskauden aikaisen alkoholinkäytön vaikutukset lapsen elämään. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry

Valkonen, L. 1995. Kuka on minun vanhempani. Jyväskylä: Gummerus.

Varto, J. 1992. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Tampere: Tammer-Paino Oy

Välivaara, C. 2010. Sijaisvanhempi ja sijoitetun lapsen tunteet - viikko sijaisperheen arkea päiväkirjojen valossa. Jyväskylä: Pesäpuu Ry

Liitteet

Liite 1: Kysymykset haastateltaville

- T1. Kauanko olette toimineet kriisi/sijaisperheenä?
- T2. Minkä ikäisiä lapsia otatte pääsääntöisesti kriisisijoitukseen?
- T3. Minkä ikäisiä omat lapset ovat?
- T4. Oletteko käyneet Pride-valmennuksen? Millaista se on ja mitä sieltä oppi?
- T5. Millaista työnohjaus on? Tukeeko se tarpeeksi?
- T6. Millaista yhteistyö on sosiaalitoimen kanssa?

Mitä kriisiperheenä oleminen edellyttää?

- E1. Mitä tarkoittaa kriisiperheenä oleminen?
- E2. Mitä ovat kasvattajan ongelmat ja ristiriitatilanteet?
- E3. Millaisia metodeja/toimintatapoja on käytössä?
- E4. Miten kriisiperheeksi ryhdytään?
- E5. Millaista parisuhdetta/elämäntilannetta se vaatii?
- E6. Millainen on riittävän hyvä sijaisvanhempi?

Minkälaisia kokemuksia kriisiperheen vanhemmilla on kriisiperheenä toimimisesta?

- K1. Miksi te ryhdyitte sijais/kriisiperheeksi?
- K2. Jos saisit aloittaa alusta, mitä tekisit toisin?
- K3. Mitä jos omassa perheessä tapahtuu jotain (ero, kuolema ym.), miten käsittelet asiaa? Onko se käynyt joskus mielessä?
- K4. Mikä sijais/kriisiperheenä toimimisessa on haastavaa tai ongelmallista?
- K5. Mikä tuo onnistumisen ja ilon kokemuksia?
- K6. Millaista on kriisiperheen arki?
- V7. Miten koette kriisiperhetyön vaikuttavan parisuhteeseen
- V7. Miten koette kriisiperhetyön vaikuttavan terveyteen
- V7. Miten koette kriisiperhetyön vaikuttavan ajankäyttöön
- V7. Miten koette kriisiperhetyön vaikuttavan työssäkäyntiin muualla
- K8. Miten teidän perheessä lapset yleensä sopeutuvat?

- K9. Teettekö ero sijoitettujen ja biologisten lasten välillä? Millä tavoin? Onko esi merkiksi erilaiset säännöt?
- K10. Millä keinoin lapsia pystytään auttamaan teidän perheessä?
- K11. Millainen suhde biologisilla ja sijoitetuilla lapsilla on toisiinsa perheessänne?
- K12. Minkälaisia kriisejä voi tulla sijaisvanhempana olo aikana?
- Miten kriisiperhe näkee sijoituksen lapsen kannalta akuutissa kriisitilanteessa?
- LK1. Mitä asioita sijoituksessa tulee huomioida?
- LK2. Miten lapset sopeutuvat?
- LK3. Mitkä ovat erot ihan pienten ja kouluikäisten sijoituksissa?
- LK4. Millaiset ovat välit ja toiminta sijoitetun lapsen biologisiin vanhempiin?
- LK5. Onko perhesijoitus kiireellisissä sijoituksissa parempi/huonompi vaihtoehto kuin laitossijoitus? Miksi?
- LK6. Miten lapset tulevat perheeseen ja millaisella aikataululla?
- LK7. Millainen prosessi on, kun lapsi tulee perheeseen (alkuvaihe, sopeutuminen ja lapsen lähtö pois kriisiperheestä)?
- LK8. Millaista on lapsesta luopuminen?
- LK9. Miten käsittelette tunteita kriisissä olevien lasten kanssa?

Liite 2: Kirje haastateltaville

Hei!

15.4.2011

Olemme kaksi sosionomi amk opiskelijaa ja olemme aloittamassa opinnäytetyötämme ja siihen tarvitsimme TEIDÄN apuamme! Aiheenamme ovat kriisiperheet. Tarkoituksenamme on tutustua kriisiperheiden toimintaan ja niiden tavoitteisiin.

Tutkimus tapahtuu laadullisen haastattelun avulla. Haluaisimme saada haastattelujemme avulla muun muassa tietoomme mitä kriisiperheenä oleminen edellyttää kriisiperheeltä, minäkalaisia kokemuksia teillä on ja miten lasten näkökulma tulee esille.

Haastatteluun tarvitsemme kaksi vanhempaa kriisiperheestä. Haastattelut tehdään erillään, näin vastaustulokset ovat validimpia ja saamme myös mies- ja naisnäkökulmaa eroteltua tutkimuksessa. Meillä on tietenkin täysi vaitiolovelvollisuus ja se koskee jokaista henkilöä erikseen. Lapsia emme haastattele, eivätkä yksittäiset lapset tule työssämme esiin millään lailla. Myöskään kriisiperheistä emme käytä mitään tietoja (asuinkunta tms.). Tutkimuksessa käytetään ainoastaan haastattelun avulla kerättyjä tietoja.

Käytännössä haastattelu tapahtuma järjestetään niin, että voimme tulla kotiinne tekemään haastattelua tai halutessanne haastattelu voidaan suorittaa myös Minna kotona (kahvia ja pulloa) Tärkeintä on kuitenkin se, että haastattelutilanteessa on vain haastattelijat, eli me ja haastateltavat (molemmat erikseen). Haastattelut voidaan tehdä myös eri päivinä, jos näin toivotte. Mikä vain teistä tuntuu helpoimmalta. Haastattelut tehdään kesällä 2011.

Mielestämme kriisiperheiden toiminnasta ja sen vaikutuksista ei ole ollut tarpeeksi keskustelua. Haluaisimme omalta osaltamme tuoda esille kriisiperheiden mittaamattoman arvokasta ja erityisesti lapsille korvaamatonta työtä esille.

Otathan pian yhteyttä, joko puhelimitse tai sähköpostilla!

Suuri kiitos avustasi jo etukäteen!

Keväsin terveisin

Minna Oksa ja Tiina Hunnako

Liite 3: Suostumusasiakirja

Suostumusasiakirja

Opinnäytetyö

Suostumus

Haluan osallistua kriisiperheistä tehtävään opinnäytetyön tutkimukseen ja suostun siihen, että minua haastatellaan tutkimusta varten. Haastattelu tehdään ilman tunnistetietoja ja salassapitovelvollisuuden nojalla. Haastattelussa saadaan käyttää nauhuria. Valmiista työstä ei voida tunnistaa haastateltujen identiteettiä.

Haastateltavan nimi _____

Allekirjoitus _____

Aika- ja paikka ____/____/2011 _____

Haastattelijoiden allekirjoitus

Minna Oksa

Tiina Hunnako

Liite 4: Tutkimuslupa

VANTAAN KAUPUNKI
VANDA STAD

VIRANHALTIJAN PÄÄTÖS 26 /2011 1 (3)

Dno SOSTER 1809/2011/092

7.4.2011

Sosiaali- ja terveystoimi/Perhepalvelut
Perhepalvelujen johtaja Maritta Pesonen**Tutkimusluvan myöntäminen/Kriisiperheiden toiminta/Minna Oksa ja Tiina Hunnakkö**

Laurea-ammattikorkeakoulun opiskelijoiden Minna Oksan ja Tiina Hunnakkön tutkimuslupa liittyy ammatilliseen opinnäytetyöhön.

Tutkimuksen tarkoituksena on tutustua kriisiperheiden toimintaan ja tavoitteisiin kirjallisen materiaalin avulla ja laadullisella haastattelulla selvittää muun muassa sitä, mitä kriisiperheenä oleminen edellyttää perheeltä, minkälaisia kokemuksia perheillä on ja miten kriisiperheenä toimiminen vaikuttaa perheen sisäisiin suhteisiin.

Tarkoituksena on haastatella kolmea kriisiperhettä, eli yhteensä kuutta aikuista. Toivomus on, että puolet haastateltavista olisi naisia ja puolet miehiä. Näin pystyttäisiin tuomaan tutkimuksessa esille myös mies- ja naisnäkökulma. Haastatteluissa ei käydä läpi lasten asioita (esim. syitä miksi lapset ovat tulleet kriisiperheeseen tms).

Lasten sijaishuollon palvelupäällikkö Anne Kaatra puoltaa tutkimusluvan myöntämistä.

Päätös:

Myönnän luvan Minna Oksalle ja Tiina Hunnakkölle tutkimuksen suorittamiseen lomakkeen mukaisin tiedoin.

Täytäntöönpano: - Minna Oksa ja Tiina Hunnakkö
- Anne Kaatra
- sosiaali- ja terveyslautakunta

Päiväys Vantaa 7.4.2011

Allekirjoitus

Nimen selvennys Maritta Pesonen

Virka-asema Perhepalvelujen johtaja

Oikaisuvaatimusosoitus

Tähän päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen.

Oikaisuvaatimuksen saa tehdä se, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa (asianosainen) sekä kunnan jäsen.

Oikaisuvaatimus tehdään sosiaali- ja terveyslautakunnalle ja toimitetaan sosiaali- ja terveyslautakunnan kirjaamoon osoitteeseen Peltolantie 2 D, 01300 Vantaa tai sähköpostitse osoitteella: kirjaamo.sosiaali-terveystoimi@vantaa.fi.

Liite 5: Lastensuojelulaki

4§ Lastensuojelun keskeiset periaatteet

Lastensuojelun on edistettävä lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia. Lastensuojelun on tuettava vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa. Lastensuojelun on pyrittävä ehkäisemään lapsen ja perheen ongelmia sekä puuttumaan riittävän varhain havaittuihin ongelmiin. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja lastensuojelua toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

Lapsen etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri toimenpidevaihtoehdot ja ratkaisut turvaavat lapselle:

- 1) tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet;
- 2) mahdollisuuden saada ymmärtämystä ja hellyyttä sekä iän ja kehitystason mukaisen valvonnan ja huolenpidon;
- 3) taipumuksia ja toivomuksia vastaavan koulutuksen;
- 4) turvallisen kasvuympäristön ja ruumiillisen sekä henkisen koskemattomuuden;
- 5) itsenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuuteen;
- 6) mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan; sekä
- 7) kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisen.

Lastensuojelussa on toimittava mahdollisimman hienovaraisesti ja käytettävä ensisijaisesti avohuollon tukitoimia, jollei lapsen etu muuta vaadi. Kun sijaishuolto on lapsen edun kannalta tarpeen, se on järjestettävä viivytyksettä. Sijaishuoltoa toteutettaessa on otettava lapsen edun mukaisella tavalla huomioon tavoite perheen jälleenyhdistämisestä.

7§ Lasten ja nuorten hyvinvoinnin seuraaminen ja edistäminen

Kunnan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen ja kunnan muiden viranomaisten on yhteistyössä seurattava ja edistettävä lasten ja nuorten hyvinvointia sekä poistettava kasvuolojen epäkohtia ja ehkäistävä niiden syntymistä.

Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on välitettävä tietoa lasten ja nuorten kasvuoloista ja sosiaalisista ongelmista sekä annettava asiantuntija-apua muille viranomaisille samoin kuin kunnan asukkaille ja kunnassa toimiville yhteisöille.

19§ Huostaanotetun lapsen huolto

Kun lapsi on otettu sosiaalilautakunnan huostaan, sosiaalilautakunnalla on huostaanoton tarkoituksen toteuttamiseksi oikeus päättää lapsen hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta ja muusta huolenpidosta sekä olinpaikasta. Sosiaalilautakunnan tulee kuitenkin pyrkiä yhteistointintaan lapsen vanhempien ja muiden huoltajien kanssa.

40§ Velvollisuus huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen

Lapsi on otettava sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto, jos:

- 1) puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä; tai
- 2) lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään.

Huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen voidaan kuitenkin ryhtyä vain, jos:

- 1) 7 luvussa tarkoitetut toimet eivät olisi lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia tai mahdollisia taikka jos ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi; ja
- 2) sijaishuollon arvioidaan olevan 4 §:n mukaisesti lapsen edun mukaista.

50§ Sijaishuoltopaikan valinta

Sijaishuoltopaikan valinnassa tulee kiinnittää erityistä huomiota huostaanoton perusteisiin ja lapsen tarpeisiin sekä lapsen sisarusuhteiden ja muiden läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen ja hoidon jatkuvuuteen. Lisäksi tulee mahdollisuuksien mukaan ottaa huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen sekä uskonnollinen tausta. Laitoshuoltoa järjestetään, jos lapsen sijaishuoltoa ei voida järjestää lapsen edun mukaisesti riittävien tukitoimien avulla perhehoitossa tai muualla.

(Finlex 2012. Viitattu 12.4.2012)